

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1921.

Andra kammaren.

Nr 50.

Onsdagen den 1 juni, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Till avgörande förelåg nu sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående inrättande av en hovrätt för de fyra nordligaste länen.

Ang. en hovrätt för de fyra nordligaste länen.

Uti två likalydande motioner, nämligen nr 129 i första kammaren av herr *Rosén m. fl.* och nr 223 i andra kammaren av herr *Vennerström m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande inrättande av en särskild hovrätt för de fyra nordligaste länen samt om framläggande vid 1922 års riksdag av det förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Sammansatta stats- och första lagutskottet, som till behandling förehaft ifrågavarande motioner, hemställde, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under omprövning frågan om inrättande av en särskild hovrätt för de fyra nordligaste länen samt, efter verkställd utredning, för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Persson* i Fritorp: Herr talman, mina herrar! Det sammansatta stats- och första lagutskottet har i förevarande utlåtande enhälligt hemställt om bifall till den av representanter för övre Norrland väckta massmotionen om skrivelse till Kungl. Maj:t angående inrättande av en ny hovrätt för de fyra nordligaste länen. Det tjänar tyvärr vid sådant förhållande till intet gagn att här opponera sig mot utskottets hemställan, men, då jag i alla fall gör det, skall jag tillåta mig upptaga kammarens tid ett par minuter.

Det är rent principiella skäl, som för mig äro avgörande. Det gäller här så tydligt som möjligt att inrätta ett nytt ämbetsverk, och jag håller före, att, om verkligen ett trängande behov i fråga om in-

Ang. en hov-
rätt för de fyra
nordligaste
länen.

(Forts.)

rättande av denna hovrätt skulle föreligga, så bör Kungl. Maj:t och icke riksdagen taga initiativet därtill. Jag tror med andra ord, att vi icke behöva be Kungl. Maj:t härom, ty vår bön förutan kommer för visso Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder. Man säger nu visserligen, att här inte gäller att skapa ett nytt ämbetsverk, man avser allenast en utbrytning av vissa divisioner i Svea hovrätt; det låter gott och väl, men jag tvivlar på, att detta tal kommer att motsvaras av verkligheten; jag tror det för min del i varje fall inte.

Utskottet synes stödja sin hemställan på yttrande av processkommissionen, som i sitt utlåtande uppgiver, att en inom kommissionen uppgjord provisorisk indelningsplan givit till resultat, att vårt land skulle vara i behov av eller bli begåvat med icke mindre än nio stycken hovrätter, och att vid sådant förhållande icke förefinnes någon som helst risk att här inrätta en hovrätt för de fyra nordligaste länen. Ja, den dagen, den sorgen! Nu föreligger icke arbetsresultatet från processkommissionen, och det kan då tänkas, att denna kommission kommer till annat resultat när den slutfört sitt arbete. I varje fall är spørsmålet om vår domstolsorganisation föremål för utredning, och riksdagen brukar ju principiellt icke föregripa en pågående utredning, och jag kan icke se, varför man skulle göra något undantag i nu föreliggande fall.

Årets riksdag, som nu nalkas sin avslutning, skiljer sig i ett avseende till sin fördel från näst föregående årens riksdagar därutinnan, att den icke skapat ett nytt ämbetsverk. Skall nu verkligen riksdagen i elfte timmen genom en skrivelse till Kungl. Maj:t binda sig för något sådant?

Jag vill för min ringa del icke vara med om detta, utan jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Kaijser: Herr talman, mina herrar! Herr Persson i Fritorp har yrkat avslag på detta sammansatta stats- och första lagutskotts utlåtande, därför att icke initiativet till förslaget om denna hovrätts inrättande tagits från Kungl. Maj:ts sida. Jag skall då be att få påpeka, att det är justitieombudsmannen, som tagit initiativet, och förslaget är för övrigt tillstyrkt av andra myndigheter. Det har sedan länge funnits en allmän önskan i Norrland att där erhålla en hovrätt, och denna önskan har tagit sig uttryck däri, att samtliga norrländska riksdagsmän, såväl i första som andra kammaren, motionerat om inrättande av dylik hovrätt.

Man skall komma ihåg, att det finns många för Norrland särregna förhållanden, som motivera en hovrätt däruppe. Det har stiftats särskilda lagar för Norrlands del, och det har gått därhän, att man i Svea hovrätt bildat speciella divisioner, som uteslutande syssla med norrländska ärenden. Att då dessa divisioner från Svea hovrätt flytta upp till Norrland, måtte väl icke innebära tillskapandet av ett nytt ämbetsverk. För övrigt vill jag påpeka, att Svea hovrätt fått så många ärenden om hand, att nya divisioner upprepade gånger måst inrättas, och senast förra årets riksdag beviljade anslag till en extra division, som sannolikt kommer att bli ordinarie. Utrymmet i

Svea hovrätt är nu så litet, att det inom kort där behöves nya ämbetslokaler. Under sådana förhållanden synes det mig vara synnerligen lämpligt, att ifrågavarande divisioner avdelas till Norrland.

Man bör dessutom komma ihåg, att alltsedan år 1901 kunna parter inkallas till förhör i hovrätterna, något som förut inte varit möjligt. Detta kan synnerligen sällan tillämpas, så länge hovrätten är förlagd till Stockholm. Man kan inte begära, att parterna skola företaga långa resor till huvudstaden, t. ex. från Luleå och andra så långt bort belägna trakter. Förhören skulle däremot mycket väl kunna gå för sig, om en norrländsk hovrätt inrättades.

Herr Persson i Fritorp nämnde, att processkommissionen ännu höll på att utarbete förslag till rättegångsreform. Ja, det är sant, att processkommissionen sannolikt kommer att hålla på därmed under många år, innan ett förslag från dess sida är att vänta. Men processkommissionen har för sin del sagt, att skapandet av en hovrätt i Norrland inte alls kommer att föregripa kommissionens arbete — man kommer nämligen framdeles att tillstyrka inrättandet av flera hovrätter i Norrland.

Förr i världen fanns det bara en hovrätt i Stockholm och en i Jönköping. Sedan kom hovrätten för Skåne och Blekinge till stånd, och herr Persson i Fritorp tycker väl, att när det finns en hovrätt i Skåne, det är obehövt med flera i det övriga Sverige. Vi anse däremot, att det är nödvändigt att erhålla en hovrätt även i Norrland, och på grund därav skall jag be att få tillstyrka antagandet av utskottets förslag.

Herr Hederstierna: Såsom påpekats, är detta utskotts-
betänkande utan någon reservation. Detta beror verkligen på en ren tillfällighet — jag har varit insatt i detta sammansatta utskott men misstog mig på dagen, när ärendet skulle förekomma; hade jag varit med vid beslutet, skulle jag avgivit en reservation.

Jag kan nämligen icke, med den kännedom jag har om hovrättsarbetet, för närvarande tillstyrka, att det upprättas en hovrätt i Norrland.

Om jag ser på saken reellt — och det får jag ju lov att göra — skall jag genast erkänna, att det naturligtvis finnes ett skäl, som synes tala för ett sönderdelande av Svea hovrätt, det skälet nämligen, att denna är alldeles för stor. Svea hovrätt består av nio divisioner, någonting, som visserligen inte betyder så mycket i fråga om hovrättens dömande verksamhet men däremot medför vissa nackdelar i avseende å de förvaltningsbestyr, som åligga hovrätten. I den mån emellertid hovrättsdivisionerna övervakas — allt skall ju övervakas av presidenten — är det min livliga övertygelse, att de presidenter vi för närvarande ha, vare sig jag räknar med den ordinarie eller den tillförordnade presidenten, skola vara karlar att sköta och övervaka divisionerna tillräckligt, även som det nu är ställt.

Det kan beträffande adjungerandet av nya ledamöter och anställandet av fiskaler i hovrätten sägas, att det är svårt för de unga män, som aspirera på t. ex. fiskalsförordnanden, att göra sig kända

Ang. en hovrätt för de fyra nordligaste länen.

(Forts.)

Ang. en hov-
rätt för de fyra
nordligaste
länen.
(Forts.)

inom en så stor hovrätt, som består av 45 olika ledamöter. Hovrätten får nu vid meddelandet av fiskalsförordnandena lita på det omdöme, som fälles av de tre eller fyra divisioner, som kunnat bli mera bekanta med kandidaterna i fråga. Emellertid sker ett så strängt sovrande vid bedömandet av fiskalsaspiranterna, att jag tror inte man egentligen kan befara någon olägenhet på grund av hovrättens storlek i detta fall — man kan därjämte lita till den s. k. fiskals-expeditionen, som har att ge sitt förord för en viss kandidat.

Ser jag på det verkliga skälet för inrättande av en norrländsk hovrätt — om jag nu skall kalla det verkligt — skulle det väl närmast ligga i vad den siste ärade talaren pekade på: att det under så lång tid förelegat en önskan i Norrland att få en egen hovrätt. Vad som ligger bakom hela motionen och som förenat alla representanter från Norrland, vilket parti de än tillhöra, är naturligtvis strävandet att få en egen hovrätt i denna del av landet. Norrlänningarna tycka, att de kunna vara lika styva som de som bo i Skåne och Götaland och Svealand, och därför bör en hovrätt skapas där uppe.

Om man nu ser efter, hur arbetet tillgår i en hovrätt, skall man finna, att förfarandet där är rent skriftligt. Något muntligt förfarande äger nästan aldrig rum. En lagändring företogs visserligen för några år sedan, som gick ut på, att man skulle försöka få in mera muntlighet vid handläggningen av målen i hovrätten, men, såvitt jag vet, har detta inte lyckats, utan förfarandet är alltjämt skriftligt. Beslutes det någon gång, att förhör skall hållas, försiggår detta så gott som aldrig i hovrätten utan inför vederbörande underrätt, och detta vare sig det gäller en domsaga i Svealand eller i Norrland. Och papper läser man lika bra, vare sig man sitter i Stockholm eller i Härnösand eller vad det nu skall bli för en stad. Det är, såvitt jag förstår, en ren fantasi, om man tror, att man skall få norrlandsmålen bättre bedömda, om hovrätten förlägges exempelvis till Härnösand, än vad de bli i Stockholm.

Skulle man åter tro, att sakkunskapen blir större, om en hovrätt inrättas i en norrländsk stad, tror jag icke heller detta har någon grund. Fiskalerna och ledamöterna äro minsann så tränade att sätta sig in uti de olika förhållandena, att de aldrig våga komma upp i hovrätten och föredraga sin sak utan att vara fullt hemma i sitt ämne. Och det vill jag också säga, att det är säkerligen vida svårare för närvarande att bedöma handelstvisterna från Stockholm än att bedöma norrlandsmålen. Det finns ingen fiskal, hur grön han än är, som inte till exempel begriper tulltvister, och även flottningsmål får han sätta sig in i. Det är som sagt säkerligen vida kinkigare att kunna begripa sig på handelstvisterna här i Stockholm.

Man tror kanske, att advokaterna i hovrätten skulle ha det lättare, om utskottets förslag går igenom. Emellertid förhåller det sig nog så — åtminstone var det på det sättet, när jag tjänstgjorde i hovrätten — att man, såvitt man kunde förstå av handlingarna, alltid för hovrättsmålen anlidade de advokater, som behandlat målen redan vid underrätterna, vid häradsrätterna i Norrland. Dessa advokater skrevo handlingarna och inlagorna, och stockholmsadvokater-

na hade bara att lämna in dem. I den riktningen pågår det allt fortfarande, efter vad det sagts mig.

Jag kan därför icke medge, att det verkligen skulle föreligga några reella skäl, som tala för, att en hovrätt förlägges till Norrland. Visserligen skall naturligtvis en sådan hovrätt en gång komma att inrättas, när man infört det muntliga rättegångsförfarandet. Då parterna skola plädera inför hovrätterna och vittnen där höras, är det naturligtvis nödvändigt att avdela en hovrätt upp till Norrland, men som det för närvarande är ställt kan jag icke se någon fördel av en sådan åtgärd.

Ser man vidare på vad processkommissionen yttrat i detta avseende, säges det där, att man med hänsyn till det blivande förslaget om en processreform ingenting har att erinra mot, att redan nu en utbrytning av Svea hovrätt kommer till stånd, för såvitt en sådan utbrytning i övrigt skulle finnas lämplig. Processkommissionen har sålunda inte alls, såsom också naturligt är, givit sig in på frågan, huruvida det kan vara lämpligt att under *nuvarande* förhållanden förlägga en del av Svea hovrätt i Norrland. Det säges därjämte, att skall man avdela en hovrätt dit upp, man måste taga under ytterligare omprövning vilken stad man skall välja, och man uppger också, att man för närvarande tänker sig två hovrätter i Norrland. När det vidare måste uppföras en byggnad för detta ändamål — ty detta förmodar jag blir nödvändigt — måste man ha klart för sig, var hovrätten enligt processkommissionens blivande förslag bör läggas, och processkommissionen påpekar, att man måste tänka sig, att lokalen bygges så, att den kan räcka till, även när hovrätten skall handlägga mål med muntligt förfarande, då naturligtvis vida större utrymme behöves än för närvarande erfordras. Man kan därför, såvitt jag förstår, inte ur processkommissionens yttrande utläsa några särskilda skäl, som tala för att redan nu vidtaga en sådan reform, som här är ifrågasatt.

Det finns därjämte en särskild omständighet, som talar mot hovrättens förläggande i Norrland. Det var inte länge sedan riksdagen och Kungl. Maj:t beslöt att flytta skånska hovrätten från Kristianstad till Malmö. Orsaken härtill var naturligtvis, att man ville ha överrätterna i så stora städer som möjligt. Hovrättsledamöterna komma nämligen på det sättet i tillfälle att få större vyer än eljest och umgås med andra människor, än de få göra i en mindre stad, där de äro så gott som hänvisade till varandra. Det måste vara nyttigt för överdomaren att bli i tillfälle att samvara med annat folk. Det kan hända, att man i framtiden får finna sig i den olägenheten, att så inte kan ske, men för närvarande talar, så vitt jag förstår, även den synpunkt, jag här berört, för att man inte gör ifrågasatt förläggning.

Hur jag än ser på denna sak, kan jag inte förstå, att det finns några skäl, som motivera en riksdagsskrivelse av den art, som här är föreslagen. Jag ber därför att få förena mig med herr Persson i Fritorp i yrkandet om avslag å denna motion och utskottets hemställan.

Ang. en hovrätt för de fyra nordligaste länen.
Forts.

Ang. en hov-
rätt för de fyra
nordligaste
länen.

(Forts.)

Herr V e n n e r s t r ö m: Herr talman! Jag har icke samma sakkunskap, som den föregående talaren, som ju veterligt och enligt vad han själv upplyste deltagit i arbetet i den hovrätt, som det här är fråga om att uppdelas. Men då jag själv är motionär och även norrlänning, må det tillåtas mig att yttra några ord i ämnet. Jag vill säga den ärade talaren, att det egentliga syftet med motionen visst icke är, att Norrland skall vara lika gott som Skåne, ty jag är viss om, att med den stora makt, som herrar skåningar ha här i andra och första kammaren, kunna vi från Norrland aldrig någonsin bli lika mäktiga och lika goda som skåningarna.

Jag erkänner med glädje, att herr Hederstierna godkänt ett av skälen för denna motion, nämligen att Svea hovrätt i sin nuvarande väldiga omfattning är alltför tungskött; och det är uppenbart, att, när ett utskott från riksdagen redan år 1904 med hänsyn till de sju divisionerna då ansåg, att hovrätten var för stor, så är självfallet, att när hovrätten svällt ut till åtta divisioner och till den nionde, så väger det skäl, som förut anförts av riksdagen eller åtminstone ett dess utskott, oändligt mycket tyngre än vad det gjorde 1904.

Sedan framförde herr Hederstierna ett annat argument eller att ett avslag på ett av de skäl, som från vår sida anförts, nämligen hänsynen till norrlandsfrågorna och de speciellt juridiska frågor, som sammanhänga med för Norrland säregna villkor, icke skulle vara så särdeles starkt. Herr Hederstierna utgick därifrån, att förhandlingarna för närvarande i hovrätten, som bekant, äro skriftliga, och i följd därav föllo från herr Hederstierna de synnerligen typiska ämbetsmannorden, att man kan läsa på papper lika bra om hovrätten har sitt säte i Skåne eller på något annat ställe. Det är alldeles sant men är å andra sidan uppenbart, att det behövs en ganska lång tids vistelse i Norrland och ett djupt inträngande i dess säregna förhållanden för att kunna förstå de frågor, vilka i vanliga fall vålla rättstvister i Norrland. När jag själv år 1912 kom till Norrland — och inom parentes sagt hade jag ändå tillbringat min föregående tid i en skogsbygd, som väsentligen påminner om de villkor, som råda i Norrland — dröjde det mycket länge, minst året, innan jag kunde djärvast påstå, att jag trängt in i dessa förhållanden; och jag sökte ändå med vett och vilja tränga in i dessa specifikt norrländska frågor, så att jag skulle kunna säga, att jag var något så när inne i de frågorna. Om jag antager, att herr Hederstierna själv med sitt stora juridiska skarpsinne och sin samvetsgrannhet skulle trängt in i de specifikt norrländska spörsmålen och de specifikt norrländska rättstvister, så är jag viss om, att även herr Hederstierna behövt en tämligen lång tid, innan han helt kunnat behärska de frågorna ur rent praktiska och rent reella synpunkter.

Även herr Hederstierna anförde, att den gamla metoden i hovrätterna med skriftlig handläggning har överlevat sig själv, och det är väl tämligen visst, att inom kort tid kommer muntlig handläggning av målen i vissa fall även i hovrätterna att ske. Processkommissionen är inne på den linjen, på dessa förnuftiga vägar, och jag

tror även, att herr Hederstierna är med om att slå in på den vägen, när det gäller omdaning av hela vår rättegångsordning. Då jag ser herr Hederstierna redan i det fallet nicka bifall, så tar jag den nickan såsom ett löfte, att när nämnda reform en gång kommer, vi skola ha hans synnerligen värdefulla stöd, när det gäller att genomföra en omdaning från en formell till en reell och praktisk handläggning av rättstvisterna. Men är det så, att även den, som i detta fall i likhet med herr Hederstierna yrkar avslag å motionen, är villig att medverka till ett annat system, än som för närvarande råder, till en muntlig handläggning, då är det tämligen naturligt, att den av herr Hederstierna framställda argumenteringen mot denna motion i samma ögonblick även är fallen.

Jag vill därför med hänsyn till att det är tämligen visst, att vi få denna muntliga handläggning fråga: varför icke redan nu börja i tid, så att när reformen en gång kommer från processkommissionen, vi må vara mogna att snarast möjligt i rent praktisk riktning omsätta densamma?

Sedan vill jag slutligen säga till herr Hederstierna, att han kom med ett argument, som föreföll mig vara rätt starkt präglat av de typiska ämbetsmannasynpunkterna. Herr Hederstierna hade några farhågor, såvitt jag förstod, för rekryteringen av den nya hovrätten; man skulle icke få dugande tjänstemän, om inte förläggningen skedde till en synnerligen stor stad. Jag vill i det fallet säga, att, med avseende på ämbetsmännen, även de juridiska och även när det gäller hovrättens ledamöter, det väl icke får vara så ställt, att folket är till för deras skull, utan ämbetsmännen skola vara till för folkets skull. Och kräver folkets eget rättsbehov, att även de juridiska ämbetsmännen skola dirigeras till Norrland, så tror jag, att också den svenska juridiska ämbetsmannakåren är besjälad av samma lojalitet och samma hänsyn till Sveriges bästa som dess övriga ämbetsmän; och jag tror, att denna kär kan göra sin juridiska värnplikt även i en så avlägset liggande bygd som Norrland. För att i det fallet locka tjänstemännen dit, så vill jag bestämt understryka, att befodringsutsikterna liksom även de ekonomiska intressena i övrigt för dessa tjänstemän böra bli så tillgodosedda, att de få vederbörlig ersättning för det arbete, som kan åläggas dem även i jämförelsevis avlägset belägna delar av Norrland.

Sedan vill jag till herr Persson i Fritorp säga, att jag tror farhågorna, för att det skulle bli ett nytt ämbetsverk, i detta fall äro synnerligen obefogade. Det är icke fråga om något nytt ämbetsverk, det är endast fråga om att slå itu ett annat ämbetsverk, så att man vill överflytta en del av det arbete, som ligger på det gamla ämbetsverket, till att skötas av en annan avdelning, som är förlagd till annat ställe inom vårt land, följaktligen icke något nytt ämbetsverk. Slutligen vill jag säga till herr Persson i Fritorp, att om herr Persson vill enas med mig att ta upp en kamp mot byråkratien, förefaller det mig, att den byråkratiska urartningen och den byråkratiska formsjukan växa ymnigare och fylligare i en väl centralt belägen hovrätt, där man bara granskar papper och icke

Ang. en hovrätt för de fyra nordligaste länen.
Forts

Ang. en hov-
rätt för de fyra
nordligaste
länen.
(Forts.)

kommer i kontakt med det levande livet. Man bör sträva efter att komma bort från denna speciellt dåliga byråkrati och se till, att även den juridiska ämbetsmannavärlden kommer i närmare kontakt med folket självt. med dess rättsåskådningar, dess realiteter, ja, med det levande livet självt. Sker så, är jag övertygad om, att en sådan omläggning, som det här är i fråga, skall åstadkomma, att Sveriges juridiska ämbetsmannakår får denna starka kontakt med det levande livet, med den praktiska verkligheten i vissa delar av Sveriges land. Om sedan denna byråkrati visar sådana tendenser, vilka även herr Persson i Fritorp föreföll nu vilja bekämpa, skall ett direkt bifall till motionen komma att även tränga sådana tendenser åt sidan.

Med denna motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hage instämde häruti.

Herr Åkerlund: Herr talman! Att en så stor och väldig del av vårt land som Norrland behöver en hovrätt vill jag icke bestrida. Men det förefaller mig som om detta kunde ske utan inrättande av ett nytt ämbetsverk, som det nu egentligen är fråga om. Jag har länge tänkt på denna sak, huruvida verkligen skånska hovrätten har så mycket att göra, att den icke skulle kunna övertaga rättsskipningen över Småland samt Svea hovrätt rättsskipningen över mellersta Sverige och den hovrätt, som bleve indragen skulle kunna handla rättsskipningen över Norrland. Det går icke an med att jämt och ständigt öka ämbetsverkens antal. Det är visserligen fullkomligt sant vad man påvisat, att de rättsmål, som behandlas i dessa hovrätter för närvarande äro högst betydande, men vi veta, att detta huvudsakligen beror på de otaliga mål, som uppstodo under kristiden, då det var så mycket gräl över allt.

Jag vågar, som sagt, väcka denna fråga på tal för att herrarna må kunna tänka på den och Kungl. Maj:t taga i övervägande, huruvida man icke skulle kunna arrangera saken på detta sätt. Jag unnar norrlänningarna hjärtans gärna att få en hovrätt, men jag tror, att detta kan ske utan att man inrättar ett nytt ämbetsverk.

I förhoppning att Kungl. Maj:t ville taga vad jag här yttrat i övervägande har jag icke något att invända mot utskottets förslag.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Herr Hederstierna gjorde gällande, att det icke finns några reella skäl till stöd för inrättandet av en hovrätt i Norrland. Då den ärade talaren skulle motivera detta påstående, gjorde han emellertid uppgiften för sig alldeles för lätt, så vitt jag kan förstå. Han angrep sålunda till en början motionärernas uppgift, att det icke skulle vara möjligt för Svea hovrätt med dess nuvarande storlek att förvärva sig erforderlig personalkännedom, och han påvisade, att om hovrätten hade en kapabel ledning såsom de nuvarande presidenterna och om hovrät-

ten i övrigt gjorde sin skyldighet, så skulle detta icke vara omöjligt. Jag tror också, att det kan vara *möjligt*. Men en annan sak är att ju större en hovrätt är, ju flera divisioner den består av, desto *svårare* blir det för hovrätten att bibehålla den nödiga kontakten med underdomstolarna, och desto *svårare* blir det också att förskaffa sig den nödiga personalkännedomen om underdomarekåren. Likaså synes det mig klart, att en hovrätt i Norrland bör ha betydligt *större* möjligheter att kunna förskaffa sig sådan personalkännedom än Svea hovrätt för närvarande har beträffande underdomstolarna i Norrland.

Ang. en hovrätt för de fyra nordligaste länen.

(Fort.)

Vidare försökte herr Hederstierna gendriva påståendet, att rättskipningen i de mera avlägsna bygderna lider av det oerhörda avståndet till överdomstolen och av dess bristande orientering i de särregna norrländska förhållandena. Gent emot detta påstående åberopade herr Hederstierna, att hovrättsmålen ju avgöras i den stad, där hovrätten är förlagd, och att det icke spelade någon roll, om det var längre eller kortare väg till denna stad för befolkningen. Någon betydelse har det väl ändå. Det måste väl bliva lättare för befolkningen exempelvis att förskaffa sig kännedom om kvaliteten av de advokater, som man behöver använda i överrätten, om de rättssökande ej bo på allt för långt avstånd från hovrättsstaden. Och likaledes lär det väl vara så, att en överrätt har större förutsättningar att fullt förstå och rätt bedöma de förhållanden, som den har i sin närhet, än de förhållanden, som den i rummet är fjärrare från.

Herr Hederstierna sade vidare, att fiskaler och ledamöter i hovrätten, som ha att föredraga mål ifrån Norrland, måste förskaffa sig den kännedom, de icke förut hava beträffande de lokala förhållandena och se till att de äro sakkunniga, då de föredraga målen. Jag betvivlar icke, att vederbörande göra allt vad de kunna för att uppfylla denna fordran, men det är klart, att det går *lättare* att uppfylla densamma, om hovrätten har sitt säte icke allt för långt ifrån den ort, från vilken målen komma. Gent emot herr Hedersternas så vitt jag kan förstå icke välgrundade underskattande av denna synpunkt tillåter jag mig att för de herrar, som icke haft tillfälle att i dessa dagar genomläsa utskottsbetänkandet, uppläsa vad en sakkunnig på området förre justitieministern och presidenten i Vasa hovrätt, Karl Söderholm, anfört. Han blev tillfrågad, huruvida man i Finland, som redan hade en hovrätt i Åbo, på Gävles breddgrad, funnit en så nordlig hovrätt som den i Vasa vara ändamålsenlig och av ett verkligt behov påkallad. Då svarade herr Söderholm, att han ville betona vikten av att de områden, om vilka hovrätterna skola handha rättsvården, icke äro alltför vidsträckta, samt vitsordade, att han vid tjänstgöringen i Vasa hovrätt ej kunnat se annat än fördelar därav, att hovrätten för norra Finland förlagts till Österbotten. Han fortsätter ordagrant:

»I Finland har det varit regel att hovrätterna rekryteras med personer, vilkas hembygd befinner sig inom respektive hovrätters domkrets och som vid underrätterna där vunnit sin praktiska domarutbildning. I följd därav har ock inom Vasa hovrätt kännedomen

Ang. en hov-
rätt för de fyra
nordligaste
länen.
(Forts.)

om folklynne och sedvänjor i landets nordliga delar varit väl företrädd, vilket uppenbarligen varit en vinning för lagskipningen. Ty förmår domaren ej taga hänsyn till ortsedvänjor, även där de ej äro direkt rättsbildande, träffar han ofta nog ej det konkret rätta. Domen uppbäres ej av parternas rättsmedvetande, och rättsskipningen som sådan tillvinner sig ej förtroende, särskilt hos en befolkning med så utpräglade särdrag som den österbottniska.»

De förhållanden, som förre presidenten i Vasa hovrätt erinrar om, torde vara fullt motsvarande dem, som råda här i Sverige. Samma behov av att överdomstolen icke ligger allför långt från de bygder, där man har att skipa rätt, samma förhållande föreligger även här i landet.

De skäl, som herr Hederstierna och de, som stå på hans sida, åberopat mot den föreslagna reformen, äro huvudsakligen, så vitt jag kan förstå, att det skulle vara svårt att på önskvärt sätt rekrytera en hovrätt i Norrland. Vad det beträffar vill jag gärna erkänna, att det antagligen i början skulle stöta på en viss motvilja hos unga hovrättsjurister att flytta till Norrland, vilket dock — jag ber att få erinra därom — yngre tjänstemän och ledamöter i Svea hovrätt äro skyldiga att underkasta sig. Men i framtiden tror jag icke, att det skulle bliva svårt att rekrytera denna hovrätt. Ty huru det är, så lockar överrättstjänstgöringen alltid unga dugande jurister, och särskilt är det att vänta, att många unga norrländska jurister skola känna det frestande att söka sig in i Norrlands egen hovrätt.

När det gäller att fatta ståndpunkt i den här frågan, får man icke heller förbise, att processkommissionen blivit tillfrågad, och så vitt jag kan läsa dess utlåtande rätt, går det i tillstyrkande riktning. Processkommissionen har visserligen förklarat, att den endast velat yttra sig i frågan, huruvida med hänsyn till dess arbete något hinder mötte mot reformen, men kommissionen har så kraftigt och sakligt som gärna är möjligt förklarat, att några sådana hinder icke existera.

Jag vill slutligen erinra, att det sammansatta utskott, som behandlat denna fråga, har enhälligt tillstyrkt motionerna. Och i det sammansatta utskottet hava, såvitt jag kan se, tre jurister deltagit i ärendets behandling.

Jag ber, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta yttrande instämde herrar *Olsson* i Rösta, *Godin*, *Rehn*, *Bergström* i Bäckland, *Bäckström*, *Holmner*, *Wikström*, *Lundström*, *Karlsson* i Gasabäck, *Svensson* i Skönsberg, *Öberg*, *Persson* i Trängen och *Olsson* i Ramsta.

Herr *Björkman* i Norrköping: Herr talman! Jag skulle kunnat nöja mig med att instämma med herr Hederstierna, men då jag liksom herr Hederstierna under åtskilliga år varit ledamot i Svea

hovrätt, som också beröres av denna fråga, har jag ansett mig böra säga några ord.

De synpunkter, som här framställts för erhållande *redan nu* av en hovrätt i Norrland, synas mig icke vara bärande. Det är alldeles givet, att när processkommissionen kommer med sitt stora förslag, detta kommer att innebära förslag om förläggande till Norrland av en eller flera hovrätter. Frågan är nu den, om det kan vara lämpligt att *redan nu* börja med något, som processkommissionen anser framdeles komma att visa sig önskvärt. Därpå skulle jag vilja svara nej. Det har sagts, att det bör finnas en personlig kontakt mellan domstolarna och folket, men detta lär icke vara möjligt under nuvarande förfarande, som icke är en muntlig utan en skriftlig process. Och vare sig hovrätten ligger i Stockholm eller i något av de norrländska samhällena, så blir förfarandet skriftligt, och befolkningen kommer icke i någon direkt personlig beröring med sina domare. När sålunda herr Vennerström säger, att det skulle vara lyckligt, om domstolen komme i kontakt med levande livet, med folkets liv och dess behov, så är detta icke möjligt under nuvarande förhållanden. Under de år, jag tjänstgjort i hovrätten, kan jag icke erinra mig att jag varit med mer än en gång, när någon part kommit in personligen till domstolen; och det lär icke under nuvarande processordning komma att ske oftare i Norrland, när processerna komma att behandlas av en hovrätt där, även om något sådant kunde vara önskvärt. När processkommissionen har fått sitt förslag färdigt, är det visserligen antagligt, att hovrätter komma att inrättas i norrländska städer, men att just under dessa tider, när besparingar böra ske på alla områden, inrätta en hovrätt där, med alla därav föranledda kostnader anser jag vara absolut onödigt.

Härtill kommer den av herr Hederstierna understrukna synpunkten, nämligen svårigheten att anskaffa aspiranter till verket. Det är alldeles givet, att om det blir en enda hovrätt däruppe, komma vederbörande aspiranter att draga sig därifrån till hovrätterna i de större städerna. Det blir till sydligare trakter av landet, det blir till Stockholm huvudsakligen, som vederbörande komma att söka sig hän och icke till den norrländska hovrättsstaden. Det heter så vackert, att den, som tjänstgjort i Norrland, komme att söka sig till denna hovrätt. Men jag kan av egen erfarenhet — från den tid då jag var en ung tingstjänstgörande notarie i Norrland — intyga, att jag för min del icke skulle ha sökt mig längre upp i landet, utan jag skulle sökt att få komma längre söderut särskilt till huvudstaden, där man har helt andra möjligheter under sin aspiranttid. Här lockar den mångsidigare utbildningen, möjligheten att, därest befordran ej ifrågakommer i hovrätten, erhålla anställning i annat statens verk.

När processkommissionens förslag kommer fram och vi få ett flertal hovrätter i landet, blir det annorlunda. Då komma naturligtvis med nödvändighet en del jurister, som vilja ägna sig åt överdomareverksamheten, att söka sig över till den ena eller andra norrländska stad, dit hovrätt kan komma att förläggas. Men ännu göra de det säkerligen inte. Det är därför för mig alldeles otänkbart annat.

Ang. en hovrätt för de fyra nordligaste länen.
(Forts.)

Ang. en hov-
rätt för de fyra
nordligaste
länen.

(Porta.)

än att det under den närmaste tiden skall bli svårt att få en god rekrytering till stånd av den norrländska hovrätten.

Jag understryker än en gång, att stora kostnader komma att uppstå, om förslaget antages, absolut onödiga kostnader. En hovrätt i Norrland är en framtidsfråga; vi komma naturligtvis att få en sådan hovrätt enligt processkommissionens förslag, men det kan dröja i fem, kanske tio år. Förhållandena äro dessutom lika gynnsamma för norrlänningarna nu, när det i Svea hovrätt finnes divisioner, som endast handlägga norrländska mål. Ledamöterna kunna skaffa sig precis samma kunskap rörande målen, om de sitta i Stockholm, som om hovrätten är förlagd uppe i Norrland. Och var skall denna hovrätt slutligen förläggas? Ja, det veta vi inte nu, men vi komma sedermera att få reda på, i vilken norrländsk stad förläggningen skall ske. Och i avbidan därpå torde frågan kunna anstå.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan.

Herr H e d e r s t i e r n a: Jag begärde ordet med anledning av herr Vennerströms yttrande om att jag skulle velat på något sätt insinuera, att ämbetsmännen gå före folket. Jag trodde, att herr Vennerström kände mig tillräckligt för att veta, att någon sådan tanke inte ett ögonblick skulle kunnat flyga genom mitt huvud. Det är klart, att ämbetsmännen, högre eller lägre, äro folkets tjänare och att inte folket är till för deras skull utan tvärtom.

Jag måste också uttrycka min förundran över att man uppfattat det som skulle jag ha sagt, att det skulle bli svårt att rekrytera den norrländska hovrätten. Detta har icke heller ett enda ögonblick flugit genom mitt huvud. Varenda en av dem, som komma till hovrätten, tro nämligen, att de bära marskalkstaven på sig — de tro visst inte att de komma att stanna i hovrätten, utan de tänka avancera mycket långt på domarbanan. Detta kommer naturligtvis att göra, att juristerna komma att söka sig upp åt norrlandshåll, ty om i tur och ordning revisionssekreterare tagas från de olika hovrätterna och man tror sig ha utsikt att fortare komma över till justitierevisionen genom att gå in i den norrländska hovrätten, söka sig juristerna gärna dit under ett eller annat år eller flera år kanske. Det är inte ur den synpunkten jag haft något att invända mot förslaget om hovrätt i Norrland, utan vad jag sagt är, att när juristerna en gång blivit medlemmar i hovrätterna, det är en olägenhet, att de i en mindre stad helt äro hänvisade till umgänge med varandra, i jämförelse med vad fallet är i en större stad såsom i Stockholm och i Malmö, där de ha tillfälle till vidare vyer och umgänge med andra personer.

När herr Jakob Petterson gör gällande, att Svea hovrätt inte skulle kunna ha personalkänedom angående underdomarna i Norrland, skulle detta yttrande ha fog för sig, om det gällde den tid jag och förmodligen även han — jag antager nämligen att han tjänstgjort i Svea hovrätt han också — där voro anställda, men sedan det inrättats särskilda divisioner, som uteslutande syssla med

norrlandsmålen, kan man naturligtvis få en lika god kännedom om underdomarna i Norrland, som om hovrätten vore förlagd till Härnösand. De skäl, man härvidlag anfört, ha naturligtvis ingen bärkraft.

När man vidare talade om, att menige man skulle på detta sätt bättre kunna kontrollera advokaterna i hovrätten, så har man inte heller hört vad jag sagt. Jag har påpekat, att enligt min erfarenhet anlitar man inte hovrättsadvokater utan man begagnar sig av de advokater, som fört målen vid underrätterna — dessa få skriva inlagorna och sedan ha stockholmsadvokaterna endast att inlämna dem.

Ingenting av vad herrarna här sagt har på något sätt kunnat rubba min övertygelse, att denna motion är alldeles för tidigt väckt.

Herr Thorsson: Herr talman! Jag yttrar mig sällan i ärenden av denna beskaffenhet, men jag kunde inte avhålla mig från att begära ordet, när borgmästare Björkman höll sitt anförande. Han fäste uppmärksamheten på kostnadsfrågan och tyckte, att det skulle bli så dyrt att nu skicka en viss del av Svea hovrätt till förläggning i Norrland. Mina herrar! Om riksdagen väntar att besluta i denna fråga, tills det blir utrett och klart, var hovrätten skall ligga i Norrland — t. o. m. de som hittills varit motståndare till en norrländsk hovrätt tyckas nu vilja gå med på att framdeles det inte skall bli någon invändning mot inrättandet av en sådan — om vi vänta, säger jag, tills hela förläggningsfrågan, blir avgjord, lär nog statsverket få betala mycket mer för den norrländska hovrätten än vad det kostar om vi besluta i dag. Få norrlänningarna sin hovrätt nu, klara de själva lokalfrågan, men vänta vi att avgöra denna sak, tills hela utredningsspörsmålet är klart lär nog statsverket få betala samtliga med förflyttningen förenade såväl lokalsom andra kostnader.

Det här är en gammal fråga, som landsdelen har rätt att kräva att nu få löst, och då norrlänningarna vilja påtaga sig vissa ekonomiska uppoffringar härför, ha vi övriga representanter från andra delar av riket ingen som helst rimlig anledning att motsätta oss denna sak.

Ur ren praktisk synpunkt skulle jag verkligen vilja fråga herrar jurister: kan det vara möjligt, att man skall kunna lyckligt dirigera en hovrätt, som har inte mindre än nio divisioner? Blir det inte ett så tungrott ämbetsverk, att det bara ur den synpunkten är i behov av att i någon mån minskas? Jag kan inte förstå, varför norrlänningarna skola vara tvungna att skicka sina mål och ärenden 100—150 mil från Norrland ned till huvudstaden och ännu värre om de anse sig personligen behöva besöka hovrättens ledamöter att de då skola tvingas att resa den långa vägen. Varför skall inte folket i Norrland få en hovrätt på en plats, som ligger dem något närmare, där rättens ledamöter lättare kunna komma i kontakt med den allmänhet, vars rättsangelägenheter de skola handlägga. I detta fall tycker jag saken ligger så klar, att riksdagen inte behöver tveka att bifalla det utlåtande, varom utskottets ledamöter förenat sig.

Ang. en hovrätt för de fyra nordligaste länen.

(Forts.)

Ang. en hov-
rätt för de fyra
nordligaste
länen.
(Forts.)

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Jansson* i Falun, *Larsson* i Kroken, *Pehrsson* i Bramstorp, *Jönsson* i Fridhill, *Svensson* i Betingetorp, *Osberg* och *O. Nilsson* i Örebro.

Herr *Wiklund*: Herr talman! Jag hade för min del inte kunnat tänka mig att denna fråga skulle röna så mycket motstånd, som den redan gjort. Allra minst hade jag kunnat tänka mig, att den skulle röna motstånd från så framstående jurister som herr *Hederstierna* och herr *Björkman* i Norrköping. Hade det gällt att nu direkt besluta inrätta en hovrätt i Norrland, kunde det vara förklarligt, om detta motstånd redan nu kommit till synes. Här gäller det ju emellertid endast en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i ärendet.

Man har sagt, att man bör vänta, tills processkommissionen blir färdig med sitt förslag. Då skall det icke allenast bli en ny hovrätt utan flera sådana. Ja, om det blott kunde sägas, när processkommissionen blir färdig och hur länge det kommer att dröja, innan riksdagen biträder det förslag, som processkommissionen skall lägga fram. Visste man detta, kunde man måhända nöja sig med att vänta, men jag misstänker, att det kommer att dröja ganska länge.

Jag vill vidare erinra om, att denna fråga redan nu är ganska gammal. Förslag om inrättande av en hovrätt i Norrland daterar sig från en tidpunkt av över 30 år tillbaka. Redan år 1884 hade den dåvarande lagberedningen sin uppmärksamhet riktad på inrättandet av en hovrätt. Vid 1896 års riksdag väcktes det motion i ämnet, och 1904 förnyades framställningen.

Herr *Persson* i Fritorp yttrade, att man borde vänta, tills initiativ togs från Kungl. Maj:ts sida. Jag vill då påpeka, att Kungl. Maj:t redan haft sin uppmärksamhet fäst vid denna fråga, ity att den år 1905 anbefalldes Svea hovrätt att verkställa utredning och inkomma med yttrande i saken. År 1907 påfordrade och tillstyrkte dåvarande justitieombudsmannen i ganska kraftiga ordalag inrättandet av en norrländsk hovrätt. Och i alla de yttranden, som sålunda avgivits, ha de skäl, som anförts mot förslaget blivit bemötta. Att då den som är bosatt i Norrland och känner olägenheterna av långsamheten i rättsskipningen, är högst intresserad av att en hovrätt kommer till stånd, bör ligga i öppen dag.

När det nu gäller allenast en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i ämnet, vill det alltså förefalla mig, som om det inte skulle finnas något egentligt skäl att motsätta sig ett sådant förslag.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till det sammansatta stats- och första lagutskottets hemställan.

Med herr *Wiklund* förenade sig herrar *Sehtin* och *Nilsson* i Antnäs.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Ang. en hordrätt för de fyra nordligaste länen.

(Forts.)

§ 2.

Vidare föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till dels förordning om ändrad lydelse av 4 § i förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning av socker, dels ock förordning om ändrad lydelse av rubriken nr 160 i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor; och biföll kammaren vad utskottet i detta betänkande hemställt.

§ 3.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget jordbruksutskottets utlåtande, nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag rör vissa byggnadsföretag vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet.

Ang. vissa byggnadsföretag vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet.

I en till riksdagen den 11 februari 1921 avläten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 85, hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att till uppförande å Experimentalfältet för centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet av dels en ny institutionsbyggnad för husdjurs- och mejeriavdelningen, dels en ny institutionsbyggnad för kemiska och bakteriologiska avdelningarna och dels en försöksladugård samt för vissa ändringsarbeten i den nuvarande gamla institutionsbyggnaden och i jordbruksavdelningens nuvarande institutionsbyggnad anvisa å extra stat för år 1922 ett reservationsanslag av 700,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte på det sätt bifalla Kungl. Maj:ts förevarande framställning, att riksdagen till utförande å Experimentalfältet för centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet av dels en ny institutionsbyggnad för husdjurs- och mejeriavdelningen och dels en försöksladugård samt för vissa ändringsarbeten i den nuvarande gamla institutionsbyggnaden och i jordbruksavdelningens nuvarande institutionsbyggnad anvisa å extra stat för år 1922 ett reservationsanslag av 400,000 kronor.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Norin, Träff, Berge, Johansson* i Uppmälby och *Ericsson* i Arboga, som ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Ang. vissa byggnadsföretag vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet.

(Forts.)

Herr Johansson i Uppmälby: Herr vice talman! Vid förevarande utlåtande ha jag och några andra ledamöter i utskottet fogat en reservation, vari det yrkas avslag på utskottets hemställan. Vi reservanter äro nu fullkomligt ense med jordbruksutskottets majoritet i vad man skrivit i motiveringen angående ifrågavarande centralanstalt. Vi medge, att denna centralanstalt har en stor och viktig uppgift att fylla och att densamma på ett förtjänstfullt sätt också fyllt denna sin uppgift. Vi äro likaledes av den uppfattningen, att det kan behövas en utvidgning av lokalerna där, men vi skilja oss i avseende å det beslut, vartill utskottets majoritet kommit.

I den kungl. proposition, som framlades till riksdagen den 11 februari i år, propositionen nr 85, begär Kungl. Maj:t för utförande av byggnader vid Experimentalfältet ett belopp av 700,000 kronor för innevarande år. Hela byggnadsplanen slutar på en summa av 1,550,000 kronor. Utskottet säger självt i sin motivering: »Utskottet har emellertid vid intagande av sin ställning till propositionen i fråga sin plikt likmätigt jämväl måst taga i betraktande det nuvarande statsfinansiella läget.»

Detta är enligt utskottets uppfattning för närvarande sådant, att utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka en belastning av den redan hårt ansträngda budgeten med det för år 1922 begärda beloppet av 700,000 kronor samt därjämte, såsom ett bifall till propositionen skulle innebära, binda riksdagen för utgifter under de därpå följande två åren med ytterligare sammanlagt 850,000 kronor.

Inom avdelningen, där vi först hade att behandla denna fråga, voro meningarna något delade, och det fanns de, som yrkade bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Emellertid när ärendet kom till behandling i utskottet, var det ingen, som längre höll på det ursprungliga förslaget, utan då hade det framkommit ett förslag om, att man skulle nöja sig med ungefär hälften av vad Kungl. Maj:t begärt. Det skulle uppföras en institutionsbyggnad för husdjursavdelningen och en försöksladugård samt göras ändringar i den gamla institutionsbyggnaden och diverse andra arbeten, såsom yttre ledningar, vägar och planering. Detta reducerade förslag slutade på 795,000 kronor. Nu begär utskottet, att riksdagen för detta år skall anslå 400,000 kronor, och att det övriga skall komma på nästföljande års stat.

Vi reservanter anse, att samma statsfinansiella skäl, som utskottet anfört för att icke lägga fram den ursprungliga planen, fortfarande kvarstå. Jag är alldeles övertygad om, att, när man skall göra upp budgeten för nästa år, komma de bekymmersamma förhållandena att göra sig gällande i ännu högre grad än för närvarande. Och jag är icke alls säker på, att det är lyckligt, att denna riksdag binder nästa års riksdag i fråga om en utgiftspost, utan jag tror, att det är lyckligare, om denna fråga får vila, tills det blir andra och bättre statsfinansiella förhållanden än som för närvarande äro rådande. Vi ha också i vår reservation föreslagit det uttalandet, att utskottet är »förvissat att så snart sådan ändring i det statsfinansiella läget inträtt, att de skäl, som föranlett utskottet

att för närvarande avstyrka förevarande proposition, icke längre kan anses vara förhanden, Kungl. Maj:t skall efter förnyad allsidig utredning med hänsyn till då förhandenvarande förhållanden förelägga riksdagen förnyad framställning i ämnet».

För min personliga del vill jag säga, att jag icke blivit fullt övertygad om, att den plan, som framlagts för riksdagen, är den lämpligaste. Här är det meningen att bygga två nya institutionsbyggnader och bibehålla den gamla. Man skulle sålunda få tre stora byggnader med var sin värmecentral, och det är ju klart, att det kommer att bli ungefär samma sorgliga förhållanden i avseende på kostnader för värme, som vi haft att bevittna i fråga om veterinärinstitutet. Jag skulle önska, att i fall frågan faller och den sedermera ånyo tages upp, det måtte göras en ordentlig undersökning, huruvida icke här ifrågavarande institutioner skulle kunna förenas i en eller två byggnader. Även med det förslag, som nu är tillstyrkt av utskottet, kommer planen icke att ändras. Om riksdagen bifaller jordbruksutskottets hemställan, kommer det nog att dröja åtskilliga år, innan det beviljas medel till den kemiska och bakteriologiska institutionsbyggnaden, men det kommer säkert att ske en gång i framtiden, ty det är klart, att när husdjursavdelningen fått en ny byggnad där ute vid Experimentalfältet, kommer det att framställas samma krav ifrån den kemiska och bakteriologiska avdelningen.

Utskottet säger liksom Kungl. Maj:t, att kostnadsberäkningarna till följd av de nuvarande osäkra priserna torde lida av en viss ofullständighet. Ifall man kan säga det om kostnadsberäkningarna i den ursprungliga planen, så vidlader samma fel det av utskottet framlagda reducerade förslaget. Ty där har man endast, jag vågar nästan säga på en höft, prutat ned summan för institutionsbyggnaden från 730,000 kronor till 650,000. När det gäller försöksladugården, har man däremot bibehållit det ursprungliga förslaget, som slutar på 60,000 kronor. Beträffande försöksladugården är att märka, att man egentligen icke har någon ritning över, hur den skall byggas. Det föreligger visserligen ritningar och kostnadsförslag, men i den kungl. propositionen säges, att försöksladugården skall byggas »till omkring $\frac{2}{3}$ av vad ritningen anger». Vilken tredjedel av huset, som skall bortskäras, är icke mig bekant. Utskottet har emellertid ej ansett det lämpligt att tala om de två tredjedelarna utan har satt in »minskat förslag», men det är samma ritningar, som förelegat.

Herr vice talman! Visserligen medger jag, att det är svåra förhållanden, varunder anstalten arbetar, men när den arbetat på ett så förtjänstfullt sätt och med så lysande resultat under de gångna åren, hoppas jag, att anstaltens män icke skola förtröttnas, även om de få vänta något år, tills en bättre och allsidigare utredning föreligger och tills de statsfinansiella förhållandena bli sådana, att riksdagen kan gå med på anslag till nybyggnader. Jag ber att

Ang. vissa byggnadsföretag vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet.

(Forts.)

Ang. vissa byggnadsföreläggningar vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet.

(Forts.)

med dessa ord få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Öberg: Herr talman, mina herrar! Centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet är, som var man vet, en anstalt, som har till uppgift att främja en hel del jordbruksintressen genom experiment och undersökningar och som sålunda vill vara en utomordentligt god hjälpare för oss, som ha att syssla med modernäringen. Det bör därför icke väcka förvåning utan fastmer framkalla tillfredsställelse och gädje, att utskottsmajoriteten ställt sig välvillig gentemot det förslag, som här framlagts av Kungl. Maj:t.

Ett av de viktigaste medel, som erfordras för att centralanstalten skall kunna vinna det stora mål den satt sig före är att den förfogar över lokaler, som i avseende på utrymme och inredning motsvara behovet. Nu har Kungl. Maj:t hemställt till riksdagen om anvisande av 1½ miljon kronor i runt tal för åstadkommande av två institutionsbyggnader vid centralanstalten, en för husdjurs- och mejeriavdelningen och en för den kemiska och bakteriologiska avdelningen, varjämte skulle uppföras en försöksladugård och göras en del ändringsarbeten, så att anstalten därigenom skulle försättas i ett mera arbetsfört skick. Vid ett besök på platsen, som utskottet gjort, blevo vi alla övertygade om, att ett verkligt behov av nya byggnader föreligger och att det inte länge kan fortgå som hittills utan att riksdagen ingriper och avhjälpur de olägenheter, som förefinnas. Även de, som kommo dit med den förutfattade meningen, att man möjligen skulle kunna skjuta på frågan, kommo till insikt om att ett verkligt behov föreligger, som bör tillgodoses så fort som möjligt. Ty i den institutionsbyggnad, som nu användes, är det så trångt, att det efter min och mångas mening icke är möjligt, att man där skall kunna utföra arbeten så omsorgsfullt och fullständigt, som vederbörande gärna önska. Då vi samtidigt blivit övertygade om, att det är en utmärkt personal, som där ute sysselsättes för att gagna jordbrukets mångahanda uppgifter och att den gjort sig väl förtjänt av att få det bättre ställt i avseende på anordningar för arbetets bedrivande, har det synt oss, som tillhöra utskottsmajoriteten, att vi icke kunna taga på vårt ansvar att motsätta oss att åtminstone någonting göres i det fallet. Vi ha därför sökt se till, om man icke skulle kunna göra en början enligt det reducerade förslag, som här föreligger. Om vi äro alla ense om nödvändigheten av att det måste byggas, så ha vi det oaktat icke kunnat enas om att nu skrida till verket. Utskottsmajoriteten har som synes ifrågasatt ett anslag på 795,000 kr. till en första institutionsbyggnad, försöksladugård m. m., medan däremot utskottsminoriteten icke velat vara med härom och därför yrkat avslag. Jag håller före, att kammaren gjorde klokt, om den nu följde utskottet och anvisade de medel, som av detsamma ifrågasatts.

Nu har man mot utskottets förslag framhållit, att vårt statsfinansiella läge skulle vara sådant, att man nödgas med eller mot sin vilja avstå från att anvisa några medel för ändamålet. Även om det är sant, att det råder statsfinansiella svårigheter, varför man bör

iakttaga den allra största sparsamhet, så är det å andra sidan tydligt och klart, att man icke bör i sin sparsamhetsiver visa ifrån sig snart sagt allting, utan gäller det någonting utomordentligt nödvändigt, som man blivit övertygad om icke kan undanskjutas, bör man bjuda till med all kraft för att det skall komma till stånd. Och då jag, herr talman, vill vara med om att man igångsätter arbetet med uppförandet av en del byggnader vid Experimentalfältet, som måste sägas vara fullkomligt nödvändiga, och då jag dessutom är övertygad om, att man härigenom gagnar vår modernäring på ett utomordentligt sätt, och att jordbruket är i verkligt behov av den hjälp och det bistånd, som genom centralanstalten med allt dess arbete kan åstadkommas, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. vissa byggnadsföretag vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet.

(Forts.)

Herr Danielsson: Herr talman! Herr Johansson i Uppmälby erinrade till en början om den stora enighet, som rådde ifråga om centralanstalten och dess stora uppgift, och han betonade, att alla voro överens om att det var av behovet påkallat, att det uppfördes nya byggnader vid anstalten. De flesta medlemmarna av jordbruksutskottet ha varit ute vid Experimentalfältet och fått det intrycket, att det under nuvarande förhållanden var omöjligt för anstalten att helt och riktigt fylla sin uppgift. Så långt var man enig, men sedan har utskottet delat sig i en majoritet, som vill vara med om hälften av det av Kungl. Maj:t begärda anslaget, och en minoritet, till vilken nämnde talare hör och som för närvarande yrkar avslag, och detta av statsfinansiella skäl. Han tänkte, att det väl ändå kunde gå att komma igen nästa år. Man var emellertid inom utskottet nästan enig om, och det är också min övertygelse, att vi gå emot en sådan ekonomisk depression, att det för varje år, som går under den närmaste tiden, blir svårare att uppfylla de önsknin- gar, som framställts om bättre lokaler ute vid centralanstalten. Därför ansåg utskottsmajoriteten, att man borde göra vad göras kunde, medan det kanske ännu fanns någon möjlighet, och man tog då detta nya kostnadsförslag, som motsvarar ungefär hälften av vad Kungl. Maj:t begärt och varigenom man skulle för några år framåt tillfredsställa de mest trängande behoven där ute. Detta kostnadsförslag och dessa beräkningar skulle icke föregripa en blivande utvidgning av anstaltens byggnader, när en sådan utvidgning blir av behovet påkallad.

Vad det statsfinansiella läget beträffar, vilket anförts som huvudmotiv för utskottets reservanter, torde vi vara ganska eniga om att det är rätt bekymmersamt, och det torde bli ännu bekymmersammare, men den stora frågan är i alla fall, om vi verkligen ha råd att undvara den fortsatta utvecklingen på detta för vårt lands jordbruk och därigenom också för vårt lands ekonomi och för hela vår nation så viktiga område. Vi se, hurusom man i de länder, vilka genomkämpat det fruktansvärda världskriget, på det vetenskapliga området söker genom nya metoder förenkla och förbilliga produktionskostnaderna samt höja produktionen. Man anser, att när det är så svårt på det ekonomiska och andra områden, är det av än-

Ang. vissa byggnadsföreläggningar vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet.

(Forts.)

nu större betydelse att göra allt vad göras kan för att med vetenskapens tillhjälp komma fram till bättre förhållanden. Och då jag för min del är så övertygad om, att det är en stor uppgift, som anstalten har att fylla, men att den med vetenskapens fortgående utveckling säkerligen icke kan i framtiden helt fullfölja densamma, och då jag på samma gång tror, att ju längre man dröjer, dess värre blir det att genomföra det föreliggande byggnadsprogrammet, känner jag mig föranlåten att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr P o p p i u s: Herr förste vice talman! Det är en synpunkt, som icke kommit till synes vare sig i utskottets utlåtande eller i reservationen, som jag ber att få framlägga. Jag ber sålunda att få erinra om, hurusom föregående riksdag beslutat en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning, hur försöksverksamheten i landet bäst skall bedrivas. Det har i denna skrivelse framhållits önskvärdheten av att man vid denna utredning särskilt fäster avseende vid, hur man skall kunna få en utvidgning till stånd vid våra fasta försöksstationer, och om någon försöksverksamhet kan bedrivas vid fasta försöksgårdar. Jag finner det då icke riktigt, att riksdagen nu beslutar om anslag till en av dessa fasta försöksstationer, som jag för min del finner centralanstalten vara, förrän man fått den begärda utredningen färdig, och det är fördenskull jag för min del icke kan vara med om att man nu beviljar ett särskilt anslag till centralanstalten. Jag ber att få säga, att jag tror, att om man går på utskottets linje, så förrycker man till någon del den utredning, som jag förmodar kommer till stånd, och därigenom befarar jag också, att utvidgningen av centralanstalten blir, man kan nästan säga, ett lappverk. Det kan nämligen hända, att utredningen kommer att visa, att man behöver helt andra anordningar vid centralanstalten än utskottet här anvisar, och jag kan tillägga att auktoriteterna inom försöksverksamheten anse, att denna bör bedrivas på annat sätt än hittills.

Det är på dessa grunder som jag, herr förste vice talman, ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr O l s s o n i Broberg: Herr talman! De skäl, som i denna fråga varit bestämmande för utskottsmajoriteten, äro förut framhållna, varför jag icke behöver upprepa dem. Jag vill blott säga, att det ursprungliga förslaget upptog mycket större och mera omfattande byggnader ute vid centralanstalten än det av utskottet framlagda, och man ställde sig därför något tveksam inom utskottet, hurvida icke sistnämnda förslag vore av beskaffenhet att förrycka eller föregripa det stora förslagens slutliga genomförande. Emellertid gjorde man sig förvissad om, att så icke var förhållandet. Det förslag, som här föreligger från utskottets sida, är av beskaffenhet att det icke i någon mån lägger hinder i vägen för ett genomförande av Kungl. Maj:ts ursprungliga förslag.

Emellertid förstår man ju, att det statsfinansiella läget är sådant, att man måste iakttaga försiktighet. Denna synpunkt har ju

också av utskottet livligt senterats, såsom framgår av utlåtandet. Därför är det just det trängande behovet där ute vid anstalten, som gjort, att utskottet gått med på det förslag, som här är före. Vi ha varit ute vid centralanstalten och funnit, att lokalerna i mångt och mycket äro sådana, att de icke motsvara de viktiga uppgifter, som där fullföljas.

Beträffande vad den siste ärade talaren anmärkte ifråga om de fasta försöksgårdar, som han visst kallade de projekt, vilka äro å bane och varom utredning pågår, så vill jag icke yttra mig härom, men jag kom att göra den reflexionen, att det där väl i alla fall blir något ganska sekundärt i förhållande till de stora vetenskapliga arbeten, som utföras vid centralanstalten. Jag förmodar, att centralanstalten är i behov av en fullt tidsenlig utrustning med hänsyn till de stora uppgifter den har sig förelagda, även om det för mera lokala ändamål kommer att inrättas vissa försöksgårdar, som väl då få mera karaktär av underavdelningar i förhållande till centralanstalten. Jag föreställer mig därför, att den av talaren åberopade omständigheten knappast bör kunna ha något inflytande på riksdagens beslut i det föreliggande ärendet.

Då denna fråga, som sagt, behandlats och begrundats ganska ingående i utskottet, och då jag anslutit mig till utskottsmajoritetens uppfattning efter att hava ägnat frågan ett mycket noggrant övervägande, skall jag, herr förste vice talman, nu be att få förena mig med dem, som yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet H a n s s o n : Herr talman, mina herrar! Under diskussionen hava framkommit några uttalanden, som gjort att jag känt mig manad att något mera ingående belysa denna fråga. Det har också under debatten gjorts ett och annat inlägg, som jag skulle vilja bemöta. Innan jag går in på denna sida av mitt anförande, skall jag dock be att få framföra mitt tack till jordbruksutskottet, dess majoritet såväl som dess minoritet, för den forståelse, som utskottet visat för centralanstaltens verksamhet och för det huvudsakliga innehållet i den propositionen, som regeringen framlagt.

Herr Poppius efterlyste nyss den utredning angående fasta försöksgårdar, som föregående riksdag begärde. Angående denna utredning vill jag lämna det meddelandet, att centralanstaltens styrelse redan för månader tillbaka fick i uppdrag att utreda de behov, som i detta hänseende kunde föreligga. Föreståndaren för en av centralanstaltens avdelningar gjorde under förra sommaren en studieresa i detta syfte till Danmark, och ett par av dem, som äro sysselsatta med den nu pågående utredningen, komma i sommar att bege sig dit för att närmare studera vad som där blivit gjort. Jag hoppas sålunda, att riksdagen snart kan emotse ett förslag till ordnande av dessa fasta försöksgårdar, vilka jag i likhet med herr Poppius tillägger stort värde, särskilt när det gäller verksamheten vid anstaltens första avdelning, d. v. s. den som har att syssla med de rena jordbruksförsöken. Dessa gårdar kunna även bli av intresse, när det gäller husdjursavdelningens verksamhet.

Ang. vissa byggnadsförelag vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet.
(Forts.)

Ang. vissa byggnadsföretag vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet.

(Forts.)

Jag vill emellertid genast betona, att vad som på den vägen kan komma att föreslås, icke alls kommer att rubba den mening, som är uttalad i propositionen om det ärende, som vi nu ha under behandling. Ty skall en decentralisation av försöksverksamheten upptagas vid fasta försöksgårdar i rikets olika delar, och skall detta ske i större utsträckning än hittills, så rubbas därmed icke på minsta sätt behovet av en centralanstalt, där försöksresultaten från olika landsdelar sammanföras och bearbetas för att sedan i form av meddelanden och andra publikationer komma hela rikets lantmän till godo. Jag menar alltså, att den synpunkt herr Poppius anlade på frågan, icke i minsta mån rubbar den ställning man kan intaga till det förslag, som här föreligger.

Jag skall nu be att få tillägga något rörande tillkomsten av detta förslag. Jag erinrar om, att denna försöksanstalt inrättades 1907 och alltså är fjorton, femton år gammal. När anstalten skulle inrättas, ville man av ekonomiska skäl gå fram med så stor sparsamhet som möjligt och man byggde därför helt obetydligt. Man nöjde sig med att uppföra några bostadsvillor åt tjänstemännen och ett par mindre institutionsbyggnader, men de avdelningar av försöksanstalten, varom här i dag är fråga, inrymdes i den gamla byggnad, som, uppförd på 1830-talet, dittills disponerats av lantbruksakademien för vars räkning den också blivit byggd.

Akademien fick avstå från denna byggnad, som inrymde ett laboratorium i nedre våningen och en bostadslägenhet i den övre, till förmån för centralanstaltens nystartade avdelningar för kemi, husdjurskötsel inklusive mejerihushållning och bakteriologi. Kemiska avdelningen erhöll till sitt förfogande hela den nedre laboratorievåningen, under det avdelningarna för husdjurskötsel och mejerihushållning samt bakteriologi inrymdes i den övre. Det är klart, att denna gamla byggnad icke var avsedd att räcka till för dessa uppgifter under någon längre följd av år.

Det visade sig också snart, att här behövdes vidgat utrymme för att centralanstalten liksom varje annan levande organism skulle kunna utveckla sig på det sätt, som det redan från början var tydligt att den måste komma att göra, om den ägde förmåga att fylla sin uppgift. Jag vill erinra därom, att från den avdelning, vid vilken jag kallats att vara föreståndare, nämligen husdjursavdelningen, utbröts först underavdelningen för bakteriologi och gjordes till en självständig avdelning under professor Barthels ledning. Sedan utvecklades underavdelningen för mejerihantering alltmer och mer, och husdjursavdelningen har också svällt ut i omfattning med anledning av de många försök, som utförts dels i rikets olika delar, dels i den gamla ladugården vid Experimentalfältet. Under hela tiden ha vi fått bo kvar i den gamla våningen, där professor Barthel har sitt laboratorium i det gamla köket och ett par rum, som ligga intill detta. Mejeriavdelningen har ett enda litet rum och får i övrigt arbeta på det bakteriologiska laboratoriet med sina analyser, och husdjursavdelningen har till förfogande allenast en större sal och ett par vanliga boningsrum, men intet laboratorium.

Detta har medfört svåra olägenheter. Överassistenten för mejeriavdelningen får arbeta på den bakteriologiska avdelningens laboratorium, där det redan är överfullt, så att även om han icke funnes där, lokalerna behöfde utvidgas. En laborator för husdjursavdelningen får arbeta på det kemiska laboratoriet, där det är så trångt, att han icke kan få hålla till där på ordinarie arbetstid. Som den energiske man han är, har han dock rätt sig på det sättet, att han begivit sig till laboratoriet, när kemiska avdelningens assistenter slutat sitt arbete för dagen och sålunda utfört sina arbeten natttid. Detta kan till en tid gå för en ung energisk man, som brinner av intresse att få göra sitt bästa, men icke kan man tänka sig att dylika arbetsförhållanden kunna få fortvara någon längre tid. — Jag har beskrivit detta i detalj, därför att det modifierade förslaget, sådant utskottet här framlagt det, huvudsakligen berör denna avdelning.

Yrkandet på bättre lokala förhållanden vid centralanstalten är så gammalt som sedan 1912. Det framkom alltså fem år efter anstaltens tillkomst. Då inkommo nämligen föreståndarna därute med framställningar till styrelsen om utvidgade arbetslokaler. Jag skall nu icke här, då tiden är knapp, dröja vid huru dessa framställningar upptogos och behandlades, utan i ett slag gå fram till 1919, då ett förslag förelåg, utarbetat i huvudsaklig överensstämmelse med den kungl. proposition, som nu föreligger. Detta förslag hade tillkommit på det sättet, att avdelningsföreståndarna och tjänstemännen uppgjort grundplan till vad de behöfde som minimum, varefter en arkitekt satt form på de blivande byggnaderna. Jag nämner detta med anledning av ett yttrande i första kammaren i denna fråga.

Förslaget, som framlades för regeringen år 1919, innebar emellertid icke endast en anhållan om bättre lokaler, utan även en begäran om ökning av de ordinarie tjänstemännens antal till ungefär vad det praktiska arbetet visat sig kräva. Jag var själv en av dem, som inför dåvarande jordbruksministern hade att framlägga detta förslag. Det var Alfred Petersson i Påboda, som den gången var jordbruksminister, och han lyssnade till detta förslag med all den uppmärksamhet, som man var van att finna hos honom, då det gällde försöksarbete inom jordbruket och särskilt det centrala försöksarbetet, men han menade sig icke på en gång kunna framlägga dessa båda förslag, och då han ansåg det viktigast för försöksarbetet att detta hade tillgång till det behöfliga antalet tjänstemän, så framlade han proposition till 1920 års riksdag härom under uttalande av förhoppningen att byggnadsförslaget skulle framläggas kommande år. De av herrarna, som då voro med, veta, att 1920 års riksdag biföll den nämnda propositionen. Vi fingo laboratorer på flera avdelningar, flera assistenter o. s. v. men däremot icke den utvidgningen av lokalerna, som var så högeligen nödvändig.

Nu har det fallit på min lott att för riksdagen framlägga proposition om detta byggnadsanslag, som sålunda redan framburits för den föregående regeringen.

Ang. vissa byggnadsföretag vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet.

(Forts.)

Ang. vissa byggnadsföretag vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet.

(Forts.)

Förhållandena 1921 voro emellertid icke riktigt desamma, som då statsrådet Petersson i Påboda uttalade förhoppningen att byggnadsförslagen skulle kunna framläggas obeskurna för innevarande års riksdag. Nu hade man att räkna med statsfinansiella svårigheter, och jag fick lov att redan i statsverkspropositionen beskära förslaget på ett par punkter.

Jag vill också meddela, att innan jag ville taga på mitt ansvar att lägga fram ett så stort nybyggnadsförslag som det i propositionen upptagna vid en tidpunkt, då de ekonomiska förhållandena voro sådana som på nyåret, resonerade jag med dåvarande finansministern, och de övriga kamraterna i regeringen och det var först sedan de, efter att hava tagit del av huru angelägen saken var och tillstyrkt förslaget, som propositionen skrevs. Sedan dess har det finansiella trycket blivit ännu större, och det är under intrycket härav, som den tanken uppkommit inom jordbruksutskottet att beskära Kungl. Maj:ts förslag, så att vi i år icke skulle bygga mera än det minimum, som kan sägas vara oundgängligen nödvändigt för att anstalten skall kunna fullfölja sin uppgift.

Jag har stått i förbindelse med jordbruksutskottet under denna tid, och då detta modifierade förslag har utarbetats med hänsyn till det rådande statsfinansiella läget, har jag ansett mig böra gå med på det förslag, som utskottet kommit med. Jag vill tillägga, att förslaget icke tillkommit i en hast, utan i samråd med de olika föreståndarna vid centralanstalten ävensom att förslaget underställts anstaltens styrelse, som granskat detsamma. Förslaget är så upprättat, att även om vi nu stryka en av de byggnader, som varit påtänkta, så kunna vi dock skaffa någon lättnad åt alla de avdelningar, som voro avsedda att få nytta av byggnadsförslaget i dess helhet. Det blir visserligen icke så som man skulle önska och som det borde bli, om vi levde under gynnsammare ekonomiska förhållanden, men det blir i alla fall en betydlig förbättring, så att arbetet kan fortgå obeskuret under de närmaste åren.

Nu slutar jordbruksutskottet, både majoriteten och reservanterna, med att betona behovet av att någonting göres. Reservanterna äro emellertid tveksamma, huruvida man kan taga det modifierade förslaget i det nu rådande statsfinansiella läget. Man frågar sig: ha vi råd? Jag är böjd att göra en motfråga, och den lyder: ha vi råd att låta bli? Det finnes i sådana allvarstider, som nu råda, ett behov av — och för min del känner jag det som ett bestämt krav — att vi söka fördjupa arbetet åt olika håll i vårt svenska näringsliv, och detta gäller också lantbrukets område. Jag har känt det som en plikt, då jag skrev statsverkspropositionen, att icke beskära något, som rörde lantbruksundervisningen och försöksverksamheten. Allt sådant, som kan hjälpa våra jordbrukare till uppnående av en bättre ställning än hittills, till allt bättre och bättre skördar, bör uppmuntras. Jag har förut haft tillfälle att tala om det förtjänstfulla försöksarbete, som är utfört på Svalöv och av Svalövmännen. Fyller vår centralanstalt sin uppgift, bör den också vara en anstalt, som går i spetsen för den nya tid, som skall komma, och som ger lantmännen de goda rön, som de i onda tider behöva. Det tillkommer

icke mig att bedöma i vad mån vi lyckats med dessa strävanden, men skall anstalten kunna lyckas i fortsättningen, så kan man icke begära, att vi skola arbeta årtionde efter årtionde utan behöfliga lokalutvidgningar.

Jag kan nämna, att i Norge och Danmark har man under de sista åren lämnat stora anslag till statliga utvidgningar på försöksväsendets område. Detta gäller i synnerhet Danmark. I England har man anslagit högst betydliga belopp, bara till den försöksverksamhet å mejeriområdet, som bedrivs vid anstalten utanför London. Vi ha på grund av gynnsamma förhållanden kunnat arbeta med mycket enkla medel hittills. På mitt eget område, husdjursskötseln, hade vi nämligen organiserade kontrollföreningar, innan centralanstalten kom till, och kunde därför bygga en del av vårt arbete på den verksamhet, som dessa föreningar utövat. Vidare kunde vi taga upp försöksverksamheten på detta område efter mycket enkla linjer genom de försök, som placeras ute hos de praktiska lantmännen. Vi kunde på den vägen lösa ett stort antal praktiska spörsmål, som genom det föregående kontrollarbetet ställts levande för oss. Men nu är det min plikt att anmäla för herrarna, att vi kommit till den punkt, där vi icke längre allenast med de nämnda praktiska utfodringsförsöken och med hittills följda enkla metoder kunna fylla de krav, som lantmännen i Sverige och landets bebyggare i övrigt ha rätt ställa på oss. Jag har skyldighet att anmäla, att, om ni vilja att vi i fortsättningen skola gå i spetsen för försöksväsendet i Norden, då måste ni ge oss de medel härför, vi behöva. Jag kan vitsorda mina kamraters ivriga lust att arbeta, men utan de arbetslokaler och de laboratorier, vi behöva, kan man med bästa vilja icke göra, vad man bör.

Då jag närmare begrundat denna fråga och ställts inför detta av utskottet beskurna förslag, har också jag frågat mig om det statsfinansiella läge, i vilket vi nu befinna oss, möjligen gjorde det till en skyldighet att uppskjuta även detta förslags realiserande. Här på måste jag emellertid svara ett bestämt nej. Vilja ni, att vi skola fylla den uppgift, centralanstalten för jordbruksförsök tillkommer, får jag be riksdagen bevilja det anslag, som härför är oundgängligen nödvändigt.

Nu har det frågats: blir detta mycket dyrt i förhållande till det mål, vi vilja nå? och det har antytts, att man framdeles kanske skulle kunna genomföra utvidgningen mycket billigare. Man ha också beklagat att utskottets modifierade förslag saknade tillräckligt fasta konturer. Jag vill med anledning härav fästa uppmärksamheten på att det modifierade förslaget innebär uppförande av den ena av de två byggnader, som ursprungligen voro föreslagna, oförändrad, alltså utan att man gör något ingrepp i den ursprungliga planen, men under förutsättning, att den uppförda byggnaden under dessa övergångsår delvis får brukas i hälftenbruk mellan de olika avdelningarna, så att vissa utrymmen upplätas till dem, som icke nu få sin byggnad uppförd.

Man har i detta sammanhang också opponerat mot att försöksladugården enligt förslaget endast skall uppföras till två tredjedelar

Ang. vissa byggnadsföretag vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet.

(Forts.)

Ang. vissa byggnadsföreläggningar vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet.

(Forts.)

av den storlek, som ursprungligen tänkts. Detta gjordes emellertid för att det ursprungliga kostnadsförslaget på denna punkt skulle kunna något nedprutas och möjliggjorde därigenom att försöksladugården, som man tidigare tänkt sig skulle förläggas på ett väsentligt avstånd ifrån de gamla ekonomibyggnaderna, nu flyttats ned till dessa. Därigenom kan man använda en del av det utrymme, som finnes i dessa gamla för försöksändamål odugliga lokaler såsom förvaringsrum för foder, gödsel, redskap m. m. och på grund härav något beskära försöksladugårdens storlek. Jag beklagar, att icke ritningen finnes här, annars skulle jag visa den ärade talare, som fäst sig vid denna detalj, precis huru den nämnda beskärningen skall ske.

Jag vågar alltså med dessa ord påstå, att det modifierade förslaget är så väl genomarbetet, att vad som beslutas eller icke beslutas är fullt klart. Jag skulle därjämte vilja säga, att då en avgjord nedräkning i flera kostnadsposter har skett i det modifierade förslaget jämfört med vad som begärts i propositionen, detta beror därpå att under tiden efter propositionens avlämnande skett ett prisfall på byggnadsmaterial, speciellt järnrör och liknande ting och att i hus, som till stor del bestå av laboratorier, ett dylikt prisfall kommer att i hög grad inverka på byggnadssumman. Av detta skäl har den ursprungligen beräknade kostnaden för den större institutionsbyggnaden kunnat sänkas med åtskilliga tiotusental kronor.

Nu har utskottet föreslagit, att av den för det modifierade förslaget beräknade kostnaden, 795,000 kronor, skulle innevarande år beviljas endast 400,000, d. v. s. ungefär hälften, i den tanke att, om priset ytterligare fortfar, det skall bli möjligt att pruta ned den sista hälften ännu något mera till ett kommande år, då framställning om dennas beviljande göres.

Jag har härmed, mina herrar, sökt lägga fram de synpunkter, som för mig varit de bestämmande vid detta byggnadsförslags behandling, och jag tror, att det för Sveriges lantmän och för var och en, som intresserar sig för det svenska lantbrukets utveckling, är synnerligen viktigt att försöksarbetet icke hämmas. Jag har i mina yngre år som lantbrukslärare funnit det svårt att alltid behöva hänvisa till utländska utfodrings-, gödnings- och sortförsök, då jag i olika landsdelar föreläste om dylika ting. Jag kände då och jag känner fortfarande, att det är på det inhemska försöksarbetet, som den svenska lantbruksundervisningen och det svenska utvecklingsarbetet på jordbruksområdet skall byggas. De utländska resultaten kunna icke direkt tillämpas på våra förhållanden. Det var dylika tankar, som besjälade riksdagsmännen 1906, då de beslöt upprättande av centralanstalten. De insågo, att här var ett arbete, som måste göras, om det svenska jordbruket skulle ryckas upp till den rangplats och till den ekonomiska bärighet, som det kan och bör ha. Jag är övertygad om att de den gången tänkte rätt, och tänkte de rätt, må vi draga konsekvenserna därav och bifalla, vad utskottet här föreslagit.

Herr Popp ius: Herr förste vice talman! Såväl herr statsrådet som herr Olsson i Broberg ha framhållit, att visserligen en

utredning pågår angående utvidgande av de fasta försöksgårdarna, men att detta icke på något sätt behöver inverka på riksdagens beslut i dag. Men jag är av den uppfattningen att just den utredning, man här skall göra om de fasta försöksgårdarna, har mycket stor betydelse för frågan om centralanstaltens utveckling. Jag erkänner liksom herr Olsson i Broberg, att dessa gårdar säkerligen bli av sekundär betydelse för vår försöksverksamhet, men jag vill också erinra om — vilket jag påpekade i mitt första anförande — att utredningen gällde icke endast de fasta försöksgårdarna utan också en utredning om fasta försöksstationer, och jag nämnde också, att utredning begärts var denna fasta centralförsöksstation skall ligga. Dessutom begärde riksdagen föregående år en allsidig utredning om hur man skulle organisera hela vår försöksverksamhet, för att den skulle komma under en enhetlig ledning och få en sådan organisation, att denna kunde överblicka det hela. Som man finner av riksdagens skrivelse föregående år har riksdagen sålunda begärt en allsidig utredning, och jag tror därför, att det vore ett olyckligt beslut att nu bifalla utskottets hemställan.

Herr statsrådet påpekade, hurusom försöksverksamheten i vissa specialgrenar utvidgats så vid centralanstalten, att man har trångt om utrymmet och icke kan fortsätta denna verksamhet. Men då vill jag också erinra om vad som säges i denna riksdagsskrivelse föregående år, där man framhåller betydelsen och vikten av att en hel del av de försök, som göras inom jordbruket, förläggas till de institut, lantmannaskolor och folkhögskolor, som vi nu ha. Flera av dessa ha ju både jordbruk och mejeri till sitt förfogande. Man underströk i denna skrivelse vikten av att dessa försök förlades till nämnda skolor, därför att resultaten i så fall skulle spridas genom dem, som fått undervisning där, och därigenom bli mera kända inom den jordbrukande befolkningen.

Jag anser sålunda, att det är av mycket stor vikt att man får denna utredning till stånd, innan man beviljar anslag till centralförsöksanstalten, och jag försäkrar herr statsrådet, att jag yrkar avslag på utskottets hemställan endast därför att jag lägger vikt vid att man skall få denna verksamhet ordnad så, som en stor del av de jordbrukare önska, vilka sysselsätta sig inom ledningen av denna försöksverksamhet.

Jag ber, herr vice talman, att få vidhålla mitt avslagsyrkande.

Herr E. A. Nilsson i Örebro: Herr talman! Jag skall icke alls yttra mig över den betydelsefulla verksamhet, som centralanstalten utövat under en följd av år. Detta är nämligen så tydligt och klart utvecklat av herr statsrådet, att därom icke behöver sägas något mera. Jag är också övertygad om att en var, som varit i tillfälle att avhöra herr statsrådets utredning rörande centralanstaltens betydelse inom vårt svenska näringsliv i vad det rör jordbruket liksom också om det trängande behov, som denna anstalt har av lokaler, som skola ge möjlighet för anstalten att kunna utföra sitt betydelsefulla arbete, han kan säkerligen icke ställa sig oförstående gent emot de anspråk på understöd med medel, som här rests, för att sätta

Ang. vissa byggnadsföretag vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet.

(Forts.)

Ang. vissa byggnadsföretag vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet.
(Forts.)

anstalten i stånd att utföra detta arbete. Här är enligt min mening ett område, där alla borde kunna mötas för att verksamt främja vårt lantbruk.

För min del har jag såväl av vad som i den kungl. propositionen anförts som också av den utredning, som verkstälts av utskottet, och jag kan tillägga ännu mer av vad som anförts här i dag från regeringsbanken, blivit övertygad, att vi helt enkelt, som herr statsrådet sade, icke ha råd att vägra det anslag, som här är ifrågasatt. Det är, så vitt jag förstår, en utgift, som säkerligen kommer att tillföra vårt svenska jordbruk större inkomster än en hel del andra åtgärder, som jag vet, att lantbrukarna äro mycket intresserade av.

Ur de synpunkterna ber jag, herr talman, att för min del få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson i Grimbo: Det har framhållits här under debatten, att statsfinanserna för närvarande äro dåliga, men jag tror just inte, att de bli bättre till ett annat år.

Herr Poppius nämnde, att en utredning pågår om fasta försöksgårdar. Ja, om sådana inrättas, ha de sin uppgift, det tror jag visst, men det dröjer säkerligen länge, innan vi få dem.

Herr Poppius talade även om fasta försöksstationer och sade, att centralanstalten för jordbruksförsök är liktydig med en fast försöksstation. Ja, så ser jag saken även men anser tillika, att vi icke ha råd inrätta flera fasta försöksstationer än denna. Vi gå ut ifrån, att denna institution, som blivit en stor apparat och fått flera olika avdelningar med sina professorer, nu har för små lokaler, en uppfattning, vilken även torde delas av herr Poppius samt reservanterna.

Då utskottet var där ute, var det ett genomgående intryck, som samtliga ledamöter fingo, att dessa lokaler voro alltför snöpliga. Personalen fick tränga ihop sig där. Då man såg alla de personer, alla de apparater och all den attiralj, som funnos där, kunde det icke förnekas, att lokalerna alltigenom voro alldeles otillräckliga.

Då vi nu ha en så stor apparat, och vi veta, att det just är i nödtider, som vi bäst behöva nya uppslag och nya metoder, och klarhet i problem om cirkulationer och nya växtföljder i jordbruket, att det är just då, som jordbruket bäst behöver vetenskapen till hjälp, är det då riktigt att denna anstalt icke skall kunna få sådana lokaler, att den kan uppfylla sitt ändamål, vilket är alldeles omöjligt med de nuvarande?

Det är alldeles omöjligt för anstalten att den med de nuvarande lokalerna obehindrat kan förrätta den verksamhet, som är den ålagd. Jag ser saken så, som här sagts, att vi icke ha råd att hindra detta institut att fullgöra sina uppgifter. Fast man skall pruta på alla håll, både på likt och olikt, anser jag, att då man nu har prutat ned så långt som till omkring 700,000 kronor, kan man icke pressa ned anslaget längre.

Det är denna uppfattning, jag velat framhålla gent emot herr Poppius och hans meningsfränder, och jag ber alltså att få förena mig med dem, som yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet H a n s s o n: Herr talman! Jag vill gärna, att vi skola avgöra denna fråga efter fullt klara linjer. Detta tvingar mig att säga, att de upplysningar herr Poppius lämnade angående förra årets riksdagsskrivelse icke voro riktiga. Då gällde det endast fasta försöksgårdar och försöksstationer runt omkring i landet, och det gällde icke en utredning av sådan omfattning, som på något sätt beskär det förslag, som här föreligger till avgörande. Jag har förskaffat mig visshet om, att vad som begärdes i den riksdagsskrivelsen och som herr Poppius nyss framställde krav om, rymmes i den redan åt centralanstaltens styrelse uppdragna utredningen. För övrigt vill jag nämna, att de uttalade önskemålen om att försöksstationer skola placeras ute vid lantbruksinstitut, lantbruksskolorna och lantmannaskolorna, till stor del redan äro genomförda eller under utförande.

Ang. vissa byggnadsföretag vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet.

(Forts.)

Herr H e r m e l i n: Herr förste vice talman! Jag skall icke uppehålla diskussionen. Jag har på sätt och vis blivit förekommen av min ärade vän herr Andersson i Grimbo.

Jag ber, herr förste vice talman, att i likhet med honom få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr P o p p i u s: Herr vice talman! Vad jag nyss anförde, det var direkt avskrivet ur riksdagsskrivelsen förra året. Det heter i denna skrivelse, som har numret 364, att det är angeläget, att en utredning kommer till stånd bl. a. i och för sammanförande på bästa sätt av försöksverksamheten »under en enhetlig ledning, som förmår att överblicka och organisera det hela». Det står även i skrivelsen, såsom jag nämnde, att man vill ha en utredning angående vikten av fasta försöksstationer. Och slutligen framhålles också, vad jag likaledes nämnde, betydelsen av att utvidga försöksverksamheten ute på lantbruksskolorna och lantmannaskolorna.

Jag har, herr vice talman, endast velat lämna detta meddelande.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels och på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Johansson i Uppmälby, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteeringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 65, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. vissa byggnadsföretag vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet.

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställen bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 118 ja mot 65 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställen.

§ 4.

Sedan herr talmannen nu övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, föredrogos vart för sig:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 43, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående begränsning av rätten att publicera referat och domstolsförhandlingar angående vissa grövre brott; och

statsutskottets memorial, nr 143, om anvisande av de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtande och memorial hemställt.

§ 5.

Ang. om- och tillbyggnad av garnisonssjukhuset i Boden m. m.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 144, angående Kungl. Maj:ts framställning angående om- och tillbyggnad av garnisonssjukhuset i Boden m. m.

Uti en till riksdagen avlåten, den 25 februari 1921 dagtecknad proposition, nr 154, vilken för förberedande behandling hänvisats till statsutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över försvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen dels medgiva, att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet förordade grunder avtal finge träffas med Norrbottens läns landsting angående vård av civila sjuka å garnisonssjukhuset i Boden, dels ock för verkställande av härav påkallad om- och tillbyggnad av nämnda garnisonssjukhus bevilja ett anslag av 1,073,000 kronor samt därav å extra stat för år 1922 såsom reservationsanslag anvisa ett belopp av 358,000 kronor.

Utskottets hemställen innefattade, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *Ollas A. Ericsson, Johan Nilsson* i Skottlandshus, *Widell, Erlansson, Nilsson* i Landeryd, *Söderhielm, Norman* och *Andersson* i Ovanmyra, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke måtte av riksdagen bifallas.

Utskottets hemställen föredrogs. Därefter anförde:

Herr Nilsson i Landeryd: Herr talman! Såsom herrarna behagade finna har jag jämte några andra ledamöter avgivit en reser-

vation vid detta utlåtande. Det är inom utskottet säkerligen icke mer än en mening om att garnisonssjukhuset i Boden behöver få en utökning av lokaler för läkarpersonalen, för epidemiavdelningen m. m. Däremot finns det ingen utredning, som visar, att detta sjukhus är för trångt, att antalet platser för patienter från garnisonen är för litet. Det framgår visserligen av den kungl. propositionen, att under mobiliseringstiden sjukhuset var överbelagt, men det påstods ej, att antalet sängar skulle vara otillräckligt för nuvarande förhållanden. Jag vill dessutom påpeka, att försvarsrevisionens arbete ju pågår. Det är ännu icke avgjort angående förläggningen av trupper i Boden framdeles. I fall det skulle komma att ske en inskränkning av där förlagda trupper, kommer sjukhuset att mycket väl kunna fylla sitt ändamål vad sängantalet beträffar. Detta garnisonssjukhus' egentliga lasarettavdelning har nu 85—86 platser, och epidemiavdelningen har 28. Förslaget innebär en ökning av sängantalet på den förra avdelningen till 134 platser och på den senare till 75—78. Härav skulle emellertid Norrbottens läns landsting disponera 80 respektive 50. Därav framgår ju, att någon utökning av sängantalet icke är ifrågasatt för garnisonens behov. Garnisonen skulle visserligen äga rättighet att använda landstingets platser på epidemiavdelningen, för den händelse alla platserna där icke vore belagda. Men när det gäller lasarettavdelningen finns det, så vitt jag kunnat se i propositionen, ingen som helst möjlighet för garnisonens läkare att där få lägga militära sjuka.

Härav torde sålunda framgå, att det från statens synpunkt icke förefinnes något trängande behov för närvarande att få en utökning av garnisonssjukhuset i Boden. Beträffande länets behov vill jag endast anföra en liten statistik. År 1919 fanns det inom Jämtlands län med 131,985 invånare 161 lasarettplatser och 40 sjukstugeplatser samt 24 platser å epidemisjukhus. I Västerbottens län med 179,376 invånare fanns det 190 lasarettplatser, 131 platser å sjukstuga och 82 på epidemisjukhus, men i Norrbottens län med 180,342 invånare 221 lasarettplatser, 55 platser å sjukstuga och 183 å epidemisjukhus. Som känt torde vara, har Norrbottens län ett lasarett i Piteå, ett i Luleå och ett i Gällivare; för närvarande håller man på, enligt vad jag vet, att bygga ett lasarett i Haparanda. Under sådana förhållanden förefaller det mig, att sjukvårdsförhållandena i Norrbottens län äro så pass ordnade, att man icke kan säga, att det förefinnes ett trängande behov av att få en utökning av lasarettet i Boden.

Nu är det inte tvivel om, att man för att där få en rationell sjukvård behöver en förbättring av epidemiavdelningen ävensom av vissa anordningar för behandlingen av de sjuka, större utrymme för operationsrum o. d. Men det förefaller mig, att behovet icke är så trängande, att beslut måste fattas just nu om anslag. Jag vill dessutom framhålla, att enligt förslaget epidemisjukhuset och lasarettet skulle ha gemensam ekonomiavdelning. Jag är naturligtvis inte i stånd att bedöma den risk, som kan förefinnas för de sjuka på lasarettet att bli smittade av sjukdomar från epidemisjukhuset, men det är intet tvivel

Ang. om- och tillbyggnad av garnisonssjukhuset i Boden

m. m.
(Forts.)

Ang. om- och
tillbyggnad av
garnisonsjuk-
huset i Boden
m. m.
(Forts.)

om, att i fall ett difterifall uppträder på lasarettet, man genast har anledning misstänka, att sjukdomen kommit ifrån epidemisjukhuset genom ekonomiavdelningen. Det skall visserligen vara två olika utgångar från köket, en till lasarettet och en till epidemiavdelningen, men det är givet att kärll m. m. ifrån de olika avdelningarna blandas om varandra i köket och att den mat, som skall distribueras, behandlas av för de olika avdelningarna gemensam betjäning, och därigenom kan ju smittan föras över från epidemiavdelningen till lasarettavdelningen; sådant bör givetvis förebyggas såvitt möjligt. Slutligen vill jag framhålla beträffande kostnadsfrågan, att staten, som icke får någon utökning i sängantalet, ändock skall betala lika mycket för sin del som landstinget. Huruvida det kan vara riktigt eller icke vill jag icke bedöma. Det är ju klart, att staten får fördelar genom utökningen av epidemiavdelningen, men landstinget får samma nytta av epidemiavdelningen som staten får. Under sådana förhållanden tror jag man kan säga, att landstinget i större utsträckning borde bidra.

Detta har emellertid icke för mig varit avgörande skäl. Det avgörande har för mig varit, att jag icke tror det vara lämpligt att anordna en för båda dessa anstalter gemensam ekonomiavdelning. Vidare tror jag, att det icke är lämpligt att nu göra denna utbyggnad, innan utredning föreligger, huruvida behovet är verkligen trängande.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman, mina herrar! Det är ju inte första gången, som man har försökt ordna frågan om samarbete mellan militär och civil sjukvård. Jag vill i det avseendet erinra om det förhållandet, att såväl Östergötlands läns som Västerbottens läns landsting träffat överenskommelse med staten om upplåtande på landstingens sjukhus av ett visst antal sängplatser för den militära sjukvårdens räkning och för vilka sängplatser staten fått betala 8,100 kronor per styck eller samma belopp, som föreslås här att Norrbottens läns landsting skall erlægga till staten för varje säng som upplåtes å garnisonssjukhuset i Boden åt Norrbottens läns landsting.

Nu har herr Nilsson i Landeryd gjort gällande, att det ur den militära sjukvårdens synpunkt inte är behövt med dessa sjukhusförbättringar uppe i Boden. Man reder sig bra med det sjukhus man har, man har tillräckligt antal platser o. s. v. sades det. Jag vill emellertid erinra, att även reservanterna hava medgivit, att förhållandena inte äro precis idealiska där uppe, och detta särskilt beträffande ekonomiavdelningen, som ligger på ganska långt avstånd från sjukhuset och utan täckt förbindelse med detsamma. Vidare är det så, att den polikliniska och kliniska verksamheten äro sammanförda till ett mycket litet område, att det endast finns *ett* operationsrum, i vilket alla operationer skola utföras — små och stora, variga och rena. Vidare är det alltför litet utrymme å röntgenavdelningen. Sjukavdelningen är i saknad av nödiga bilokaler — intet sköljrum,

intet förrådsrum, intet expeditions- eller undersökningsrum. En sjukavdelning är för liten för en avdelningssköterska, och två sjukavdelningar för stora för en avdelningssköterska. Antalet platser är otillräckligt. Epidemisjukhuset är för litet, utan möjlighet till effektiv isolering av olika slags smittosamma sjukdomar. Ekonomisjukhuset är i *alla* avseenden för liten, utan täckt förbindelse med sjukavdelningarna. Jag tycker, att dessa olägenheter som anförts av generalfältläkaren äro rätt så omfattande. Och när man nu genom ett samarbete mellan Norrbottens läns landsting och staten kan på en gång få dessa missförhållanden avhjälpta och samtidigt bidra till att Norrbottens län får ett modernt sjukhus, så synes det mig verkligen, att man också bör göra det. Beträffande de sjukhus i Norrbottens län, som landstinget äger, så framhöll herr Nilsson i Landeryd, att där fanns ett så stort antal sängplatser. Men det förhåller sig med dessa sjukhus på det sättet, att intet av dem kan anses vara ett modernt sjukhus. Följaktligen kunna kirurgiska fall knappast behandlas på dessa sjukhus utan man får skicka dem till större läns-lasarett för att bli behandlade. Jag tycker sålunda, att när nu förhållandena faktiskt äro sådana, att detta glest befolkade, med dåliga kommunikationer utrustade landstingsområde har synnerligen svårt att ordna sina sjukvårdsförhållanden och staten i varje fall, förmodar jag, förr eller senare kommer att nödgas lämna bistånd därvidlag, detta är en synnerligen lämplig form för ett sådant bistånd, då även staten givetvis härigenom vinner beaktansvärda fördelar. Landstinget skall betala *alla* kostnader för de patienter av civilbefolkningen, som inläggas på garnisionssjukhuset. Och vidare blir det så, att man kan bättre än tidigare utnyttja sjukhusets ekonomiavdelning. Man får kostnaderna utslagna på ett större antal underhållsdagar, vilket givetvis förbilligar kostnaderna procentuellt sett. Dessutom är det åtminstone generalfältläkarens övertygelse, att det, så snart den nuvarande chefläkaren avgår med pension, kommer att bli nära nog omöjligt att få dit någon chefläkare, därest sjukhusförhållandena icke tillfredsställande ordnas där uppe. Detta är en synnerligen viktig och beaktansvärd omständighet. Det har vitsordats, att läkarna i vårt land — det må sägas till deras heder — i allmänhet inte fästa så stort avseende vid t. ex. lönerna, att de bara för lörens skull ta ett illa utrustat sjukhus, utan de vilja i det avseendet ha förhållandena så ordnade, att de verkligen kunna ge de sjuka, som komma till deras sjukhus, den bästa möjliga behandling. Men detta torde inte vara möjligt på det nuvarande sjukhuset i Boden. Och följligen har man mycket små utsikter att få någon dnglig läkare dit upp. Det har sagts i kammaren, att landstinget erhåller den största fördelen. Jag medger gärna, att Norrbottens läns landsting här givetvis erhåller rätt betydande fördelar genom detta arrangemang, men även för staten torde det ha sina givna fördelar. Herr Nilsson i Landeryd anförde vidare, att försvarsrevisionen ännu inte avlämnat förslag om huru med de framtida förläggningsförhållandena i Boden skall ordnas. Det kunde ju hända, att det nuvarande sjukhusutrymmet vore tillräckligt för den förläggning, som för fram-

Ang. om- och
tillbyggnad av
garnisionssjuk-
huset i Boden

m. m.

(Forta.)

Ang. om- och
tillbyggnad av
garnisonsjuk-
huset i Boden
m. m.

(Forts.)

tiden kan komma att bestämmas. Men hur än med dessa förhållanden kommer att ordnas, så är det alldeles tydligt, att inte blir sjukhuset överflödigt. Oavsett om man eventuellt skulle dra ett eller annat truppförband från Boden, kommer nog ett sjukhus, ordnat såsom här är avsett, att visa sig behöfligt.

På dessa grunder ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Söderhielm: Jag ber att med några korta ord få framlägga mina synpunkter på förevarande ärende. Jag vill då säga, att jag givetvis gärna ser, att arméns sjukvårdsanstalter bliva så stora och ändamålsenliga som möjligt. Å andra sidan har jag ingenting emot att Norrbottens län, som i många avseenden har det sämre ställt än landet för övrigt får sina behov i fråga om sjukvård väl tillgodosedda. Jag har heller ingenting att erinra emot ett samarbete mellan civil och militär sjukvård överallt, där sådant är ekonomiskt och där det ur andra synpunkter lämpligen kan anordnas. Dock kan jag icke låta bli att hålla före, att när ett sådant samarbete skall anordnas det nog i regel är fördelaktigare, om det blir det civila sjukhuset som upptager ett mindre antal militära sjuka än om det blir tvärtom. Framför allt tycker jag, att man kan känna sig tveksam om *det* skulle bli en vana, som här föreslås, nämligen att en betydande del av det militära sjukhuset skall användas som barnbördsavdelning.

När jag haft att taga ståndpunkt till denna fråga, har jag måst fästa avgörande vikt vid att anslaget är begärt på fjärde huvudtiteln. Jag har vid deltagandet i denna huvudtitels behandling fått, med våld på mig själv, gå med på strykande av en hel del behov, som för mig tett sig oändligt mycket viktigare att få fyllda än det förevarande, sett ur Bodens garnisons synpunkt. Ty, som föregående talare framhållit, det som är det väsentliga intresset i denna fråga är det civila, nämligen Norrbottens läns landstings intresse av att få vidgade sjukhusutrymmen. För Bodens garnison föreligger visserligen en del olägenheter, men om man på dessa sjukvårdsbehov lägger samma hårda måttstock, som lagts på de rent militära kraven i andra punkter, kommer jag ovillkorligen till den slutsatsen, att de förevarande behoven icke äro så trängande, att de nödvändigt behöva tillgodoses just nu. Det är således för att hävda behovet av konsekvens i behandlingen av olika punkter på samma huvudtitel och även för att vara konsekvent i mitt eget uppträdande — jag har tidigare reagerat vid liknande frågor, där man velat tillgodose rent civila ändamål med anslag på den militära huvudtiteln — som jag ansett nödigt ansluta mig till reservationen.

Herr Block: Herr talman! Det är möjligt, att de betänkligheter reservanterna anfört äro riktiga, och jag skall icke vidare ingå på den saken utan försöka se frågan framför allt från läkarsynpunkt.

Man måste säga, att det icke är möjligt att fortsätta med sjukhusvården i Boden på samma sätt som nu. Det sjukhus, som där finnes, är icke väl arrangerat. Det är för knappt med utrymme och, såsom redan blivit anfördt, har ekonomibyggnaden förlagts så, att patienterna icke kunna få varm mat såsom vore önskligt. Jag tror också vi kunna säga, att vården nu blir dyrare än vad den kan bliva genom ett bättre anordnande av sjukhuset.

*Ang. om- och
tillbyggnad av
garnisonsjuk-
huset i Boden
m. m.*

(Forts.)

Sedan kommer jag till läkarfrågan. Den läkare, som där är anställd, är utomordentligt samvetsgrann och duktig. Han var redan tämligen gammal, när han kom till denna post, men skaffade sig först då ytterligare kirurgisk utbildning. Emellertid tror jag icke, att han ens själv vill påstå, att han har en fullgod kirurgisk utbildning. Han kan icke utföra alla de operationer, som måste utföras, utan patienterna få skickas till annat sjukhus. Jag tror, att det även från militär synpunkt måste sägas, att det behövs en mera kvalificerad läkare än som nu finnes där, men jag tror icke, att man kan vänta att få en fullt utbildad kirurg till ett sjukhus, som är så utrustat som detta, utan han har nog krav på, att man skall anordna det så, att han kan verka där och göra det gagn, som han med sin utbildning är kompetent att göra.

Det har sagts, att det är så litet utrymme som militären får. Jag har sett det nya förslaget, och det finnes faktiskt mera utrymme än där angives. Så är där exempelvis balkonger, som äro väl ombonade och ha värmeledning och mycket väl kunna användas för patienter. Vidare kunna sjukhussalarna lättare överbeläggas efter det nya förslaget än vad som nu är fallet, varigenom utrymmet kan utökas för militären. Sedan få vi ihågkomma, att sjukhuset vid mobilisering kan tagas i anspråk helt och hållet för militära ändamål, och man kan icke tänka sig, att, om det endast skulle vara ett militärt sjukhus, man skulle göra det så stort, att det under fredstid icke fullt belades, för att det skulle räcka till vid mobilisering.

Nu har det sagts, att övre Norrland väl behöver detta ökade sjukhusutrymme, och om anslaget tages på den ena eller andra huvudtiteln, bör man icke lägga för mycket vikt vid detta. De, som se frågan ur formell synpunkt, göra emellertid det, men jag hoppas, att denna kammare icke för mycket tager sikte på detta, att man skall vara så formell. Det är särskilt en avdelning av kirurgien, som jag anser böra i övre Norrland bli bättre tillgodosedd än hittills, och det är behandlingen av ögonsjukdomar. Nu är det så, att många ögonpatienter måste resa långt söderut för att få behandling. I Umeå har det visserligen lämnats god behandling, därför att den läkare, som var där, var utbildad på detta område, men alla patienter kunde icke bli mottagna, utan många ha måst resa hit eller till Uppsala, men här är utrymmet så knappt, att det mycket ofta hänt, att t. ex. starrpatienter från övre Norrland fått vänta flera år, innan de blivit behandlade för sin åkomma. Det måste sålunda göras något för behandling av ögonsjukdomar i övre Norrland. Jag har frågat generalfältläkaren, om det icke kunde i Boden upprättas en särskild avdelning för ögonpatienter, och han har sagt, att det kan låta sig

*Ang. om- och
tillbyggnad av
garnisonssjuk-
huset i Boden.
m. m.
(Forts.)*

göra, emedan det finns militärläkare med speciell utbildning i ögonkirurgi.

Det har sagts, att det är fara för smittas överförande, om man har det ordnat så, som här föreslagits, med ett sjukhus för civila och militära patienter och ett epidemisjukhus med gemensamma ekonomibyggnader. Jag tror emellertid, att man kan bortse från den risken, ty den är icke synnerligen stor.

Första kammaren har redan bifallit utskottets förslag, och jag skall, herr talman, be att få hemställa, att även andra kammaren måtte bifalla utskottets förslag.

Herr Nilsson i Antnäs: Herr Nilsson i Landeryd och övriga reservanter medge, att förhållandena vid garnisonssjukhuset i Boden icke äro bra, och att det icke kan fortfara såsom det är där uppe, men herr Nilsson i Landeryd säger, att det icke nu är ett trängande behov, som gör sig gällande, och därför yrkar han avslag på den föreliggande framställningen. Jag tycker, att detta resonemang är rätt märkvärdigt. Av de myndigheter, som uttalat sig i frågan, är det ingen, som icke erkänner, att behovet är synnerligen trängande. Arméförvaltningen har uttalat sig i den riktningen, liksom medicinalstyrelsen, länsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, fästningsläkaren, sjukhuskommittén, riksdagens revisorer och nu till sist utskottsmajoriteten, och ändå säga reservanterna, att behovet icke är trängande.

Jag ber få vädja till denna kammare att biträda utskottets förslag. Vi äro sämre ställda i denna landsända än i de allra flesta övriga delar av vårt land, och det föreligger därför verkligen ett trängande behov av en ändring till det bättre. Platsen för ifrågasvarande sjukhus är också idealisk i dessa ödebygder med de många milen, ty kommunikationerna sammanstöta här från flera håll, och man kan icke tänka sig en bättre anordning.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talman propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6.

*Ang.
merkostnader
för färdig-
ställandet av
två pansar-
båtar m. m.*

Härefter förelåg till avgörande statsutskottets utlåtande, nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående bestridande av dels ökade kostnader för färdigställandet av pansarbåtarna Gustaf V och Drottning Victoria dels ock utgifter för vissa för anställandet av försök med eldledningsinstrument erforderliga anskaffningar m. m.

I den till riksdagen den 7 januari 1921 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t, under åberopande av punkten 132 i det vid propositionen fogade statsrådspro-

tokollet över försvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att för anskaffning av eldledningsinstrument för vissa av flottans fartyg bevilja ett anslag av 490,000 kronor samt därav å extra stat för år 1922 såsom reservationsanslag anvisa ett belopp av 100,000 kronor.

*Ang.
merkostnader
för färdig-
ställandet av
två pansar-
båtar m. m.
(Forts.)*

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten, den 18 mars 1921 dagtecknad proposition, nr 300, under återopande av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över försvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att av de för byggandet av ytterligare två jagare tillgängliga medel finge tagas i anspråk dels ett belopp av 417,000 kronor för färdigställandet av pansarbåtarna Gustaf V och Drottning Victoria, dels ock ett belopp av 330,000 kronor för vissa för anställandet av försök med eldledningsinstrument erforderliga anskaffningar m. m.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) medgiva att av de för byggande av två jagare tillgängliga medel finge tagas i anspråk ett belopp av 417,000 kronor för färdigställande av och anskaffning av reservmaskindelar m. m. till pansarbåtarna Gustaf V och Drottning Victoria; samt

b) avslå Kungl. Maj:ts dels i statsverkspropositionen dels ock i propositionen nr 300 gjorda framställningar rörande försök med och anskaffning av eldledningsinstrument.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr Holmgren: Herr talman, mina herrar! Kungl. Maj:t har äskat medel för anskaffning av reservdelar och anordningar vid turbinmaskinerna på de nya pansarbåtarna Gustaf V och Drottning Victoria, och statsutskottet har tillstyrkt, att beloppet måtte för ändamålet i fråga ställas till förfogande. Jag borde härav föranledas endast till ett yrkande om bifall till utskottets hemställan, men i sitt yttrande har utskottet infört en passus av sådan art, att den givetvis måste föranleda anmärkning från nästa riksdags konstitutionsutskott, därest förhållandet icke får en tillfredsställande eller förklarande belysning.

När dessa bägge pansarbåtar kontraherades, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen, att de borde förses med ett turbinmaskineri av viss konstruktion. Denna konstruktion var tämligen ny och oprövad, men enligt de tekniska experternas förmenande ingav konstruktionen goda löften för framtiden, och man vågade taga ansvaret på sig att föreslå denna maskintyp. Erfarenheten har också givit vid handen, att marinförvaltningen riktigt bedömde typens värde, ty den har numera utomlands erhållit vidsträckt användning.

Rom byggdes emellertid icke på en dag. Av krigets erfarenheter har framgått, att denna konstruktion på en viss punkt hade svagheter. Den tekniska sidan av spørsmålet är icke av mera invecklad natur än att jag här i stora drag tror mig kunna klargöra den samma. Maskineriet utgöres av en turbin, som roterar med en hastig-

*Ang.
merkostnader
för färdig-
ställandet av
två pansar-
båtar m. m.
(Forts.)*

het av 3,600 varv i minuten. Denna oerhörda hastighet kan inte utan vidare användas på propelleraxeln, utan man betjänar sig av en växlingsanordning, som gör, att propellrarna rotera med 200 varv i minuten. Man kan lätt förstå, att den apparat, som överför en hastighet av 4,000 varv hos en maskin till en annan apparat, som måste ha 200 varv, bör vara ett synnerligen ömtåligt organ, som kräver en minutiös konstruktion och tillverkning. Erfarenheten har visat, att den ursprungliga konstruktionen av turbinväxeln innebar en del risker, som genom vissa under kriget gjorda förändringar kunde bortelimineras. I fjol i september anmälde Motala verkstad, som hade maskineriet på entreprenad, att den icke såg sig i stånd att garantera maskineriet, därest icke förändringen i fråga kom till utförande. Marinförvaltningen hade alltså blivit ställd inför tre olika alternativ, antingen att temporärt nedlägga arbetena på pansarbåtarna och draga frågan inför riksdagen eller att slutföra arbetena med den såsom riskabel ansedda växeln eller slutligen att acceptera verkstadens förslag och icke avbryta arbetena.

Möjligheten att färdigställa båtarna med den ursprungliga, numera utdömda konstruktionsdetaljen kunna vi väl utan vidare borteliminera. Återstår alltså frågan, om avgörandet bort hänskjutas till riksdagen och arbetet således nedläggs på minst ett halvt år eller om ämbetsverket kunde taga på sitt ansvar att slutföra pansarbåtsbygget. Om arbetet nedlagts, skulle följden ha blivit, att verkstaden kommit med ersättningsanspråk på staten, eftersom verksamheten i stor omfattning baserats på detta arbete, och vidare hade verkstaden blivit tvungen att avskeda åtskillig personal. Till vilket belopp ersättningsanspråken kunnat stiga har jag icke lyckats utröna, men man har uppgivit för mig, att skadeståndet skulle bli ansenligt. Nu är att märka, att marinförvaltningen genom denna sin åtgärd, som den dessutom vidtog under protest mot verkstadens framställning härom, icke avvikit från riksdagens beslut eller ens formellt sett föregripit riksdagens prövningsrätt. Riksdagen har naturligtvis icke beslutat några detaljer, vare sig i fråga om maskineriet eller andra områden av fartyget. I det belopp, som riksdagen anvisat för bygandet av dessa fartyg, kan den ifrågavarande ändringen inrymmas. Erforderliga medel finnas för närvarande disponibla, varför något överskridande av det av riksdagen anvisade beloppet, faktiskt icke föreligger. Törhända invänder man då, att intet anslag behövs. Om emellertid riksdagen icke skulle bevilja det begärda beloppet, måste en del ävenledes synnerligen viktiga arbeten och försök inställas. Så måste till exempel en del avprovningar av materielen underlåtas, och det är ju icke lyckligt att behöva godtaga ett levererat fartyg, innan allting i detalj blivit provat. När marinförvaltningen beslöt sig för att icke avbryta fartygsbygget, hade ämbetsverket den uppfattningen, att denna ändring var av så ofantlig betydelse, att den var viktigare än allt annat, och därför har också framställningen till riksdagen utmynnats i anslag till turbinväxeln i stället för att inrymmas i ökade anslag till provning av materielen eller insockras i ökade kostnader för färdigställandet av fartygen. Härvid är också

att märka, att många andra ändringar under arbetets gång blivit vidtagna. Med den personliga kännedom jag äger om chefen för marinförvaltningen tror jag mig kunna påstå, att han är alldeles för klok att försöka avsiktligt åsidosätta riksdagen på någon punkt. Hade chefen för marinförvaltningen varit i tillfälle att för utskottet framlägga alla fakta i denna sak, så hade han helt visst kunnat göra det på ett långt mera övertygande sätt än vad jag gjort, men jag hoppas och tror, att kammaren har funnit, att några konstitutionella fel härvid icke kunna anses ha blivit begångna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på denna punkt med uteslutande av motiveringen.

I punkt b) har utskottet avstyrkt framställningen om anslag till eldledningsinstrument. Jag vill även i den frågan upptaga kammarens tid några minuter.

Det har länge varit de marina myndigheterna bekant, att för och under kriget helt enkelt revolutionerande tekniska anordningar i största hemlighet vidtagits för ledningen av artillerielden ombord å såväl engelska som tyska flottans fartyg. Först i fjol höstas lyckades marinförvaltningen få närmare kännedom om konstruktionsdetaljerna. Med de resurser vi själva förfoga över var det utsiktslöst att söka experimentera sig fram, och vi måste därför vänta, till dess att sekretessens slöja lyftades.

Dessa revolutionerande uppfinningar i fråga om eldledningen bestå i en apparat, som möjliggör, att man på snabbast möjliga sätt skall kunna påräkna att träffa en motståndares fartyg. I en modern eldstrid är det första och viktigaste att så kunna ordna skjutningen, att man kan påräkna att så snart som möjligt få in träff i motståndarens fartyg. Det inses lätt av vilken betydelse detta förhållande är. Om man beskjuter ett annat fartyg under strid och därunder själv blir träffad, förstår var och en, att sedan en hel salva grova projektiler slagit ned på fartyget, blir personalens nervsystem icke längre sådant, som det bör vara. Å andra sidan om man ser sina skott träffa motståndaren och hans eld icke längre är jämn och inte gör någon effekt, stärkes modet hos dem, som arbeta på det fartyg, som lyckas, och därigenom har man vunnit halva bataljen.

Det finnes vidare någonting, som kallas för riktfel. Var och en, som riktar en kanon, har ett visst fel i sin riktning. Den ene riktar för högt, den andre för lågt. Vid häftig sjögång avfyrrar man sitt skott litet för tidigt eller för sent. Avsikten med eldledningsinstrumentet är just att borteliminera alla sådana felkällor. Apparaten består av en instrumenteringsanordning, som uppställs högt uppe i fartyget, helst i masttoppen. Där finnas alla möjliga installationer. varigenom man kan rikta varje pjäs på fartyget mot målet och sköta avfyrringen. Genom att sätta på denna punkt fartygets skickligaste riktare är man förvissad om att få så god riktning på kanonerna som möjligt. Och därigenom att det är en och samma person, som riktar alla kanonerna, blir det icke så stor spridning av projektilerna, som uppstår genom de olika riktarnas riktfel, och man får hela kulvärven så samlad som möjligt. Därigenom att alla projektilerna slå

*Ang.
merkostnader
för färdig-
ställandet av
två pansar-
båtar m. m.*

(Forts.)

*Ang.
merkostnader
för färdig-
ställandet av
två pansar-
båtar m. m.*

(Forts.)

ner samlade kan man finna, vilka korrektioner äro nödvändiga för att få hela kulkärven placerad på motståndarens fartyg. Denna korrektion göres från apparaten, och salvorna följa därefter. Man kan lätt bli inskjuten, när man sålunda behärskar alla de faktorer, som inverka på möjligheten att träffa motståndarens fartyg.

Den viktigaste omständigheten, som talar för användande av eldledningsinstrument, är att moderna slagfartyg numera äro försedda med artilleri, som skjuter på så lång distans, att ett fartyg är bortom horisonten, när det skjuter. Den skottvidd, som användes på ett modernt fartyg, är 15,000 meter eller 6 fjärdingsväg. På det avståndet befinna sig fartygen från varandra. Från däckets på det ena fartyget ser man inte någonting annat än masttopparna på det andra, men har man eldledningsanordningar av den beskaffenhet, som jag här antytt, kan en person, som sitter uppe på toppen, se däckets på det andra fartyget och inrikta alla kanonerna och påräkna att träffa, ehuru de, som rikta nere vid kanonerna, icke se annat än masttopparna. Antag, att ett pansarfartyg, som saknar apparat för eldens ledning, får se vid horisonten ett fartyg, som äger en sådan. Innan det förstnämnda fartyget hinner komma så nära det andra, att man ser kanonerna på sidan och därigenom kan rikta på det, så är det sönderskjutet. Detta är den viktigaste synpunkten, varför man bör anskaffa eldledningsinstrument.

Jag har här gjort upp en schematisk framställning av, hur saken ter sig. Detta är ett fartyg, som icke har eldledningsinstrument, medan det här fartyget är försett med sådant. Om de här bägge öarna ligga mellan fartygen, kan man visserligen från masttoppen på det ena fartyget se sidan på det andra, men nerifrån däckets, där kanonerna befinna sig, ser man ingenting. Alltså från det fartyget kan man icke med någon som helst utsikt att träffa beskjuta det andra fartyget. Det här fartyget är försett med centralriktapparat. Därifrån inriktas kanonerna och därifrån beskjuter man det andra fartyget, som ingenting kan göra till sitt försvar. Här har jag lagt in konstgjord dimma, som man applicerar, där det är lämpligt. Ett fartyg med centralriktapparat lägger dimman på sidan om sig. Sedan skötes eldledningen uppifrån mården, där man ser över den konstgjorda dimman. Kanonerna skjuta över eller genom dimman, sedan de riktats där uppifrån, och kunna alltså åstadkomma träff på fienden. Detta är således en anordning, som det är av allra yttersta vikt att vi få införd i vår flotta.

Det är ytterligare en omständighet, som här icke får förbises. Anskaffandet av eldledningsinstrument kommer att få inflytande på såväl flottans taktiska uppträdande som hela personalens utbildning, varför det också är en viss brådska förenad med denna anskaffning, om vi skola vara beredda, när vi kunna komma att behöva sådana instrument. För de kostnader, vi nedlägga på eldledningsinstrumenten, kunna vi så väsentligt öka våra fartygs taktiska värde, att dessa penningar måste anses vara väl använda.

Jag skall emellertid, herr talman, icke yrka bifall till propositionen på denna punkt, då jag hoppas, att medel möjligen kunna be-

gäras härför på 1922 års tilläggsstat, men jag har i alla fall velat belysa denna fråga, för att den åtminstone skall falla framåt, så att statsutskottet nästa år om möjligt skall se någon utsikt att kunna anskaffa de för detta ändamål erforderliga medlen.

Ang.
merkostnader
för färdig-
ställandet af
två pansar-
båtar m. m.

(Forts.)

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren förmenade, att om chefen för marinförvaltningen varit närvarande här i afton och framlagt sina synpunkter i fråga om försvaret för den åtgärd, som han vidtagit beträffande den användning av dessa medel, varemot statsutskottet här riktat en anmärkning, så skulle kammaren låta denna anmärkning och följaktligen motiveringen bortfalla. Jag tror verkligen icke, att det skulle lyckats chefen för marinförvaltningen, lika litet som den ärade talaren, att övertyga åtminstone mig om att statsutskottet i denna punkt har någon anledning att frånträda sin anmärkning. Ty är det på det sättet, som herr Holmgren omförmälde, att vid fastställande av ritningar för dessa pansarbåtar sådana verkligen uppgjorts till ett maskineri, som enligt herr Holmgrens upplysning sedermera befanns vara odugligt, så tycker jag, att ansvaret faller mycket starkt på en förvaltning, som låter sådant komma sig till last. Den borde väl, när den satte i gång bygandet av dessa fartyg, framför allt tagit i betraktande, att de utrustades med ordentliga maskiner. I annat fall skulle naturligtvis deras stridsvärde i betydlig grad om icke helt och hållet äventyras.

Nu sade herr Holmgren vidare, att pengar hade man för detta ändamål, och därför hade man egentligen icke haft anledning att gå till riksdagen och begära att få den summa ersatt, som på förhand hade använts, men så i nästa andedrag talade han om, att i så fall pengarna icke räckt till för en hel del andra anordningar, och däribland nämnde han provturerna. Jag förmodar emellertid, att vid uppgörandet av kostandsberäkningarna, så inräknades dessa extra arbeten och även provturerna, och under sådana förhållanden skulle ju, därest programmet följdes i fråga om dessa fartygs bygande, brist på medel till sist komma att uppstå. Jag förstår mig icke på, huruvida maskinerna behövde undergå denna förändring, men åtminstone i fråga om förläggningsanordningarna i fartygen, som också dragit betydande kostnader, föreställer jag mig, att man icke kan anlägga den synpunkten, utan där måste marinförvaltningen i alla fall hava handlat i högsta grad självrådigt. Det är på denna punkt, som statsutskottet gjort anmärkning, och jag ser ingen anledning till något annat yrkande än om bifall till utskottets såväl motivering som kläm på denna punkt. Jag tror, att det kan vara ganska nyttigt för marinförvaltningen att härvidlag få en liten erinran om att icke låta liknande handlingar komma sig till last vidare.

I fråga om punkten b) talade herr Holmgren om för oss, vad dessa eldledningsinstrument skulle vara bra för, och jag medger gärna, att naturligtvis öka dessa eldledningsinstrument i högsta grad ett pansarfartygs stridsvärde, ity att man kan öppna elden på myc-

*Ang.
merkostnader
för färdig-
ställandet av
två pansar-
båtar m. m.
(Forts.)*

ket längre avstånd, om man har sådant siktorn högst uppe i masten, än vad man kan göra, om man icke har sådan anordning. Nu är emellertid förhållandet, att åtminstone i Östersjön finnas ju för närvarande icke några fartyg, som äro utrustade med dylika anordningar, vadan den situationen knappast kan inträffa, som herr Holmgren syftade på, då han frågade, hur det skulle gå, om ett fientligt fartyg, med sådana eldledningsinstrument, skulle träffa på ett av våra fartyg, som saknade dylika anordningar. Det är klart, att då skulle vårt krigsfartyg stå sig dåligt, ifall det komme till en kamp mellan dem. Men nu är förhållandet, att våra gran- nar äga icke eldledningsanordningar av det här slaget. Den tyska flottans fartyg, vilka ägde sådana, äro förmodligen utlämnade, de sänktes ju för övrigt vid Scapa Flow, och vad Ryssland beträffar, finns det nog ingen möjlighet att från England erhålla de ritning- ar, som äro nödvändiga, därest man skall kunna inmontera instru- menten på pansarfartygen. Jag tror således icke, att det är så utomordentligt brådskande med dessa anordningar, att man icke kan under nuvarande statsfinansiella förhållanden låta anstå därmed tills vidare.

När nu statsutskottet enhälligt avstyrkt beviljande av detta anslag, förmodar jag, att kammaren också kommer att biträda stats- utskottets utlåtande, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Herr Thore: Herr talman! Som bekant lyder en av bestämmelserna i Versaillesfreden, att Tyskland icke får lov att anskaffa örlogsfartyg utöver ett visst tontal, vilket är satt ganska lågt. Detta förhållande utgör kanske det bästa beviset för det värde, som man sätter på övervattensfartyg, kanonfartyg, ty voro dessa icke av ett sådant stridsvärde, hade man icke kommit med denna bestämmelse i Versaillesfreden. Men det är ju klart, att för att ett kanonfartyg skall kunna få ett stort stridsvärde, är det nödvändigt att förse det med moderna anordningar och särskilt sådana, som gälla eldledning- en. Jag har här i min hand en skildring av sjöslaget vid Jutland den 31 maj och den 1 juni 1916. Skildringen rör närmast duellen mellan den tyska pansarkryssaren Derfflinger och den engelska pansarkryssaren Queen Mary, och den slutade som bekant så, att Queen Mary blev alldeles sönderskjuten och sjönk. Skildringen är skriven av en tysk officer ombord på Derfflinger, och där får man en fullständig beskrivning över eldanordningarna ombord och sättet att använda dem. Man förstår tydligt, att hade man icke haft denna centrala eldledning och detta instrument för att kunna skjuta salvor, hade icke detta resultat uppnåtts. Likartad utrustning fanns på det engelska fartyget, men antagligen var skjutskickligheten större på tyskarnas sida, och kanske berodde det också på andra omständigheter, att de i alla fall vunno i duellen. Det är klart, att ett fartyg, som icke har denna centrala eldledning, skall vara fullkomligt tillspillogivet under en drabbning.

Nu antydde den siste talaren, att det var tämligen likgiltigt om våra pansarfartyg besutto den nämnda överlägsenheten, därför

att han menade, att vi icke i Östersjön skulle kunna få någon motståndare, som hade dessa nya och moderna apparaterna. Men jag kan icke finna annat än att om Östersjömakterna skaffa sig örlogsfartyg, försöka de naturligtvis att utrusta dem på modernaste sätt och när vi offrat så många miljoner för att få dessa två pansarfartyg, som för närvarande äro de bästa i Östersjön, är det synnerligen egendomligt, att man icke vill bevilja ytterligare tre, fyra hundra tusen kronor för att få de modernaste och bästa anordningar, utan vilka dessa fartyg icke skola få det stridsvärde, som de eljest skulle erhålla.

Nu har den förste talaren icke yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag, och därför vill jag icke heller göra det. Men jag vill för min del synnerligen kraftigt framhålla betydelsen av att de ifrågasvarande eldledningsapparaterna tillkomma snarast möjligt.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner på dels bifall till utskottets hemställan och dels bifall till vad av herr Holmgren under överläggningen yrkats blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört statsutskottets utlåtande, nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för anskaffning av krigsfartygsmateriel jämte en i ämnet väckt motion.

Ang. anskaffning av krigsfartygsmateriel.

Uti den till riksdagen den 7 januari 1921 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t, under åberopande av punkten 117 av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över försvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att för anskaffning av krigsfartygsmateriel bevilja ett anslag å 15,000,000 kronor samt därav å extra stat för år 1922 såsom reservationsanslag anvisa ett belopp av 5,000,000 kronor.

Vidare hade uti en av herr *Holmgren m. fl.* inom andra kammaren väckt motion, nr 70, hemställts, att riksdagen ville för anskaffning av tvenne jagare bevilja ett reservationsanslag av 19 miljoner kronor och därav å extra stat för år 1922 anvisa ett belopp av 6 miljoner kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å herr Holmgrens m. fl. ovanberörda motion måtte

a) för anskaffning av undervattensbåtmateriel bevilja ett anslag av 2,500,000 kronor; och

b) medgiva, att för samma ändamål finge tagas i anspråk 2,000,000 kronor av de för byggande av ytterligare två jagare använta medel.

Ang. anskaffning av krigsfartygsmateriel.
(Forts.)

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Swartz, Johan Nilsson* i Skottlandshus, *Widell, Bergqvist, Nilsson* i Landeryd, *Söderhielm* och *Norman*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å herr *Holmgrens* m. fl. ovanberörda motion måtte

a) för anskaffning av viss undervattensbåtmateriel bevilja ett anslag av 7,500,000 kronor samt därav å extra stat för år 1922 anvisa såsom reservationsanslag ett belopp av 1,000,000 kronor; och

b) medgiva, att för samma ändamål finge tagas i anspråk 2,000,000 kronor av de för byggande av ytterligare två jagare anvisade medel.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Holmgren*: Herr talman, mina herrar! När jag m. fl. i denna kammare väckte motion om medel till nyanskaffning av 2 jagare, så insåg jag till fullo, att motionen hade ytterst ringa utsikt att vinna denna riksdags bifall. Redan hos Kungl. Maj:t hade denna flottans för närvarande viktigaste anskaffningsfråga blivit skjuten åt sidan, och det var ju knappast antagligt, att statsutskottet skulle kunna finna någon möjlighet att i dessa ekonomiskt brydsamma tider anskaffa erforderliga medel. Opportunitetsskäl borde alltså ha bjudit mig att avstå. Men andra skäl och starka sådana ha i alla fall manat mig både att motionera och att nu försvara min motion.

Även om vårt land har stora intressen att tillvarata ute i världen, så äro dessa intressen icke för gemene man så påtagliga, att vår lilla nation med någon vidare spänd uppmärksamhet följer företelserna ute i världen. I de stora nationerna äro förhållandena väsentligt annorlunda. Deras starka stämma gör sig hörd, så snart den höjes, detta stimulerar nationens intresse för utrikespolitiska frågor. Vi se yttervärlden på avstånd, de stora nationerna ha den ständigt för sina ögon. Man ser därför i de stora länderna först och främst utåt och först i andra hand på de inre förhållandena. Det förefaller ju också riktigt att, när man uppför en byggnad, först bygga yttermurarna solida, innan man gör inredningen färdig. Enligt mitt förmenande beaktas våra relationer till yttervärlden i allt för ringa grad här i Sverige, vårt intresse fångas av dem, först när evolutionen ute i världen kännbart återverkar på oss — och knappast ens då. När sjöförvarsfrågor underkastas riksdagens prövning, erbjuds emellertid ett tillfälle att rikta blickarna utåt, och det tillfället vill jag inte låta gå mig ur händerna, helst en orienterande överblick är nödvändig för att förstå varför vi behöva underhålla vårt sjöförvar.

Även om man efter världskriget kan konstatera en allmänt utbredd önskan att ersätta valdet med en betryggande rättsordning mellan nationerna, en önskan som tagit sig uttryck i — eller åtminstone bidragit till — bildandet av nationernas förbund, så ha vi väl i alla fall inte ännu hunnit så långt, att väpnade konflikter mellan staterna äro otänkbara, tvärt om måste en ärlig granskare

säga sig, att konflikthanledningarna för närvarande äro flera och större än före kriget.

När herr Lövgren i Nyborg försvarade sin motion angående Sveriges utträde ur Nationernas förbund, pekade han på en del missförhållanden här och var ute i världen och såg i dem anledningar till framtida konflikter mellan oss och andra folk, som med nödvändighet för sin existens måste tvingas till kamp mot Nationernas förbunds stormakter. Jag tror, att herr Lövgren på det hela taget hade rätt i sin uppfattning om läget ute i världen. Det finns emellertid många, många andra brännande frågor, än dem han antydde, och många och lika stora faror, om vi stanna utanför förbundet.

Herr Branting framhöll vid samma tillfälle, att vi inte ha någon anledning att se alltför pessimistiskt på förhållandenas utveckling inom Nationernas förbund. Jag för min del håller före, att vi inte heller böra vara alltför optimistiska i synnerhet för närvarande, då Amerikas Förenta stater ställt sig utanför denna sammanslutning och den därigenom för en kanske icke ens överskådlig framtid ej kan bli vad den bör vara. Redan i remissdebatten fann jag anledning att vidröra dessa frågor och uttrycka mina betänkligheter mot alla funderingar på att för närvarande minska försvarsväsendets effektivitet. Jag skall vid detta tillfälle tillåta mig att framlägga några fakta från mitt gebit, det sjömilitära, ägnade att — så vitt jag kan finna — ganska klart belysa frågan, huruvida vi för närvarande böra tänka på försvarsväsendets avskrivning.

Sedan världskrigets slut har inom den engelska marinen slagskeppsbyggandet hittills varit inställt. Dels har genomgripande inskränkning av statsutgifterna varit ofrånkomlig, dels har det tyska u-båtskriget framkallat tveksamhet inom vissa kretsar, huruvida slagskeppen skulle vara en lämplig typ för engelska flottan. En kommitté tillsattes för att utreda detta spörsmål. Den har, såvitt jag har mig bekant, ännu ej slutfört sitt arbete, men det förljudes, att den redan för en tid sedan fällt utslaget till slagskeppens förmån, och att man redan under innevarande år skulle lägga 4 slagskepp på stapeln. Dessa uppgifter lämnar jag emellertid under en viss reservation. Faktiskt hade man emellertid vid årsskiftet i England fyra kryssare under byggnad, vardera beräknade till över 30 knops fart. Den franska marinministerns program för budgetåret 1920—21 omfattar 6 kryssare, 12 stora jagare, 15 mindre jagare och 35 ubåtar. Japan har ett program, som enligt engelska marinministeriets uppgifter skall vara genomfört år 1928. Det omfattar 8 slagskepp, 8 slagkryssare, 23 lättare kryssare och cirka 80 jagare, dessutom ubåtar m. m. Förenta staterna, som först utsläppte fredsduvan, ser världsfreden bäst tryggas genom att för närvarande ha under byggnad 12 slagskepp och 6 slagkryssare, vart och ett större och starkare än varje örlogsfartyg, som hittills byggts i världen. Förutom dessa 18 jättar bygger man 10 lätta kryssare, 52 jagare och 49 ubåtar och har dessutom beslutat och måhända också påbörjat 12 jagare och 7 ubåtar. Dessutom har nyligen ingått underrättelse därom, att hela den amerikanska flottan, 300 fartyg, skall flyttas till Stilla havet som en demonstration mot Japan.

Ang. anskaffning av krigsfartygs-materiel.
(Forts.)

Ang. anskaffning av krigsfartygsmateriel.
(Forts.)

Jag är inte den, som vill måla hin på väggen, men av dessa fakta torde väl ändå med all önskvärd tydlighet framgå, att frågan om den allmänna avrustningen inte för närvarande är högaktuell ute bland de stora nationerna.

Nu kan man ju säga, att därför att nationerna rusta, därför att massor av konflikthanledningar finnas, så behöver ju därför inte nödvändigtvis uppstå krig. Meningsmotsatserna mellan länderna kunna ju få en fredlig lösning, och även om ett eller annat krig skulle uppstå, så behöva vi ju inte nödvändigtvis bli inblandade däri. Man kan med hänvisning till vår sekellånga fred och det nyss slutade världskriget till och med framhålla som troligt, att så kommer att inträffa. Man kan, för att taga ett aktuellt exempel, förutsätta, att en ganska antaglig konflikt mellan nya världens starkaste makt och öriket borta i östern bör komma att lämna oss tämligen oberörda.

Allt detta är och förblir antaganden; vi veta ingenting positivt därom. Vad som däremot är känt, det är, att en konflikt mellan Serbien och Österrike har framkallat världens blodigaste krig, som återverkat på varje punkt inom den civiliserade världen. Under sådana omständigheter kan det väl knappast betraktas som överdrift att räkna med möjligheten av att vi kunna bli inblandade i förvecklingar och svårligen anses annat än klokt, om vi taga våra mått och steg därefter.

Jag vidrörde det förhållandet, att världskriget har dragit förbi oss, utan att vi behövt aktivt delta, och att mången måhända därav drager den slutsatsen, att vi även i kommande tvistigheter lämnas i fred. Jag undrar dock, om någon bestämt kan våga påstå, att vi skulle ha fått vara i fred, om vi inte haft vårt försvarsväsen att ställa bakom våra energiska neutralitetsförklaringar. Det finns omständigheter, som peka i annan riktning. I början av kriget, innan ännu någon bestämd maktförskjutning till sjöss var påvisbar, utsattes vi för åtskilliga försök till neutralitetskränkning. De avvisades emellertid omedelbart och energiskt av flottans fartyg, vilket också rätt snart medförde, att försöken inställdes. Man hade synbarligen förmärkt, att det fanns någon makt bakom ordet och en fast avsikt att hävda vår rätt, från vilket håll den än kränktes, och ingendera av de krigförande ville under sådana omständigheter riskera ett om än obetydligt plus i motståndarens militära resurser. I den mån kriget fortgick, och det blev tydligt, att ententens sjömilitära makt långsamt men säkert bragte motståndaren om livet genom svält, så betydde våra försvarsmedel inte längre så mycket såsom ett plus för den svagare, och den starkare parten kunde behandla oss mindre hänsynsfullt och för egna ändamål t. ex. mot vår vilja nyttja vårt tonnage. Att vi inte blevo sämre behandlade, än vad fallet var, tror jag inte kan tillskrivas enbart vår neutralitetsförklaring utan fastmera vårt försvarsväsen.

I sitt anförande vid årets remissdebatt framhöll herr Hansson i Stockholm, att vi borde visa fredsaktivitet genom att avrusta. Jag vill inte bagatellisera hans tanke. Så vitt jag kunde finna, var den buren av en idealism, som jag för min del respekterar, men den tog

inte sikte på livets realiteter. För att taga ett exempel från hans eget område. En allvarlig önskan från arbetarnas sida att nå en fredlig uppgörelse med arbetsgivarna skulle ju enligt samma idealistiska betraktelsesätt befordras, genom att arbetarna avhände sig sina vapen i den sociala kampen, strejkrätten och strejkkassorna. Förhållandet mellan de stora nationerna och de små är inte prägladt av större hänsyn *i sak* än förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare. Arbetaren är för arbetsgivaren av större praktisk betydelse, än de små nationerna äro för de stora. Den taktiken vid lösningen av våra sociala frågor kan väl knappast diskuteras, varför då förorda en liknande, när det gäller våra mellanhavanden med andra nationer? Även om vi kunna hoppas, att redan nu rättfärdigheten möjligen kan bli den ledande principen vid lösningen av mellanfolkliga tvister av obetydlig art, så kunna vi aldrig med framgång hävda rättfärdighetsprincipen, när det gäller lösningen av större frågor. Där tillgodoser varje nation sina specialintressen. Likaväl som individen till en viss grad ledes av egoismen, så göra även nationerna det. Vi utgöra härutinnan själva intet undantag Om en ström av utsvultna människor från de av kriget hemsökta länderna skulle söka sig över till oss för att här vinna sin utkomst, inte skulle våra arbetare finna sig i att med dem dela det bröd, som kan erhållas på arbetsmarknaden. Man skulle beklaga de fattiga stackarna men hänvisa dem till att söka sitt uppehälle var som helst utom hos oss. Det är samma uppfattning, som hävdades vid tiden för galiziernas säsongarbete här i landet. Sverige åt svenskarna, hette det. Vi göra därför klokast i att för närvarande borteliminera rättfärdighetsprincipen vid våra mellanhavanden med andra nationer.

Jag delar herr Hanssons i Stockholm uppfattning, att vi inte blott platoniskt böra hävda vår fredsvilja utan även visa fredsaktivitet. Och det kunna vi göra utan att genom avrustning spela hasard om vår existens som ett fritt folk i ett spel, där utsikten att förlora är mångdubbelt större än möjligheten att vinna. Vi kunna göra det genom att i nationernas förbund eller annorstädes bland de stora nationernas folk kraftigt framhålla stormakternas skyldighet att i fredens intresse decimera sina rustningar. Intill dess att denna vår fredsaktion visat positivt resultat, göra vi helt visst klokast i att underhålla vårt försvar.

Riksdagen har ej heller velat slå in på avrustningens väg utan har hänvisat vår försvarsfråga till försvarsrevisionen. Arméns största kraft ligger hos den väl övade och disciplinerade truppen, mindre roll spelar materielen. Flottans styrka ligger i materielen, och personalen kommer för oss först i andra hand. Under den tid försvarsrevisionens arbete pågår, så underhålles arméns stridsvärde i viss mån, genom att en ny kontingent värnpliktiga årligen inrycka till fredstjänstgöring. Landets mödrar sörja därför i viss mån för att arméns effektivitet underhålles. Materielens stridsvärde befinner sig däremot i konstant sjunkande, en omständighet som alltså gör sig i synnerhet kännbar för marinen. Man kan lätt inse att så är förhållandet. Om ett örlogsfartygs livslängd beräknas till

Ang. anskaffning av krigsfartygsmateriel.
(Forts.)

Ang. anskaffning av krigsfartygsmateriel.
(Forts.)

exempelvis 20 år, måste år från år 5 % av det ursprungliga stridsvärdet avskrivras, för att värdet slutligen efter 20 år skall bliva lika med 0. Medan vi nu avvakta försvarsrevisionens arbetsresultat, så sjunker marinens stridsvärde. Rätteligen borde vi väl ändå söka hålla stridsvärdet vid samma nivå som under kriget, intill dess att revisionens resultat föreligger. Om vi godtaga den principen, måste vi också oavsläppligt tillföra marinen *ny* materiel till en omfattning, motsvarande värdeminskningen av den gamla. Det är det, som vi för närvarande underlåta att göra och som ger anledning till allvarlig oro.

Till en viss grad är ett sådant avvaktande ofrånkomligt. Vi måste ju invänta försvarsrevisionens utlåtande, innan vi företaga nybyggnad av marinen. Revisionen skall ju anvisa de grunder, på vilka vårt försvar skall byggas, och de riktlinjer, efter vilka utvecklingen bör ske. Men finns det på någon punkt möjlighet att utan föregripande av försvarsrevisionen underhålla fartygsmaterielens stridsvärde, så böra vi väl också göra det. En sådan möjlighet finns i fråga om jagarna. Varken riksdagen eller sakkunskapen ha haft något att erinra mot denna fartygstyp. Marinförvaltningen har också bland sina riksdagspetita upptagit medel till två jagare, och ämbetsverket har i övrigt inskränkt sina anspråk på statskassan till de minsta möjliga i avsikt att skapa förutsättningar för att få detta för flottan allra viktigaste behovet tillgodosett. Kungl. Maj:t har emellertid icke ansett sig böra frambära detta krav inför riksdagen, i samband varmed statsrådet och chefen för försvarsdepartementet anfört, att den av marinförvaltningen föreslagna jagaretypen måste anses innebära ett frångående av 1914 års senare riksdags beslut om införande av en mindre jagaretyp. Penningbristen anföres däremot icke som skäl för den av Kungl. Maj:t i denna fråga intagna ståndpunkten. För min del vill jag säga, att hade Kungl. Maj:t kommit med förslag om nyanskaffning av jagare i full överensstämmelse med den av 1914 års senare riksdag godkända typen, så hade jag icke kunnat ge min röst till det förslaget, ty efter 1914 ha vi ju haft världskriget, och dess erfarenheter måste ju tillämpas på varje fartyg, som sedan dess stapellägges.

Förhållandet är emellertid, att den av marinförvaltningen föreslagna typen *är* grundad på 1914 års senare riksdagsbeslut. Man har på den ursprungliga typen tillämpat erfarenheterna från kriget i fråga om fart och belastning m. m., och alla dessa nödvändiga förbättringar framtinga ett större deplacement. Marinförvaltningens nu föreslagna jagaretyp är ingenting annat än just 1914 års typ, sådan den ter sig efter världskriget.

Jag vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på, att jagare av ungefär samma typ redan äro införlivade med Estlands flotta. Vi ha ingen anledning att befara någon konflikt med detta land för närvarande, men vi ha heller ingen anledning att utesluta möjligheten av förvecklingar med någon Östersjöstat. Vi kunna också lätt tänka oss en situation, då två andra Östersjomakter vädja till vapnen mot varandra. Den neutrala sjöfarten och kontrabands-

trafiken söker sig då liksom under världskriget fram efter våra kuster och skyddas av vår örlogsflotta. Ha vi då icke lika snabbgående fartyg som de krigförande, så blir därav följden att det ena neutrala fartyget efter det andra snappas bort inför näsan på oss, utan att våra mera långsamgående fartyg kunna göra någonting för att förhindra det. Tillvaron av svenska snabba jagare blir nog för att hejda den trafiken, ja, kanske utan att ens våra fartyg behöva ingripa. Det är helt naturligt, att riksdagen i så penningknappa tider som nu ställer sig avvisande mot de allra flesta krav på statskassan, som gå *utanför* ramen av statsverkspropositionen. På grund av de alltför sangviniska inkomstberäkningarna i propositionen, och sedan riksdagen avslagit anlitaandet av i propositionen förutsatta inkomstkällor, måste ju därjämte en betydlig nedskärning av utgifterna äga rum *inom* propositionens ram. Nu kan det väl ändå knappast vara klokt att avslå anslagskrav i fråga om arbeten, som för landet i sin helhet äro angelägna, för att sedan i form av nödhjälpsarbeten igångsätta företag av mindre trängande natur. Arbetslösheten är icke minst inom verkstadsindustrien. I det allra längsta söker naturligtvis denna industri uppehålla driften, ty blir en invand arbetarstam en gång skingrad, så är det ytterst svårt att åter få den samlad, och många års organisationsarbete är omintetgjort. Man har beräknat, att av kostnaderna för ett örlogsfartyg bortemot 90 % åtgå såsom arbetslöner. Ett bifall till min motion skulle därför åt en stor del av vår verkstadsindustris arbetare ge ett välbehövt nödhjälpsarbete. I England, där man i allmänhet anlägger en praktisk syn på ekonomiska ting, var det för ett 20-tal år sedan bekymmersamma tider. Man hade då samtidigt ett nybyggnadsprogram för flottan enligt vilket ett visst antal fartyg årligen skulle läggas på stapeln. Med hänsyn till arbetslösheten inom verkstadsindustrien beslöt då regeringen att förutom det ifrågakvarande årets nybyggnader även påbörja dem, som avsetts taga sin början påföljande år. Att regeringens åtgärd godkändes behöver jag knappast nämna.

Såväl med hänsyn till behovet av nybyggnader för att hejda flottans pågående förfall som även med hänsyn till arbetsbristen inom verkstadsindustrien är det angeläget att snarast påbörja bygandet av tvenne jagare, och jag tillåter mig därför, herr talman, då denna nyanskaffning är den viktigaste fråga, som för flottans vidkommande är före vid denna riksdag, att yrka bifall till min motion.

Häruti instämde herrar *Lithander* och *Thore*.

Herr *Söderhielm*: Herr talman, mina herrar! Efter den intressanta och synnerligen förtjänstfullt gjorda framställning, som vi ha hört av den siste ärade talaren, har jag mycket litet att tillägga. Jag hade annars tänkt framhålla, att man måste betänka, att varje krigsfartyg endast har en bestämd kortare livslängd och att dess krigsvärde väsentligt sjunker för varje år, som går, även under

Ang. anskaffning av krigsfartygsmateriel.
(Forts.)

normala förhållanden. Detta motiverar, att man undan för undan tillför sjökrigsmaterialet nytt material för att på det sättet hålla det i något så när konstant stridsvärde. Nu hade vi under neutralitetsvaktens tid att räkna med en mycket stark förslitning av flottans material, och den nybyggnad, som under den tiden företogs, var ingalunda av sådan omfattning, att den kunde betäcka den förlust i stridsvärde, som förslitningen medförde. Efter neutralitetsvaktens slut kom så avspänningen. Försvarsrevisionen tillsattes, och, såsom vi alla veta, är denna revisions arbete det motiv, vartill man griper, så snart man vill avvisa några yrkanden på mera vidsträckt underhåll av våra försvarsmedel. Försvarsrevisionen må emellertid vara en mäktig institution, den kan hindra mycket, men tidens lopp kan den dock icke hindra. Då man säger, att vi ingenting böra bygga förrän försvarsrevisionen kommer fram med sitt resultat är detta alltså liktydigt med att vi förklara oss beredda att låta flottans stridsvärde sjunka under väntetiden. Man må icke tro att detta bibehålles vid samma punkt, som då revisionen började arbeta, utan det sjunker undan för undan automatiskt.

För att råda bot på detta har Kungl. Maj:t framlagt sitt förslag. Samma motiv leder också utskottet och den reservation, som finns antecknad vid utlåtandet. Vi reservanter ha emellertid icke kunnat nöja oss med det resultat, vartill utskottsmajoriteten kommit. Vi stå på samma ståndpunkt som den därutinnan att vi med hänsyn till det finansiella läget och försvarsrevisionens arbete icke velat gå in för annan material än undervattensbåtsmaterialen, men vi ha å andra sidan icke kunnat nöja oss med den summa, som av utskottsmajoriteten föreslås, utan vi ha ansett, att materialets förslitning kräver byggandet av flera undervattensbåtar, än vad majoriteten ansett nödvändigt.

Det är på grund härav, herr talman, och med hänsyn till, att någon tvekan väl icke längre hos någon råder om, att den blivande svenska marinen kommer att räkna undervattensbåtarna såsom en av sina viktigaste fartygstyper, som jag ber att få yrka bifall till den reservation, som är fogad vid utskottets betänkande.

Med herr Söderhielm förenade sig herr *Lübeck*.

Herr *Jönsson* i Revinge: Herr talman, mina herrar! Den ärade representant för sjövapnet, som förut hade ordet, har tidigare förefallit att höra till de försiktigare strategerna, och därför var det en verklig överraskning för mig, att han nu i dag yrkade bifall till en motion, vars krav icke upptagits av Kungl. Maj:t och som icke fått understöd av en enda röst inom statsutskottet. Det förfaller mig vidare, som om detta hans yrkande om beviljande av anslag på 19 milj. kr. stämmer ganska dåligt med de finanspolitiska uttalanden, som han själv hade vid ett påskmöte nere i Malmö, då han med instämmande i ett yttrande av herr Lindman gjorde gällande, att skattetrycket här i landet skulle nära nog närma sig konfiskation. Om så verkligen är förhållandet, förefaller det mig, som om de Holm-

grenska vägarna skulle icke vara de riktiga, ifall det skulle gälla att lätta på detta skattetryck. Visserligen beklagade herr Holmgren i samma tag utgången av kaffetullsfrågan, men det skulle ju ha blivit så, även om man bifallit denna kaffetullsförhöjning, att inkomsterna de första åren skulle ha slukats av herr Holmgrens jagare, så att man sålunda icke skulle haft möjlighet att lätta skattetrycket på någon annan punkt på grund av ett beslut i den riktningen, såvida icke mot all förmodan kaffedrickningen tilltagit i sådan grad, att man fått ännu större medel än som i propositionen beräknats till statskassan.

Ang. anskaffning av krigsfartygsmateriel.
(Forts.)

Nu förde herr Holmgren oss vitt omkring i världen och visade oss, huru man bygger fartyg i Amerika, i Japan, i Italien o. s. v., och det är mycket möjligt, att man fortfarande bedriver krigsfartygsbygge i dessa länder. Jag har emellertid här i min hand ett par artiklar ur Nya Dagligt Allehanda, vilken tidning ju icke kan misstänkas för någon fientlighet mot vare sig sjö- eller lantförsvaret. I den ena av dessa artiklar citeras en utländsk marinautoritet, som säger, att Italiens och Frankrikes mariner äro redan föråldrade, samt beträffande England följande: »På fem år har England icke lagt kölen till något krigsfartyg, det har kasserat en stor mängd äldre skepp av alla slag, det har nedsatt styrkan hos sina olika eskadrar över hela världen, det har företagit betydande inskränkningar i sin krigsflottas personal, (före kriget 151,000 man, nu 121,700 man), dess flottbudget för 1921—22 visar en nedgång på 14 milj. pund sterling», och »grunden till denna nya engelska flottpolitik är helt enkelt ekonomiska hänsyn».

Så förekommer det en annan ledare i »Allehanda», som bär överskriften »Sjömakten», och där säger artikelförfattaren: »Världskriget har bland annat medfört utlämnandet av Tysklands örlogs- och handelsflottor samt en förbindelse från Tysklands sida att för framtiden endast underhålla en obetydlig örlogsflotta. Den ryska sjömakten ligger i spillror, och så gott som hela det forna tsarrikets kust vid Östersjön har uppdelats mellan ett flertal nybildade småstater. Aldrig förut i historien har för Sverige ett tillfälle sådant som detta erbjudit sig att, utan nämnvärda ansträngningar, inom Östersjöområdet intaga en aktningssjudande ställning såsom sjö-makt.»

Man utgår sålunda i denna Allehandaartikel från att det för närvarande skulle vara synnerligen lätt för Sverige att intaga en sjö-militär stormaktsställning i Östersjön. Jag för min del är dock synnerligen tveksam om, huruvida vi ha någon direkt anledning att skaffa oss en sådan sjö-militär stormaktsställning, alldenstund vårt sjöförsvaret liksom vårt lantförsvaret nu som tidigare väl uteslutande bör vara av defensiv art.

Under sådana förhållanden kan jag icke alls inse, att vi ha någon anledning vare sig att bifalla herr Holmgrens yrkande eller det yrkande, som nyss framställdes av herr Söderhielm och som ju innebär en merutgift på fem miljoner kronor utöver vad statsutskottet ansett sig kunna förorda.

Ang. anskaffning av krigsfartygs-materiel.
(Forts.)

För min del får jag uppriktigt säga, att det har kostat mig rätt så stor självövertvinnelse redan att gå med på en u-båt. Under nuvarande statsfinansiella situation får man nog lov att på alla områden spara så mycket man kan och att undvika alla utgifter, som åtminstone för tillfället kunna anses vara onödiga.

Vad beträffar herr Holmgrens rekommenderande av krigsfartygsbyggen såsom nödhjälpsarbeten, ingå ju i dessa krigsfartygsbyggen material till så betydande belopp, att det torde innebära ett mycket dyrbart sätt att anordna nödhjälpsarbeten, därest man icke anser, att försvaret nu absolut och oundgängligen kräver, att dessa fartyg verkligen byggas.

Herr Holmgren sade vidare, att våra förhållanden till yttervärlden alldeles för litet beaktades här i Sverige. Ja, jag för min del tror verkligen, att vi icke böra lägga an på att skaffa oss den slags respekt ute i världen, som kanske erhålles genom att bedriva flottrustningar eller armérustningar i ett avancerat tempo. Trots att herr Holmgren samtidigt rekommenderade, att vi göra klokt i att borteliminera rättfärdighetskravet ur våra internationella mellanhanden — så föllo hans ord — är jag för min del övertygad om, att en liten stat sådan som vår har all anledning just att hålla på rättfärdighetskravet. Detta torde vara den bästa garantien för vår nationella självständighet.

Herr Holmgren drog nu fram världskrigets utbrott och berörde därvid konflikten mellan Österrike och Serbien. Det var ju dock så, att Österrike den gången uteslutande sökte en förevändning. Österrikiska regeringen hade i sin hand undersökningsdomaren Weissners rapport angående tronföljarmordet, vari yttrades, att såvitt av hans undersökning framginge, voro den serbiska regeringen och de serbiska myndigheterna icke inblandade i detta mord. Österrikiska regeringens ultimatum byggdes dock på påståendet, att så vore förhållandet, och detta ultimatum framkallade ju sedermera världskriget. Detta visar om något, att man sökte en förevändning. Hur gick det nu för dem, som sökte denna förevändning? Hur gick det för Tyskland, som på ett synnerligen brutalt sätt överföll Belgien? Jag tror, att man åtminstone beträffande dessa förhållanden med fog kan göra gällande, att det verkligen finnes en nemeses i världen, som straffar dem, som upptråda brutalt och orättfärdigt, låt vara mot ganska svagt rustade småstater.

Jag tror sålunda, att det för närvarande är alldeles tillräckligt, om vi bifalla statsutskottets förslag i fråga om krigsfartygsbyggen. Man får då en u-båt, som även är minutläggare, och det tror jag räcker i närvarande stund.

För min del har jag tidigare gjort den iakttagelsen, att ett starkt rustande i regel medför en hel del chauvinistiskt skrävel, som mycket lätt kan misstydvas i de länder, mot vilka dessa uttalanden riktas. Går man exempelvis igenom några årgångar av Militär tidskrift, skall man finna, att denna tidskrift systematiskt odlar hat gentemot vissa utländska stormakter, med vilka vi knappast i histo-

risk tid haft några konflikter men med vilka handelsförbindelserna äro av alldeles kolossal betydelse för vårt land.

Jag tror således, att vi icke böra basera vår nationella framtid på rustningar utan hoppas på att rätten och rättfärdigheten i världen skola, sedan hatet efter världskriget hunnit värka bort, i alla fall göra sitt segertåg genom världen.

Jag yrkar bifall till statsutskottets förslag.

*Ang. anskaffning av krigsfartygsmateriel.
(Ports.)*

Chefen för försvarsdepartementet herr statsrådet H a m m a r s k j ö l d: Herr talman, mina herrar! Det är nog så, att det övervägande flertalet anser, att Sverige fortfarande bör bibehålla en sjögående flotta. Så långt är nog enigheten tämligen allmän, men när det gäller sättet och tiden för flottans förnyande, skilja sig vägarna åt. Somliga hålla före, att ingen tid är att förlora och att man därför redan nu åtminstone i någon mån bör bidra till flottans vidmakthållande genom fortgående nyanskaffning. Andra återigen — och de synas tyvärr vara de flesta — anse, att det icke brådskar; de anse, att man först och främst bör avvakta försvarsrevisionens resultat. Vidare anser man sig böra avvakta erfarenheterna från världskriget. Man vill se, hur de sjöstrategiska förhållandena i Östersjön utveckla sig. Sedan kan det vara tid att bygga, och tills dess kan man för övningar använda den fartygsmateriel, som vi redan ha. Jag skall be att med ett par siffror försöka belysa det olika värdet av dessa påståenden.

Vi veta ju alla, att Kungl. Maj:t och riksdagen tillsammans antagit en flottplan. Enligt denna flottplan indelas sjökrigsmaterielen på följande sätt: De nyaste och modernaste fartygen tillhöra kustflottan, av vilken man fordrar, att den icke blott skall kunna manövrera i skärgården, utan även föras ut på öppet vatten. De äldre fartygen överföras återigen till de så kallade lokalstyrkorna, vilka ha till uppgift att försvara vissa skärgårdspartier. De av de äldre fartygen, vilka icke behövas för detta ändamål, uppläggas i så kallad materialreserv. Sedan kommer naturligtvis den tid, då fartygen bli så gamla, utslitna och omoderna, att det icke lönar sig att kosta på dem något underhåll. Då utranteras de och försäljas.

För att bedöma, hur länge fartygen kunna tillhöra kustflottan, och när de behöva överföras till lokalstyrkorna, har man, som förut i dag blivit antytt, bestämt en viss livslängd för varje fartyg. Den har i Sverige bestämts för pansarbåtar till 20 år, för jagare till 16 år och för undervattensbåtar till ett lägre tal. Livslängden är beroende på två omständigheter. Den ena är den tekniska utvecklingen. Man kan ju icke i kustflottan behålla fartyg, som äro alldeles omoderna. För det andra är livslängden beroende på materielens förslitning. Då material och maskiner bli för hårt slitna, kunna fartygen icke längre hålla den ursprungliga farten, och de äga icke tillräcklig manöverförmåga och motståndskraft.

Nu veta vi, att utvecklingen under världskriget i fråga om fartygsmateriel liksom i fråga om all krigsmateriel har gått vida hastigare än förr. Redan den omständigheten borde kunna ge anledning

Ang. anskaffning av krigsfartygs-materiel.
(Forts.)

till minskad livslängd för våra fartyg. Härtill kommer, att flottan, särskilt torpedfartygen, under neutralitetsvakten varit rustade i långt större utsträckning än som ursprungligen beräknats. Materielen har härigenom blivit försliten i vida högre grad än man från början väntade. Även denna omständighet har bidragit till att minska fartygens livslängd.

Trots detta vill jag emellertid i de siffror, jag nu framlägger, räkna med den före världskriget beräknade livslängden, 20 år för pansarbåtar, 16 år för jagare o. s. v. Efter denna beräkning äga vi i år i kustflottan 8 pansarbåtar och 8 jagare. Skulle vi i år börja byggandet av undervattensbåtar och nästa år av jagare, skulle det efter varvsvförhållandena i Sverige dröja omkring tre år, innan dessa fartyg bli färdiga. Vad finns då kvar i kustflottan? Jo, 4 pansarbåtar och 7 jagare, av vilka dock de äldre till följd av tjänstgöring under neutralitetsvakten äro hårt slitna. Vi ha sålunda vid det tillfälle, då förstärkning kommer, ännu ett spår av en kustflotta. Till varje pansarbåt bör höra två jagare, och vi hålla sålunda då något så när proportionen. Skulle vi återigen vänta tre år, som många föreslå, medan försvarsrevisionen utreder frågan, medan vi inhämta erfarenheterna från främmande länder och medan vi vänta på att se, huru händelserna skola utvecklas runt omkring oss, och på att penningtillgången skall bli bättre, kommer förstärkningen först år 1927 eller år 1928. Hur ser då kustflottan ut? Jo, den består då av 3 pansarbåtar och 2 jagare och ett motsvarande ringa antal undervattensbåtar. Det är icke nog med att antalet pansarbåtar har sjunkit till en så liten styrka som tre — en enda division bör bestå av fyra — utan, som vi finna, är den minsta proportion, som skall finnas mellan pansarbåtar och jagare, nämligen två jagare på varje pansarbåt, alldeles rubbad. Man har endast två jagare på de tre pansarbåtarna. Sålunda kan spanings- och bevakningstjänsten för den lilla kustflotta, vi då äga, ej ens på ett tillnärmelsevis tillfredsställande sätt bedrivas, ej heller kan pansarbåtarnas skydd mot fientliga u-båtar upprätthållas.

Det framgår sålunda redan härav, att det måste vara en bjudande nödvändighet att börja byggande av krigsfartyg under den närmaste tiden och icke uppskjuta till en ovisst framtid en dylik åtgärd. Men liksom man gjorde 1914 kan man göra nu. Då bestämde riksdagen icke definitivt kustflottans eller lokalstyrkornas storlek utan man nöjde sig med att bestämma en byggnadsperiod av 5 år och fastställda antalet fartyg, som under denna tid skulle byggas. Det är även i detta fall icke nödvändigt att redan nu taga ställning till huvudfrågan, huru stor kustflottan skall vara i en framtid och huru stora lokalstyrkor vi behöva äga, man kan även i detta fall nöja sig med att bestämma flottbygget för en period av exempelvis 5 år.

Nu måste man emellertid i detta fall taga hänsyn till krigets erfarenheter. Vi finna, att det egentligen varit i fråga om torpedvapnet som detta varit revolutionerande, och som jag visat i min kalkyl sjönko torpedbåtarna under neutralitetsvakten i värde i vida

hastigare tempo än pansarbåtarna. Det nödvändigaste i detta ögonblick är därför att börja bygga torpedbåtar, med pansarbåtar kan det möjligen anstå till en senare tid, om icke till en annan byggnadsperiod så åtminstone till slutet av den av mig avsedda byggnadsperioden. Därmed tillgodoser man även kravet på nödig sparsamhet, ty som bekant äro pansarbåtarna avsevärt mycket dyrare än torpedfartygen. Genom att under den närmaste byggnadsperioden koncentrera sig helt eller åtminstone huvudsakligen på torpedfartygen tillgodoser man på en gång det mest trängande militära behovet och även sparsamhetens krav.

Ang. anskaffning av krigsfartygs-materiel.
(Forts.)

Jag vill nu se till, huru krigets erfarenheter verkat på de två typer av torpedfartyg, som år 1914 fastställdes för den svenska marinen. Marinförvaltningen yttrade om undervattensbåtarna: Erfarenheterna från kriget hava vidare givit vid handen, att den typ av undervattensbåtar, vilken för närvarande är under byggnad för kustflottan, i stort sett är lämpligt avpassad. För större torpeder erfordras dock väsentlig ökning av båtarnas storlek. I fråga om undervattensbåtar behöver man enligt krigets erfarenheter sålunda icke förutsätta någon ny fartygstyp. I fråga om jagarna måste jag först erinra om 1914 års beslut. Då tog man i betraktande tre olika slag av övervattenstorpedfartyg, dels en större jagare, omkring 800 ton, dels en mindre jagare, omkring 500 ton, och dels en större torpedbåt, än vi hittills haft, omkring 200 ton. Redan då stod klart för de flesta om icke för alla, att utvecklingen gick emot ganska stora och kraftiga jagare, men man tvekade att införa den större jagaretypen om 800 ton av den anledningen, att kostnaderna för dem föreföllo så ansevärliga, att man icke kunde hoppas erhålla tillräckligt antal av dem. Jag har förut framhållit, att minst två övervattenstorpedfartyg behövas för varje pansarfartyg. Därför skulle vi blivit nödsakade att komplettera de större jagarna med 200 tons torpedbåtar. Dessutom skulle jagarna bliva så få, att man icke kunde hoppas, att de ensamma skulle kunna bestrida spanings- och bevakningstjänst. Man övervägde för detta ändamål särskilda kryssare. Jag relaterar nu endast andra försvarsberedningens åsikter. På grund härav stannade man vid den mindre jagaren som enhetstyp och att bygga varken den större jagaren eller större torpedbåtar, ej heller några särskilda kryssare. Vad säga nu krigets erfarenheter i denna fråga? Jo, marinförvaltningen yttrar följande: »Under världskrigets lopp har den typ av jagare, som i utländska marinerna närmast motsvarade 1914 års svenska typ, alltmera undanträngts av väsentligt kraftigare dylika», och så beskrives vad som kännetecknar den nya jagaren. Denna bör mäta 800 ton och motsvara sålunda den större jagare, vilken var ifrågasatt i andra försvarsberedningen och vid förarbetena till 1914 års senare riksdag. Det är i och för sig ingenting att säga om denna utveckling annat, än att den visserligen var förutsedd, men att den genom kriget gått vida hastigare, än man förut haft anledning beräkna.

Vad jag nu ville framhålla är det angelägna i, att försvarsrevisionen bedriver sina arbeten så, att frågan om en byggnadsplan

Ang. anskaffning av krigsfartygsmateriel.
(Forts.)

för torpedfartyg under en byggnadsperiod av omkring 5 år kan föreläggas nästa års riksdag. Huvudfrågan därvidlag är, om man skall bibehålla den typ för jagarna, som bestämdes 1914, eller om man skall övergå till den typ jagare, som framgått under kriget.

Vad nu särskilt den föreliggande punkten i propositionen beträffar, har på grund av de utav mig antydda skälen framställningen inskränkt sig till undervattensbåtar och minsvepningsfartyg. För detta ändamål begäres en anvisning till nästa år på 5 miljoner kronor, vilket i och för sig icke är någon synnerligen stor summa. Emellertid har utskottet kommit med ett synnerligen magert bud. Utskottet vill icke anvisa några nya medel för nästa år utöver förut beviljade och anvisade medel. Häremot står en reservation, som går något längre och för nästa år vill anvisa ytterligare en miljon kronor. Praktiskt taget måste i dag valet ligga emellan utskottets förslag och reservationen, och efter vad jag förut yttrat är det klart, att jag under sådana förhållanden måste förorda reservationen. Om man som jag har den uppfattningen, att man senast nästa år oundgängligen måste börja byggandet såväl av undervattensbåtar som jagare, kan det icke vara riktigt att uppskjuta hela denna omsorg till nästa år. Det har icke förut varit överensstämmande med god svensk riksdagspolitik att kasta alla omsorger på framtiden, utan man har ansett, att varje tid bör bära sin tunga och sina bördor. Jag vill sålunda ännu en gång framhålla önskvärdheten av att försvarsrevisionen ordnar sitt arbete så, att förslag om byggande av jagare kan föreläggas nästa års riksdag och att, vad nu denna dags beslut beträffar, kammaren måtte antaga den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! År 1914 beviljades av riksdagen på Kungl. Maj:ts framställning ett visst belopp till anskaffande av fartygsmateriel. Det utgick under åtskilliga år, men det sista året var 1918. Under de år, som följde därefter, nämligen 1919 och 1920, beviljades praktiskt taget ingenting. Men det är på det sättet med materiel av denna beskaffenhet, att den räcker icke i evighet. Den förminskas i värde för varje år, och man har ju också förut räknat ut i vårt land och i andra länder en viss livslängd för olika typer av krigsfartygen. Av många anledningar räcka de icke mer än under en viss tidsperiod, som är olika för olika fartygsklasser, 12, 16, 20 år, som herr statsrådet erinrade om i dag. Det är sålunda en högst betydande minskning i värde, som denna materiel undergår för varje år som går, och därav följer, att om man vill hålla denna materiel uppe i den styrka och det värde som den har måste man naturligtvis fylla på den genom nybyggnad. Man kan uttrycka det så, att man säger, att det behövs en jämn nybyggnad för varje år, och om man icke från statsmakternas sida gör denna jämna nybyggnad, kommer resultatet att bli, att nybyggnaderna under vissa år komma att medföra mycket starka påfrestningar på statskassan, under det att man möjligen kan komma lindrigare ifrån under andra år. Men vill man

hålla materielen uppe är tydligen det bästa att göra en jämn nybyggnad.

Jag behöver icke erinra om, vilken slitning som den svenska flottan haft att undergå under det gångna kriget. Vi hade då materielen ute på en neutralitetsvakt, om vilken många erkänn samma ord hava blivit fällda från olika håll, men vilken varit av den beskaffenhet, att materielen blivit försliten på ett sätt, som man icke tänkt sig, försliten i en mycket större grad, än om den använts endast under vanliga och normala förhållanden. Nu har här begärts ett visst belopp av Kungl. Maj:t för att kunna hålla materielen vid makt, och när man tittar på handlingarna i detta ärende, finner man, hurusom den myndighet, som har att vaka över detta, nämligen marinförvaltningen, har tänkt sig ett belopp men prutat med sig själv, sedan har Kungl. Maj:t kommit och prutat, och sedan har statstuskottet kommit och prutat, — ja, med andra ord snart sagt alla helt enkelt hava prutat.

*Ang. anskaffning av krigsfartygsmateriel.
(Forts.)*

Herr Jönsson i Revinge talade något om — om jag icke missuppfattade honom — att jag hade vid något tillfälle talat om skattestrycket och att man borde minska på utgifterna, och därutinnan har herr Jönsson fullkomligt rätt. Det har jag gjort vid flera tillfällen, och det är den uppfattning, som jag har kommit till, att man måste spara i dessa tider; man måste spara på utgifterna, och det gäller naturligtvis då endast att bedöma, vilka utgifter som äro nödiga och vilka som äro onödiga. Det är klart, att det är rätt svårt att därvidlag bedöma vad som är nödigt och onödigt. Om man anser alla utgifter onödiga, då kan väl riksdagen pruta litet mera än riksdagen gjort under den nuvarande tiden, då kan man pruta litet mera än statsutskottet gör. Men det är värdesättningen, graderingen av det som är onödigt, som är mycket svår att göra, och i ett fall som detta är det givetvis ytterligt svårt att göra en värdesättning. Tror man att det aldrig skall komma i fråga att behöva använda denna materiel, ja, då kan man naturligtvis gå med på den åskådningen, som säger, att vi böra icke göra något. Men om man tror, att det är en eventualitet, som man måste räkna med, att man verkligen kan behöva den, då måste man biträda den andra uppfattningen. Man kan icke säga som herr Jönsson i Revinge, att detta är helt och hållet onödigt, och därför låter man bli.

Jag erinrar om den stora uppgift, som flottan hade under neutralitetsvakten. Ja, herr talman, jag tror, att vi alla hade en verklig uppfattning om vad detta betydde och jag tror att jag skulle kunna tillägga det, att vi hade en uppfattning om, att vad som beslutades 1914 var av ganska stor betydelse för Sverige. Om icke den försvarsvilja, som visades 1914, verkligen hade förefunnits eller givit sig uttryck, så kan ju icke någon svara för, vad resultatet hade blivit. Nu hade Sverige under kriget ett fartygsmateriel, med vilket man kunde bestrida denna neutralitetsvakt och tack vare vilken — det har erkänts från snart sagt alla håll — vi, delvis åtminstone, lyckades upprätthålla vår neutralitet under kriget. Denna sak får icke förbises i detta fall.

Ang. anskaff-
ning av krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

Herr Jönsson i Revinge talade om det engelska flottbyggandet. Ja, man kan ju säga, att där har inträtt en minskning i fråga om antalet fartyg. Men jag ber att få påpeka för herr Jönsson, att detta åstadkommits därigenom, att en mängd äldre fartyg hava flyttats över till kolonierna och finnas där i bruk och användas för deras behov men tillhöra icke själva moderlandets flotta. För övrigt pågår enligt vad vi väl alla kunna konstatera — man behöver knappast annat än följa med de dagliga tidningarna i det fallet — ett nybyggande på detta område överallt i en hel mängd länder, i England, Japan, för att icke tala om Förenta staterna, där det går fram i särskilt stor skala. Skall man då låta detta byggande här falla tillbaka i en sådan grad, som här föreslagits? Efter min mening kan det icke vara någon klok politik att göra så. Jag anser, att man måste söka vidmakthålla denna fartygsmateriel, så att den icke faller tillbaka i allt för hög grad. Den *har* gått tillbaka redan i denna dag mycket mer än den borde gjort och mycket mer än svenska statsmakterna borde låtit den gå tillbaka under de gångna åren.

Herr Jönsson i Revinge förklarade, att han tror på, att frid och försoning komma att bli rådande i världen. Och det är en vacker tro, en vacker tankegång, som ligger bakom detta. Om endast herr Jönsson i Revinge hade någonting att stödja sig på i detta fall, är jag övertygad om, att vi alla skulle kunna sluta oss omkring honom. Om han kunde påvisa någonting, som verkligen gäve stöd för denna hans uppfattning, när han tror, att man kan leva på rättfärdighetskravet och att det icke skall förekomma någonting mellan de olika länderna, som på något sätt skulle kunna gripa in i detta rättfärdighetskrav, som han talade om, då ville vi bestämt, herr talman, där följa med honom. Men herr Jönsson brister i bevisningen. Världen ser icke ut på det sättet. Det *är* icke så, att man över huvud vågar förlita sig på den ljusa tro, som herr Jönsson i Revinge hade.

För övrigt, mina herrar, skulle jag till sist vilja säga det, att vårt sjöförsvaret kostar svenska staten en rätt betydande summa under varje år. Jag har icke för ögonblicket siffran, men jag föreställer mig, att det går på någonting omkring 50,000,000 kronor. Men genom vilka medel skola dessa pengar kunna göras fruktbarande? De användas ju för att upprätthålla ett sjöförsvaret, men hur skall ett sjöförsvaret komma till någon tillämpning, om det saknar materiel? Det kan ju då icke bli något annat än ofruktbara penningutgifter, som man pålägger sig utan att man vid behov kan låta detta försvar träda i någon tillämpning. Fartygsmaterielet är det enda, som över huvud försvarar dessa stora utgifter, och det anslag, som här framkommit ifrån statsutskottets sida, kan jag för min del icke betrakta annat än som ej stående i proportion till samtliga utgifter för sjöförsvaret. Vi lägga ut ett femtiotal miljoner kronor om året för detta, men för det, som just är det medel, genom vilket allt detta kan komma till någon nytta, offra vi endast det ringa belopp, som här av statsutskottet blivit föreslaget.

Nu skulle jag, herr talman, med den uppfattning jag har om detta helt och fullt vilja instämma i herr Holmgrens yrkande. Men jag inser ju till fullo, att det är alldeles fruktlöst att göra det. Och när man hör den uppfattning, som uttalats av herr Jönsson i Revinge om frid och försoning i världen och att detta är onödigt, då begriper man än mera, att det icke lönar mödan att göra ett yrkande i samma riktning som det, vilket framställdes av herr Holmgren. Därför inskränker jag mig till att göra ett yrkande i enlighet med den reservation, som är vidfogad statsutskottets betänkande och som främst är undertecknad av herr Swartz.

Ang. anskaffning av krigsfartygsmateriel.

(Forts.)

Herr Holmgren: Herr talman! Herr Jönsson i Revinge sökte nyss finna ett motsatsförhållande mellan herr Holmgren i Malmö och herr Holmgren i Stockholm. Jag tror, att det mest är en skenbar motsägelse, han där kan finna. Herr Lindman har nyss gått in på denna fråga och visat, vad som egentligen är skillnaden mellan uppfattningen i Malmö och uppfattningen i Stockholm. Jag har i Malmö hävdadt sparsamhetens princip, och här förmenar nu herr Jönsson i Revinge, att jag kommer med slöseri. Det beror endast på den olika värdesättning vi göra av de olika behoven för våra statsmakter.

Så nämnde herr Jönsson i Revinge om Englands nedsatta rustningar. Ja, det är helt naturligt, att det stora England är från år minskar sina oerhörda utgifter för försvaret på den grund, att det under kriget hade uppdrivit dem till en höjd långt utöver vad de förut haft. Därför avvecklas de höga krigsutgifterna, och den avvecklingen håller man allt fortfarande på med. Därav kan man följaktligen icke finna, att man på allvar är på väg att inskränka sitt försvarsväsen. Men även om så vore fallet, att England inskränkte sitt försvarsväsen, så kan jag icke finna, i vad samband detta står med vår jagarfråga här i Sverige. Förhållandet är ju det, att vår flottans utveckling för närvarande står så gott som stilla i avvaktan på den utredning, som pågår. För att icke det sjöförsvaret, vi äga, under tiden skall totalt falla sönder, kommer man med små, jämförelsevis blygsamma anspråk för att icke utförsbacken skall bli allt för brant.

Herr Jönsson i Revinge anförde vidare en del citat ur Nya Dagligt Allehanda, som för honom voro synnerligen värdefulla. Ja, på samma gång jag måste uttrycka min glädje över, att han värdesätter det konservativa organet så högt, vill jag i alla fall framhålla, att de uppgifter, som där förekomma och som han återgav, på intet sätt svära mot vad jag nyss framhållit, på intet som helst sätt. Jag talade om, huru lätt det vore för oss att hävda vår ställning vid Östersjön därför att alla övriga stater vid Östersjöbäckenet hade så gott som avskaffat sitt sjöförsvaret. Det är endast för att i den vägen kunna komplettera, vad som behövs för att säkra oss för att få leva i fred och lugn under konflikter mellan andra stater vid Östersjöbäckenet, som jag kommit med min motion om byggandet av jagarna.

Så framställde herr Jönsson i Revinge vissa betänkligheter mot dessa stora rustningar av två jagare. Han trodde, att man rent av

Ang. anskaffning av krigsfartygs-materiel.
(Forts.)

skulle se snett på oss, om vi komme med så oerhört stora rustningar som två jagare. Ja, jag tror icke det är så förskräckligt allvarligt med den saken. Det rustas, som jag hade äran framhålla, högst betydligt mera på andra håll. De rustningar, vi nu skulle komma med, äro icke större än att vår flottas samlade stridsvärde i alla fall minskas. Hur en sådan ringa rustning skulle kunna ge anledning till oro ute i världen, den tankegången är mer än underlig, tycker jag.

I övrigt saknar jag anledning att förlänga denna debatt. Och med hänsyn till att det knappast torde föreligga någon möjlighet att driva igenom mitt förslag om medel till två jagare, så ber jag att icke längre få vidhålla mitt yrkande om bifall till detsamma.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag hade inte tänkt att begära ordet i denna fråga av det enkla skälet, att då herr Jönsson i Revinge hade ordet, klargjorde han, att det varit självövertvinnelse för honom att i denna sak gå så långt som skett. Och jag skall be att få säga, att självövertvinnelsen från min sida har varit betydligt större än jag tror, att den behövt vara från herr Jönssons i Revinge sida.

Jag har emellertid begärt ordet närmast med anledning av vad herr Lindman tillät sig säga, nämligen att då herr Jönsson i Revinge trodde, som orden föllo, att frid och försoning skulle komma att regera världen, så kunde icke herr Lindman hänge sig åt sådana förhoppningar, änskönt han skulle hava lust till det. Jag skall be att få säga, att om icke frid och försoning komma att regera världen, så är det någonting annat, som skall komma att regera världen. Herr Lindman kan se sig litet omkring i världen och lyssna till den allmänna opinionens styrka i olika länder. Jag menar, att den ekonomiska kris, som går över världen, kommer att bringa även de största rustningsivrvarna att ta förnuft. Och jag är övertygad om, att detta kommer att visa sig fortare än vad herr Lindman och hans kommittenter någonsin kunna ana. Om vi här gå efter locktoner från det hållet och förespeglingar, att vi nödvändigt måste gå in för ett nybyggnadsprogram av det slag, som här framkommit, då tror jag, herr Lindman, att jag har anledning att upprepa de ord, som jag förut sagt till kommandörkapten Holmgren: kom fram med kraven, men försök också att försvara dem inför svenska folket! Jag tror icke, att det skall lyckas.

Jag har ingenting vidare att tillägga, men det skäl, som jag anfört, är för mig, herr talman, absolut tillräckligt, och jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman! Det var icke jag, som först kom med det där rättfärdighetskravet och talet om frid och försoning i världen, utan det var herr Holmgren, och det var närmast vid ett bemötande av hans uppfattning härvidlag, som jag använde uttrycket. För min del tror jag, att man i alla fall måste hävda, att för en liten stat som vår spelar detta rättfärdighetskrav minst lika stor

roll som byggandet av några krigsfartyg mer eller mindre. Jag tror nämligen icke, att vi, om vi tänka oss ett anfall på oss av en stormakt, hava någon möjlighet att klara oss i en öppen konflikt. Därför måste vi till en viss grad åtminstone bygga just på, att rättfärdighetskravet hos dessa andra skall vara åtminstone så utvecklat, att de lämna oss i fred, ty i annat fall gå vi nog förlorade, hur vi än bära oss åt.

Ang. anskaffning av krigsfartygs-materiel.
(Forts.)

Herr Lindman talade om de stora tjänster, som vår flotta gjort under världskriget och i det fallet kan jag fullt instämma med honom; flottan har också fått många erkännanden för sin hållning under dessa farofyllda år. Men det har ju varit så i alla fall, herr Lindman, att det var precis samma flotta och precis samma fartyg, beträffande vilka det 1914 under försvarsagitationen förklarades ifrån dem, som den gången bedrevo försvarsagitation, att materielen var usel, värdelös o. s. v. Åtminstone den föredragshållare, som uppträdde i min hemort och höll föredrag om flottan, sade att den var så genomusel, att den inte alls var i stånd att klara de uppgifter, som kunde åläggas densamma. Men det visade sig, att den i alla fall klarade sig, ty Sverigebåten var icke färdig förrän i slutet av världskriget, så att den kunde icke ha något inflytande på vår neutralitetsvakt.

Nu sade herr Holmgren, att det finns ingen motsägelse mellan vad han sagt i Malmö, då han hävdade sparsamheten, och hans yrkande nu, när han vill ha 19 miljoner kronor till jagare. Det berodde här bara på värdesättningen av behovet för vår statsmakt. Ja, med det resonemanget skulle det väl egentligen aldrig finnas skäl att förebrå någon här i kammaren för slöseri, ty naturligtvis värdesätas alla de olika behoven för statsmakten på olika sätt. Om t. ex. herr Holmgren vill ha 19 miljoner kronor till jagare och socialdemokraterna 100 miljoner kronor till arbetslösheten, så kan från båda hållen göras gällande, att det finnes ett behov och att detsamma är oavvisligt, ergo så är det icke slöseri, om riksdagen nu beviljar dessa äskanden.

Jag citerade icke alls Allehanda, därför att jag är så särskilt förtjust i den tidningen, utan det berodde ju på att tidningen hade en sakkunnig utredning om flottrustningarna i världen. I den ena artikeln, den om sjömakten, var det så, att den var rent av vad man kan kalla chauvinistisk, ity att där gjordes gällande, att nu var rätta ögonblicket för Sverige att åter skaffa sig en stormaktsställning i Östersjön, sådan som den vi hade under vår stormaktstid, och detta anser jag icke nödvändigt. Herr Holmgren sade nu, att de andra makterna inte hade något att komma med, så att vi klara oss briljant med vad vi för närvarande ha. Jag kan då icke inse, varför det skulle vara så utomordentligt trängande, att vi nu skulle skaffa oss två u-båtar och icke kunna nöja oss med en. Ty vad våra maritima myndigheter framför allt begärt, det vet herr Holmgren mycket väl, att det är jagare och icke alls u-båtar. Och när vi då få en u-båt, så tycker jag verkligen att man kan klara sig för tillfället åtminstone.

Jag tror verkligen inte, att Sverige i närvarande stund riske-

Ang. anskaffning av krigsfartygsmateriel.

(Forts.)

rar något genom att fatta beslut i överensstämmelse med utskottets hemställan, varfyll jag sålunda, herr talman, yrkar bifall.

Herr Thorsson: Herr talman! De talare, som här uppträtt för bifall till reservationen, och även de, som direkt eller indirekt understött herr Holmgrens motion, ha samtliga åberopat sig på det förhållande, som existerade här i landet 1914, då riksdagen antog en särskild flottbyggnadsplan för flottan och en härordning för armén. De anse, att i det beslut, som då fattades, ligger åtminstone en moralisk förpliktelse för riksdagen att fortsätta. För min del har jag hela tiden varit av den bestämda uppfattningen, att beslutet av 1914 icke varit ägnat att stärka vårt försvar utan i stället ägnat att försvaga detsamma, därför att man då under en uppjagad stämning drev igenom både en flottbyggnadsplan och en härorganisationsplan, som landet i och för sig icke kunde bära. Om detta har varit min uppfattning redan under den tid, när till statskassan kunde flöda jämförelsevis rikliga medel, så måste jag bli ännu mera stärkt i densamma, när man, på sätt som nu sker, med ljus och lykta söker efter medel att få debet och kredit att gå ihop.

Herr krigsministern vill nu inbjuda oss att åtminstone antaga en viss plan för de närmaste fem åren, även om han icke i detalj kunde utforma densamma. Samtidigt framhöll han, att världskriget har visat oss, att särskilt den jagartyp, som 1914 av ekonomiska skäl antogs, därför, att vi då inte ansågo oss ha råd att gå över till den större typen av 800 tons storlek som redan då var framlagd till påseende, det är speciellt denna fartygstyp, som herr statsrådet nu anser vara den *minsta*, vi nu kunna gå in för. Kan det då i en depressionstid som denna och under en tid, då ingen sjöofficer egentligen vågar hävda, att vårt sjövapen är svagare än alla de andra makters, som bo omkring Östersjön, inom vilket sjöområde vi väl ändå ha vår förnämsta huvuduppgift för vårt sjöförsvar, vara rimligt att nu av riksdagen begära ett så stort anslag för detta ändamål, som reservanterna här föreslå, eller att vilja öka utgifterna på dessa områden under samma period, som man håller på att utreda hela det hithörande spörsmålet?

Herr Lindman ville göra gällande, att 1914 års beslut egentligen hade haft en mycket avgörande betydelse på vår förmåga att upprätthålla vår säkerhetsvakt. Så vitt jag förstår, ha de största kostnaderna icke disponerats för säkerhetsvakten. En enda eller högst två expeditioner ha utförts av pansarfartyg under hela kriget, så vitt jag vet. Det var när det gällde den bekanta expeditionen till Åland och då det gällde att från Finland hämta en del flyktingar. Men i övrigt har den fartygsanskaffning som skett under denna tid icke använts till säkerhetsvakten i den utsträckning, som skulle kunna framgå av herr Lindmans påstående. Det är den gamla materielen vi hade, som varit använd hela tiden, och för min del vill jag gärna erkänna, att den blivit försliten. Men vi ha också utöver vanliga underhållskostnader beviljat avsevärda extra medel för att underhålla denna materiel. Då herrarna här söka skapa skäl för

det högre byggnadsanslaget, med det påståendet att marinen i och för sig är så dyr i sin årliga kostnad, så vill jag säga, att det finnes även en annan väg att gå för att bringa jämvikt än att till varje pris sträva efter att skaffa ny materiel till den bemanningsstyrka, som herrarna 1914 under högtrycket genomdrev. Det finns, såsom jag nyss nämnde, en annan väg att gå än den visserligen mycket gamla och av herrarna beprövade vägen, att det ena året driva igenom materielen och det andra året driva igenom ökad bemanning. Herr Lindmans resonemang att då våra årskostnader för flottan nu uppgå till 50 å 60 miljoner kronor så böra vi av rena sparsamhets-skäl fortsätta att bygga nya fartyg kan måhända ha något i sig och utskottet har ju också i viss utsträckning tillstyrkt bifall till vad Kungl. Maj:t begärt. Men det är delade meningar om byggnadsprogrammets storlek. För min del tror jag att vi allvarligt få fundera på, huruvida vi icke skola *inskränka bemanningsstyrkan*, och den saken är ju också föremål för utredning. Så länge icke denna utredning är klar, kan jag för min del icke vara med på att biträda ett riksdagens beslut, som skulle binda kommande riksdagens handlingsfrihet. Ett bifall till en undervattensbåt anser jag icke vara av den beskaffenhet, att det binder riksdagens beslut i fortsättningen, särskilt därför att anslaget till denna undervattensbåt är så avpassat, att det inte inleder till införande av några avvikande typer ifrån det undervattensbåtsvapen vi redan ha.

Det framgår ju mycket tydligt av herr statsrådets yttrande, att när vi nästa gång skola bedöma vårt behov av torpedfartyg, kunna vi av omständigheterna bli tvungna att övergå till en större såväl jagar- som torpedbåtstyp, beroende av kravet på ökat stridsvärde. Men innan jag går in på prövandet av dessa spörsmål, vill jag nägorlunda veta, vad det hela kommer att kosta, ty den rustningstrafik, som användes före 1914, och som ledde till en världskatastrof, den trafiken ha vi icke råd att följa. Vi äro ett litet folk med fem eller sex miljoner invånare, våra ekonomiska tillgångar äro begränsade, och den dagen vi offra mer på försvaret, än vi rimligen kunna undvara, om vi samtidigt skola upprätthålla vår ekonomiska verksamhet i övrigt, den dagen undergräva vi landets försvarsförmåga. Den, som rustar på ett sådant sätt, att han alltför mycket skuldsätter sig, han ökar icke därigenom möjligheten att försvara sig. Detta böra vi erinra oss och ställa vår inrikes och utrikes politik på det sättet, att vi även kunna hänvisa till den rätt vi som en gammal kulturnation äga även uti en värld, som är i brand.

Jag är så övertygad om, att det beslut, som fattades 1914, icke hade någon som helst inverkan på upprätthållandet av vår neutralitet, det var helt andra omständigheter som bevarade oss från att indragas i kriget, snarare skulle jag tro att detta beslut vid vissa tillfällen togs till intäkt för strävanden som önskade indraga vårt land i kriget. Ty beslutet hade den inverkan, att kammen svällde på en del folk här i landet till en sådan grad, att man måste då och då ta dem i kragen och ruska dem ett slag för att erinra dem om, att det fanns andra och starkare medel att tillgripa för att hålla oss utanför kriget än att jämt och ständigt skramla med vapen.

Såsom saken ligger, kan jag icke tänka mig, att riksdagen be-

Ang. anskaffning av krigsfartygsmateriel.

(Forts.)

Ang. anskaffning av krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

finnes villig att gå något längre, än vad utskottet här föreslagit och vilket jag anser vara det längsta, som vi över huvud taget kunna biträda innan vi ha någon närmare utredning i frågan.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindman: Herr talman! Det låter så bra, när man säger, som herr Thorsson nyss började sitt anförande med, att man får naturligtvis rätta sig efter omständigheterna, man får över huvud taget icke göra för mycket i denna försvarsfråga. Men vad är det egentligen, som här göres? Är det så förskräckligt mycket? Herr Thorsson sade, att vi måste naturligtvis rätta mun efter matsäcken, vi måste tänka på, att vi leva i ekonomiskt brydsamma tider, vi måste tänka på, att vi icke ha pengar i obegränsat mått att kunna göra både det ena och det andra, det var kontentan av herr Thorssons första yttrande i sitt anförande, och däruti vill jag ge herr Thorsson fullkomligt rätt och instämma med honom. Jag är i detta fall alldeles övertygad, att vi i det läge vari vi befinna oss, måste vara sparsamma. Men var skola vi spara? Kunna vi över huvud taget spara på allting, kunna vi lägga ned all verksamhet och draga in alla utgifter och spara på det sättet? Nej, mina herrar, vi göra det inte, när det kommer den ena anslagsfrågan efter den andra, vi försöka att vara sparsamma, men vi kunna icke driva sparsamheten hur långt som helst. Och när herr Anderson i Råstock säger, att om inte frid och försoning råder, det finnes annat, som kommer att bringa den störste rustningsivrare till förnuft, vill jag häremot säga, att då herr Anderson skjuter ut den projektilen, den åtminstone inte kommer att träffa mig. Här finns faktiskt i denna kammare icke någon rustningsivrare i detta ögonblick. Varken herr försvarsministern eller herr Holmgren eller jag, som talat för denna sak, kunna väl beskyllas för att vara rustningsivrare, därför att vi yrkat bifall till det blygsamma anslag, som av reservanterna här blivit begärt. Det är helt enkelt orimligt att komma med dylika anklagelser — herr Anderson i Råstock skjuter därvid högst betydligt över målet, ty herr Anderson vet själv såsom vice ordförande i statsutskottet vad det är, som å vår sida begärts.

När herr Jönsson i Revinge talade om, att en liten stat som Sverige inte kan tänka på att göra någonting gentemot en stormakt, är det klart, att han däruti har rätt. På samma gång erkänner emellertid herr Jönsson i Revinge flottans betydelse för neutralitetens upprätthållande under den gångna tiden. Jag vågar gentemot de herrar, som talat mot mig i detta fall, hävda den uppfattningen, att det dock under kriget var av en ofantligt stor betydelse, att Sverige hade det sjöförsvar, som det ägde, och att Sverige över huvud taget visade den försvarsvilja, som gav sig uttryck 1914. Herr Thorsson må säga vad han vill om att 1914 års beslut var ägnat att försvaga vårt försvar — jag vill i alla fall påstå, att däruti misstager han sig fullständigt. 1914 års beslut var inte ägnat att försvaga oss, utan vad som skedde då var ägnat att stärka vår ställning

under det krig, som pågick mellan de olika makterna, och i vilket Sverige utan tvivel ganska lätt skulle ha kunnat bli indraget. Men varför kunde vi bevara vår neutralitet? Jo, dels tack vare vår neutralitetsvilja, men dels även tack vare, att vi hade någonting att tillgå, med vilket vi skulle kunnat, om det behövts upprätthålla och försvara vår neutralitet.

Ang. anskaffning av krigsfartygsmateriel.
(Forts.)

Herr Thorsson talade om, att man inte borde bifalla reservanternas förslag, under det försvarsberedningen höll på att utreda hela spörsmålet, och därutinnan följde han dem, som under de gångna åren uttalat sig i samma riktning: man får inte göra någonting, så länge som utredning pågår. Jag skulle emellertid vilja fråga herr Thorsson: tror herr Thorsson verkligen, att försvarsberedningarna — under förutsättning, att vi över huvud skola ha något sjöförsvar — komma att hysa den meningen, att inte ett undervattensbåtsförsvar bör finnas? Herr Thorsson blandade visserligen in i denna sak frågan om jagarna och talade om de stora jagartyperna. Här är det emellertid inte fråga om jagare, det är fråga om undervattensbåtar, och jag vågar bestämt säga, att försvarsberedningen aldrig någonsin skall kunna komma ifrån att undervattensbåtar komma att bli ett av de vapen, som det svenska sjöförsvaret skall behöva.

Herr Thorsson talade om den gamla materielen, som använts under krigsåren, och han erkände, att den blivit försliten. Men just detta, mina herrar, att den blivit försliten, att den minskats i värde år efter år, att den har nöts ut, talar väl för, att man borde gå med på det minimum, som begäres för att upprätthålla den materiel, som tidigare funnits.

Herr Thorsson säger, att vi böra ordna vår utrikespolitik så, att vi kunna hänvisa till den rätt vi ha såsom gammal kulturvation. Ja, för allt i världen, herr talman, det finns inte någon i denna kammare, som inte vill instämma häri. Men det beror inte bara på oss själva, det beror också på andra, i vad mån vi ha möjlighet att upprätthålla denna vår ställning, i vad mån det är möjligt att inträtta vår utrikespolitik på det sättet. Om vi än vilja aldrig så gärna göra detta, kan det likväl alltid komma att inträffa, att även om vi inte själva bli anfallna, vi kunna behöva upprätthålla vår neutralitetsvakt, såsom vi behövt upprätthålla den under den gångna tiden. Och om det uttryck herr Thorsson fällde, då han talade om att betydelsen av vad som skedde år 1914 var inte någon annan än att »kammen svälde» på en del folk inom landet men att beslutet eljest inte hade något som helst värde för landet, vill jag säga, att detta bevisar, att herr Thorsson, hur stor politiker han än kan vara för övrigt, dock inte följt med dessa förhållanden och kommit till klar insikt om, att detta beslut dock var just en av de omständigheter, som gjorde, att Sverige kunde upprätthålla sin neutralitet under kriget, en av de omständigheter, som bevarade oss från att bli indragna i detsamma.

Herr Thorsson: Herr talman! Jag nödgas ännu en gång understryka den uppfattningen, att vi kunnat upprätthålla vår neu-

Ang. anskaffning av krigsfartygsmateriel.
(Forts.)

tralitet, även om inte 1914 års rustningsbeslut fattats. Den saken skola vi emellertid inte tvista om i kväll.

Jag vill fästa herrarnas uppmärksamhet på, att herr Lindman anförde, att det var en *liten och blygsam summa*, som låg insluten i reservationen. Vad begära reservanternas innalles? Ja, utskottets förslag går ut på anvisning av 4,500,000 kronor för detta ändamål, reservationen går ut på 10,500,000 kronor. Det är en liten skillnad på 6 miljoner! I vår stora budget äro förstas inte 6 miljoner kronor så oändligt mycket men det är i alla fall 6 miljoner, som skola skaffas.

Alla de herrar, som nu tala om och förresten vid orimligt många tillfällen förut ha talat om, att vi försumma vårt försvarsväsende, borde erinra sig, att fjärde huvudtiteln för försvarets ordnande för 1922 fordrar omkring 240 miljoner kronor, och detta omedelbart efter världskrigets slut. Det borde dock tillfredsställa ganska långt gående anspråk.

Herr Lindman säger, att det är ingen fara att bevilja större anslag särskilt med hänsyn därtill, att medlen endast skola användas till byggande av undervattensbåtar, och undervattensbåtar äro framtidens vapen. Ja, för mig är det mycket intressant att höra, att *sjöamiralen efter världskriget blivit övertygad om vad skomakaren var övertygad om före världskriget*. Ty mina herrar, det är på det viset, att tidigare har marinens målsmän ända från sjöamiralen och ett gott stycke ned på befälsskalan, fullständigt underskattat undervattensvapnets betydelse, och man lade ned all sin kraft och energi och »sakkunskap» på F-båtstypen. Därför blev den svenska nationen tvungen att betala så orimligt många miljoner för båtar, som ni än en gång kunna bli tvungna att låsa in i en hamn. Det kanske ligger herrarna i fatet nu, när det gäller att anskaffa medel till undervattensbåtar, nu äro nämligen tillgångarna ytterst begränsade.

Herr Lindman: Herr talman! Det är gott och väl, att herr Thorsson anser, att Sverige kunnat upprätthålla sin neutralitet även om inte beslutet av år 1914 fattats. Jag respekterar hans uppfattning, och jag tror, att han är fullt övertygad om dess riktighet, men han kan inte övertyga mig därom, att inte detta beslut haft ett bidragande inflytande på vad som hänt under fortsättningen, under de år, som följde efter 1914.

Herr Thorsson ironiserade en liten smula över mitt uttryck, att det var en blygsam summa, som reservanternas begärt. Naturligtvis äro inte tre miljoner som reservanternas vilja öka anslaget med och varav en miljon skall utgå under 1922 i och för sig en blygsam summa, men om man ser vad som föreslagits av reservanternas, i ljuset av vad det svenska sjöförsvaret kostar måste man erkänna, att det är en blygsam summa det rör sig om. Herr Thorsson kan naturligtvis fortsätta på den vägen, att man beviljar minsta möjliga anslag till krigsfartygsmateriel, men likväl behåller de kostnader som utgå för sjöförsvaret i dess helhet. Det är naturligtvis i alla fall en utomor-

dentligt oklok politik, man i så fall för, om man nämligen över huvud taget anser, att sjöförsvaret har någon betydelse och att hela denna stora apparat är tillkommen för att kunna göra vårt land nytta, i händelse det skulle behövas.

Ang. anskaffning av krigsfartygs-materiel.
(Forts.)

Nu kommer herr Thorsson och talar om, att vi 1914 inte hade den uppfattning om undervattensbåtarnas betydelse, varom, som han uttryckte sig, skomakaren då var övertygad. Jag vill då erinra herr Thorsson om, att ärendet låg inte och ligger inte i denna stund på det sättet, utan skälet till att man nu talar endast om undervattensbåtar är helt enkelt detta, att statsutskottet behandlat frågan om beviljande av anslag till undervattensbåtar, och ifråga om dem, säger jag, finns det inte något tvivel, att de komma att behövas för ett sjöförsvär. Jag tror knappast, att man skulle i denna kammare uppleta en enda ledamot, som inte är av den mening, att om man skall ha någon krigsfartygsmateriel, undervattensbåtar åtminstone skola utgöra en del av den materielen. I detta fall ger mig nog herr Thorsson rätt. Vi kunna i detta ögonblick lämna alldeles å sido den övriga materielen. Den frågan föreligger icke; det är icke tal om den.

Till slut skulle jag vilja säga, att jag gärna instämmer med herr Thorsson, och skulle vilja säga: skomakare bliv vid din läst! Bliv vid undervattensbåtarna! Jag begär icke något annat i detta ögonblick.

Herr Holmgren: Herr talman! Herr Thorsson har här sökt riva upp frågan: pansarbåtar eller undervattensbåtar, och han har sökt hävda, att sakkunskapen på sin tid underkände undervattensbåtarnas värde. Jag vill emellertid här förklara, att så har aldrig varit fallet. Vad sakkunskapen har velat hävda har varit det, att vi behöva alla olika fartygstyper, var och en i viss proportion till den andra. Varför sakkunskapen fått sken av att icke gilla undervattensbåtarna har varit den attack, som skedde mot pansarbåtarna, när frågan gällde pansarbåtar eller undervattensbåtar; när pansarbåtarnas värde därvid skulle hävdas, så kom undervattensbåtarnas värde i bakgrunden. Men aldrig har sakkunskapen velat underkänna undervattensbåtarnas värde och kommer helt säkert icke heller för framtiden att göra det.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Endast ett par ord! Jag skall endast rikta till herr Lindman den uppmaningen att läsa vad jag verkligen sagt. Jag har hävdad att ute i stora världen där det enligt herr Lindmans utsago lär förekomma väldiga rustningar, där har man dock fått ögonen upp för, vart detta leder i ekonomiskt hänseende. Och jag tror, att åtminstone i denna kammare ingen skall vilja förneka detta. Sedan säger herr Lindman, att herr Thorsson icke kan övertyga någon i ett visst avseende. Men då herr Lindman vill göra gällande, att han icke skulle vara rustningsivrare, skulle jag verkligen vilja vända om repliken och säga, att herr Lindman icke kan övertyga någon, att han icke är det.

Ang. anskaff-
ning av krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

Försök att gå ut i landet och tala om, när herr Lindman sökt hålla igen i detta fall. Försök visa någon enda punkt, där icke han och hans partikamrater försökt att gå så långt som möjligt och så långt nationen kunnat pressas i denna riktning. Jag kan icke erinra mig ett enda fall, där icke epitetet rustningsivrare, nota bene efter svenska förhållanden, skulle kunna tilläggas herr Lindman och hans partikamrater.

Herr H a n s s o n i Stockholm: Herr talman! Jag skulle icke ha begärt ordet, om jag icke tyckt mig finna, att herr Lindman något för hastigt lämnade sin ståndpunkt, när han kände sig pressad. Han har här i kväll i sina senare anföranden sagt, att han naturligtvis är lika angelägen som andra att sparsamhet iakttages, när det är en nyttig sparsamhet, och dessutom att han här icke velat förorda något annat än ett undervattensbåtsbyggande i enlighet med reservanternas förslag. Nu är det dock så, att herr Lindman i sitt första anförande, då han var mycket frimodig, förordade icke blott undervattensbåtarna, utan förklarade, att han kunde helt instämma med herr Holmgren, som här bland annat yrkat, att vi skulle bevilja utöver vad som äskades till undervattensbåtarna 19 miljoner kronor till jagare. Det enda skälet för att herr Lindman icke formligen yrkade detta var, att enligt hans mening utsikt att vinna anslutning för ett sådant yrkande icke förefanns. Alltså, om herr Lindman funnit den ringaste utsikt för att få till stånd ett sådant beslut, så hade han icke endast förordat de två undervattensbåtarna utan också ett anslag av 19 miljoner till byggande av jagare. Jag undrar, om det då är berättigat av herr Lindman att göra gällande, att han vill spara så mycket som möjligt, och om det är berättigat att, såsom han i sitt sista anförande sökte göra, framställa saken så, som om han aldrig talat om annat än två undervattensbåtar. Jag tycker, att det bör vara åtminstone så mycket sammanhang i vad som säges, även när det är herr Lindman som talar, så att man icke motsäger sig själv under samma timme.

Herr L i n d m a n: Herr talman! Jag förmodar, att när man gör ett yrkande, så betyder detta något. När man yrkar bifall till reservationen, så betyder det väl, att man säger ifrån vad man vill gå med på. Om herr Hansson i Stockholm nu vill påstå, att man kan hitta något annat i detta, så vill jag säga, att man kan tala om, att man vill ha alla möjliga saker och så många miljoner som helst. Min uppfattning är naturligtvis den, att flottans materiel är totalt försliten och att herr Hansson, oaktat han varit försvarsmi- nister, antagligen icke riktigt förstår, huru pass försliten den är. Den är så nedbringad i värde, att om den icke inom någon jämförelse- vis kort tid kan komma att uppbringas till något större värde, så kommer vårt sjöförsvaret att minskas i största omfattning. Man kan naturligtvis tala om, att man vill vara med om att göra det ena och det andra, men jag ber att få säga herr Hansson, att mitt yr- kande slutade icke på något annat än bifall till reservationen. Na-

turligtvis kan man säga, att detta innebär flera miljoner; jag ser mycket väl vad det betyder och vad det går ut på och det se vi allihop. Men här har jag hela tiden sökt ställa detta anslag i visst förhållande till de utgifter, som hela sjöförsvaret kostar över huvud taget. Detta är sammanhanget i vad jag sagt.

Ang. anskaffning av krigsfartygs-materiel.
(Forts.)

Herr H a n s s o n i Stockholm: Herr talman! Det lönar sig ganska litet att tvista med herr Lindman. Vi känna ju hans sätt att söka komma undan något, som är obehagligt. Men jag skulle dock vilja ha fastslaget, och det kommer att framgå av protokollet, såvida det icke sker någon justering — men herr Lindman brukar ju icke justera — att han här faktiskt uttalat sig för herr Holmgrens förslag om 19 miljoner kronor till jagare. Om herr Lindman sedermera bara tar med undervattensbåtarna i sitt yrkande, så finnes det dock icke någon rätt för herr Lindman att dels tala om sin stora sparsamhet och dels säga, att han icke talat om något annat än ubåtar, när han faktiskt gjort det. Vad sedan beträffar min kännedom om den svenska flottan, så kan den naturligtvis icke vara så stor som herr Lindmans, men jag tror mig kunna säga, att vi sysslat rätt ingående med dessa saker i försvarsrevisionen, och jag tror, att när jag kommer att biträda det yrkande, som utskottet framställt, så sker det icke av okunnighet utan snarare, skulle jag vilja säga, tvärtom.

Herr R y d é n: Herr talman: Enligt min uppfattning ställer sig problemet i föreliggande ärende på det sättet, att vi böra överväga, om det är något, som aldeles särskilt nu påkallar omedelbara åtgärder och åtgärder av i viss mån extraordinär beskaiffenhet för att stärka sjöförsvaret, extraordinära åtgärder, som göra, att man icke har tid att avvakta försvarsrevisionens arbete, innan man träffar några större anstalter. Såsom en lekman, som dock haft tillfälle att rätt ingående sysselsätta mig med försvarspolitiken, har jag måst finna det försvarspolitiska läget i viktiga avseenden nu vara så förändrat i förhållande till tiden före världskriget, att det icke kan vara någon rim och reson uti att framställa krav på sådana extraordinära åtgärder. Alla de försvarsplaner, av vilka jag varit i tillfälle att taga del, ha beträffande lantförsvaret i första hand räknat med anfall över norra landgränsen och beträffande sjöförsvaret räknat med anfall öster ifrån. Jag tror, att varje nykter människa skall erkänna, att, för så vitt man tänker på de närmaste åren, föreligger beträffande lantförsvaret behovet att försvara den norra landgränsen icke på samma sätt som det möjligen förut förelagat, och om jag tänker på möjligheten av anfall över havet, så vet jag sannerligen icke vem som skulle anfalla oss, ty det är ingen makt vid Östersjön, som har en starkare flotta än vad Sverige har även i det förslitna skick, som herr Lindman anser, att den för närvarande befinner sig uti. Jag tror, att vi ha sakligt bestämd rätt att säga, att vi icke ha någon anledning, att nu företaga några extraordinära åtgärder vare sig beträffande lant- eller sjöförsvaret. Jag

Ang. anskaffning av krigsfartygsmateriel.
(Forts.)

tror, att vårt försvarspolitiska läge för de närmaste åren måste anses avsevärt förbättrat, och jag tror, att även herr Lindman vid nyktert eftersinnande skall nödgas erkänna detta.

Jag har en gammal klockarkärlek till sjöförsvaret — jag vill icke förneka det — och icke minst till undervattensvapnet. I de stora försvarsstrider, som utmynnade i beslutet av 1914, hade jag tillfälle att icke minst mot flottans egna målsmän föra detta vapens talan i de försvarspolitiska striderna, och eftersom jag var med i 1914 års försvarskott och hörde all den visdom, som där flödade från den militära sakkunskapen på detta område och icke minst från herr Lindman, så tror jag mig ha rätt att bestyrka det omdöme, som herr Thorsson nyss uttalade. Hade herr Lindman 1914 i stället för att begagna sig av den upphetsade chauvinistiska stämningen i världen gått in på en uppgörelse, som varit sakligt stark, hade han velat skapa ett sjöförsvaret efter måttet av landets bärkraft men ändå med effektivitet, så hade herr Lindman kunnat medverka därtill då. Det gjordes sådana bud från socialdemokratiskt håll, att herr Lindman tjänat försvarets sak, om han slagit till. Men då var herr Lindman och hela högern berusad av det chauvinistiska svall, som uppkommit. Hade herrarna på högerkanten då lugnt och sakligt gått till mötes de synpunkter, som den gången framfördes av oss socialdemokrater i försvarskottet och försvarsberedningarna, då hade vi utan slitningar och strider, nu haft ett försvar, som visserligen icke varit byggt på stora pansarbåtar, men som givit oss ett undervattensvapen, som för landet helt säkert skulle varit av mycket stort värde att ha. Det är icke vår skuld — det tror jag mig med full rätt kunna säga — om man i detta ögonblick kan säga, att Sveriges undervattensvapen i flera avseenden är tillbakasatt. Det får herr Lindman skriva på sitt och sina meningsfränders konto. Den gången var övermodet så stort på den sidan, att man bara voterade ned oss andra, och så fick man denna orimliga härordning, som bragt landet på knä och som landet icke kan bära, och man tog till med en uppsättning av manskap och sådant för det stora flottprogrammet, som ej kan genomföras på grund av de enorma kostnaderna. Det är verkningarna av 1914 års yra, att vår försvarsbudget, om jag minnes rätt, uppgår till inemot 300 miljoner kronor i detta ögonblick.

Jag har velat säga detta nu, därför att det bör vara någon måtta med påståenden, när man argumenterar här i kammaren. Herr Lindman får själv jämte meningsfränder bära ansvaret, om det svenska undervattensvapnet i detta ögonblick står tillbaka inom den svenska marinen. Det ansvaret bäres icke av oss.

Herr Lindman: Herr talman! Det är ganska egendomligt av herr Rydén att tala på detta sätt. Det är ju inte här fråga om 1914 års program, det är inte fråga om pansarbåtar, utan saken gäller ju undervattensbåtar, just detta som herr Rydén nu vill ha och som herr Rydén år 1914 ville ha. Det är inte fråga om något annat. Första delen av programmet av år 1914 upphörde 1918 och

sedan har det inte beviljats någonting såvitt jag vet — herr Rydén kanske vet annorlunda. Därför kan jag inte alls förstå, varför herr Rydén tror sig på något sätt kunna träffa mig med de anmärkningarna han gjorde. År 1919 och 1920 fanns det ingenting kvar av 1914 års program, det tog slut år 1918.

Ang. anskaffning av krigsfartygsmateriel.
(Forts.)

Gentemot herr Hansson vill jag säga, att han kan vara fullkomligt lugn för att jag inte kommer att ändra någonting i de anföranden jag haft.

Jag vill då säga herr Hansson, att jag, såsom jag uttalat, har den uppfattningen, att den svenska flottans materiel är försliten både beträffande undervattensbåtar och beträffande jagare, och jag har den uppfattningen, att det behöver beviljas anslag till båda dessa saker — det skulle vara utomordentligt önskvärt, att någonting kunde ske härvidlag. Men jag är av den meningen, att det inte lönar mödan att tala om denna andra sak. Vi måste inskränka oss, naturligtvis även därför, att vi ha herr Hansson som motståndare, som säkerligen inte skulle vara med om att bevilja ett enda öre utöver det allra minsta. Därför inskränker man sig till vad både herr Rydén och herr Thorsson och andra vilja vara med om, nämligen anslag till undervattensbåtar. Här är det då fråga om, huruvida det skall beviljas anslag till en undervattensbåt eller till två stycken. Ja, herr talman, kan man verkligen beskylla någon för försvarsraseri eller slöseri, beroende på om han går den ena vägen eller den andra? Det måste väl i alla fall vara en smaksak detta, i vilken man måste giva uttryck åt den uppfattning, som man själv anser är den för landets försvar nyttigaste. Men å andra sidan må man naturligtvis, om man kan, lita till herr Hansson, när han säger, att vi kunna vara lugna i detta avseende, eller till herr Rydén, när han säger, att vårt försvarspolitiska läge är gott. Man må känna sig lugn tack vare dessa båda herrars auktoritet, om man kan det. Jag för min del kan i varje fall inte göra det.

Herr förste vice talmannen H a m i l t o n: Herr talman! Jag har begärt ordet för att hemställa, om det gagnar någonting till att fortsätta denna debatt på de linjer, där man nu för den. Man har ju kommit alldeles utanför sakens område. Vad tjänar det till att tala om år 1914 eller den snö, som föll i fjol?

Det finns två sakskalet att här inte gå utöver vad utskottet föreslagit. Det ena är, att försvarsrevisionen arbetar, och att vi böra akta oss för att föregripa dess arbete genom att nu binda oss några år framåt.

Det andra sakskalet är, att vår finansiella ställning är sådan, att vi böra iakttaga den allra största sparsamhet. Säkerligen behöva vi inte för vårt försvars skull följa de linjer, som herr Holmgren blåser upp — jag trodde, att chauvinismen försvunnit från Sverige, men den synes ännu ha rotfäste här — och inte heller synes man behöva följa herr Lindmans linjer.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. anskaffning av krigsfartygs-materiel.

(Forts.)

Herr Thorsson: Herr talman! Trots herr förste vice talmannens erinran måste jag taga kammarens uppmärksamhet ett par ögonblick i anspråk.

Herr Lindman konstaterade i sitt sista anförande, att det var inte här fråga om annat än undervattensbåtar. Ja, det är alldeles riktigt; det är inte tal om annat än undervattensbåtar, men det är tal om *antalet* sådana. Vi anse, att vi inte ha råd att i den utsträckning gå Kungl. Maj:ts förslag tillmötes, som herr Lindman önskar göra. Och varför ha vi inte råd? Jo, därför att då herr Lindman hade vind i segeln och dikterade huru flottbyggnadsplanerna skulle se ut ville han inte segla under vattnet, han ville giva sig ovanpå detsamma med dyrbara pansarfarkoster, dessa ha i anskaffning krävt så oerhört stora uppoffringar, att vi nu som jag förut betonat sakna medel att fullfölja vare sig 1914 års flottbyggnadsplan eller det förslag, som nu är framlagt av Kungl. Maj:t.

Herr Lindman sade sedan, att om man går med på *en* undervattensbåt eller *två* spelar egentligen inte så stor roll. Jo, det gör det, därför att vi inte äro på det klara med de olika typerna härvidlag. Den båt, till vars byggande utskottet tillstyrkt anslag, är en båt, som inte avviker från den typ, vi redan ha. Men vad den andra undervattensbåten angår, understryker jag ännu en gång att vi inte ha klart för oss, om dess typ inleder en ny förstorad båttyp. Därför vill jag inte gå med på den saken.

Slutligen vill jag säga, att man trots herr Lindmans försäkran om sin stora sparsamhet ändå inte kan komma ifrån, att om herr Lindman haft den ringaste utsikt att få även de i herr Holmgrens motion begärda jagarna han inte hade avstått från att taga medel till dem, från det nu mycket skattetyngda Sverige.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Sedan herr talmannen framställt propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8.

Om anslag för framställning av en ny torpedtyp.

Härpå upptogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr 147 i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för framställning av en ny torpedtyp.

Uti den till riksdagen den 7 januari 1921 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t, under åberopande av punkten 148 av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över försvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att för framställning av en ny torpedtyp bevilja ett anslag av 175,000 kronor och därav å extra stat för år 1922 såsom reservationsanslag anvisa ett belopp av 87,500 kronor.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Swartz, Johan Nilsson* i Skottlandshus, *Widell, Bergqvist, Nilsson* i Landeryd, *Söderhielm* och *Norman*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte för framställning av en ny torpedtyp bevilja ett anslag av 250,000 kronor och därav å extra stat för år 1922 såsom reservationsanslag anvisa ett belopp av 75,000 kronor.

Om anslag för framställning av en ny torpedtyp.
(Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *Holmgren*: Herr talman, mina herrar! Alltsedan man lämnade träfartygsbyggena inom marinen och gick in för stridsfartyg av modernare typ, har på det konstruktiva området pågått en strid mellan å ena sidan anfallsvapnen och å andra sidan skyddsanordningarna. Under världskriget visade det sig, att de nya slagskeppen vetat att såväl skydda sig mot torpedernas verkan, att de utan större olägenhet kunde tåla flera torpedträffar. Man hade nämligen förstärkt fartygsbottnarna dels genom kraftigt material, dels genom dubbla fartygsbottnar med system av tomma eller på lämpligt sätt fyllda celler, dels också på annat sätt. Dessa skyddsanordningar framtvingade torpeder av kraftigare typ. Huvudsaken härvid är, att öka torpedernas sprängverkan genom att förse dem med kraftigare laddning. En större laddning kräver ökat utrymme och detta nödvändiggör ökad kaliber på torpeden för att kunna åstadkomma ett maskineri, som framför sprängämnet med önskvärd fart.

Nu är emellertid, som en del av kammarens ledamöter torde ha sig bekant, torpeden ett ytterst sinnrikt och komplicerat vapen. Konstruktören kan inte utan vidare slå sig ned och rita en fullgod typ. Den måste utföras på prov och prövas såväl i anseende till sitt förhållande vid utskjutningen, under gång i vattnet som beträffande sin verkan vid detonationen. Till allt detta kräves pengar. De första försöken bli helt säkert inte fullt tillfredsställande; man måste jämkna på konstruktionen och åter pröva sig fram. Allt detta kräver också tid. När försvarsrevisionen kommer med sitt betänkande, får man väl anse troligt, att förslag till anskaffande av undervattensbåtar däri blir inrymt. Jag bygger en ny båt långt fortare, än jag löser frågan om en ny torpedkonstruktion. Den frågan bör alltså vid tiden för försvarsrevisionens slutförande av sitt arbete vara löst, om vi inte skola få torpedfartyg utan torpeder.

Med hänsyn därtill, att riksdagen i år har avslagit det begärda anslaget till tekniska försök vid marinen, synes det mig rimligt, att kammaren för sin del skänker sitt bifall till anslag till de försök, som här föreslås, helst som en nästan oersättlig stam av invand arbetspersonal eljest till en stor del måste bli skingrad.

Jag skulle vilja framhålla ytterligare en synpunkt på denna fråga. Om vi nu inställa alla sådana försök, varigenom konstruktörers och arbetares färdighet vidmakthålles, kan man inte sedan plötsligt komma och fordra, att de i ett slag skola kunna prestera

Om anslag för
framställning
av en ny
torpedtyp.
(Forts.)

något förstklassigt, utan deras prestationsförmåga blir därefter, när kanske den högsta tekniska fulländningen vore oefftergivlig.

På grund härav tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt.

Herr A n d e r s o n i Råstock: Herr talman! Jag vill endast tillkännagiva för kammarens ledamöter, att vi inom första avdelningen i statsutskottet fingo en minst lika lärd föreläsning, som herr Holmgren här hållit. Det oaktat ha vi kommit till det resultat, som herrarna se av utskottsutlåtandet. Jag skall nu tillåta mig att säga några ord utöver vad som anförts i utskottets motivering.

Denna sak är icke alls så oskyldig som den ser ut. Det gäller inte endast de pengar, som här yrkats, utan dessa äro bara början till någonting nytt, som kommer att draga med sig anslag, icke blott till de fartygsslag, som det här nu är fråga om att inpassa torpederna på, utan även åtskilliga andra. Denna uppfattning ha vi åtminstone fått inom avdelningen, vi som gått på den ståndpunkt, som utskottet hemställt om bifall till. Och jag tror, att herr Holmgren inte kan jäva, att det påståendet är riktigt, att man här ämnar införa någonting nytt.

Då det alltså här gäller en alldeles ny sak, då försvarsberedningen kommer att utreda alla hithörande spörsmål och då det ekonomiska läget för närvarande är synnerligen tryckt, ha vi inte funnit något särskilt skäl föreligga att bevilja vad Kungl. Maj:t begärt. Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr H o l m g r e n: Herr talman! Jag ber att få förena mig i det yrkande, som gjorts av en annan ledamot av kammaren, om bifall till reservanternas förslag på den här punkten.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Ang.
partihandeln
med samt ut-
skänknigen
av rusdrycker.

Till avgörande förelåg nu bevillningsutskottets betänkande, nr 39, i anledning av väckta motioner angående en ändamålsenlig reglering av partihandeln med rusdrycker samt utskänknigen av sådana drycker.

I tvenne till bevillningsutskottet hänvisade, likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren, nr 58, av herr *Johan Nilsson* i Skottlandshus *m. fl.* och den andra inom andra kammaren, nr 96, av herr *Norman m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning och förslag om sådana förändringar i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker, att dels partihandeln med rusdrycker på ett än-

damålsenligt sätt reglerades, dels i fråga om detaljhandeln kontrollstyrelsens befogenhet till kontroll uttryckligen begränsades till utminuterung eller, därest viss kontrollbefogenhet för nämnda myndighet jämväl i avseende å utskänkingen funnes önskvärd, densamma på sätt i motiveringen anförts inskränktes till en viss allmän uppsikt.

Ang.
partihandeln
med samt ut-
skänkingen
av rusdrycker.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att riksdagen, med avslag å berörda motioner såväl i vad de avsåge yrkandena på inskränkning av kontrollstyrelsens befogenhet att utfärda föreskrifter för utskänkingen som ock beträffande yrkandena på förändringar i den nuvarande partihandelsorganisationen, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, på vad sätt det allmännas inflytande inom den nuvarande faktiska organisationen av partihandeln med rusdrycker bäst skulle kunna ordnas, samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Vid betänkandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar friherre *Fleming*, *Antonsson*, *Olsson* i *Kullenbergstorp*, *Grevesmühl*, *Kant* och *Brännström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av förevarande motioner, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranställa om utredning dels angående partihandels ordnande på ett för såväl staten som den konsumerande allmänheten ändamålsenligt sätt och enligt grunder, som varda i gällande rusdrycksförsäljningsförordning eller eljest i vederbörlig författning fastställda, dels ock i samband därmed rörande begränsning i enlighet med rusdrycksförsäljningsförordningens innehåll av kontrollstyrelsens befogenhet i fråga om detaljerna av utskänkingens ordnande, samt att för riksdagen måtte framläggas de förslag, som av utredningen kunde föranledas;

av herr *Rosén*;

av herr *Lithander*; samt

av herr *Örne*, mot viss del av motiveringen.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr *Olsson* i *Kullenbergstorp*: Herr talman, mina herrar! Då vi nu efter att ha varit samlade i 13½ timmar skola taga itu med ett betänkande, som är så stort som en liten bok och följaktligen innehåller en hel del saker, så är det klart, att jag får respektera, att det är så sent, ty det har ju gått ett par timmar över den normala arbetstid, som vi själva avsett för folk i allmänhet. Jag ber därför om överseende för att jag endast helt summariskt motiverar den reservation jag varit med om att underteckna.

Inom utskottet ha majoriteten och minoriteten enats om en sak, nämligen att skriva till Kungl. Maj:t. Visserligen har utskottet ansett, att denna skrivelse bör gå ut på avslag på motionerna, medan däremot reservanterna ansett, att det funnits skäl att skriva »i anledning av förevarande motioner». Sedan vi kommit över beslutet om skrivelse, ha majoriteten och minoriteten skilts åt. Det,

*Ang.
partihandeln
med samt ut-
skänknings-
av rusdrycker.*

(Forts.)

som föranlett oss i minoriteten att föreslå en skrivelse, är förhållandena beträffande partihandeln med rusdrycker i vårt land och även i någon mån utskänknings. I avseende på förra delen har majoriteten också varit med om en skrivelse, avfattad på annat sätt och med andra direktiv, men majoriteten har alls icke varit med om senare delen.

Då jag studerat det här digra utlåtandet, som vi fått på grund av den hemställda till kontrollstyrelsen, som utskottet gjorde i början av riksdagen, så har jag utan att ha haft någon förtuttad mening om saken funnit, att förhållandena på detta område utvecklat sig på ett sätt, som åtminstone icke står i bokstavig överensstämmelse med förordningen om partihandel med rusdrycker. I denna förordning tycks man förutsätta, att det skulle vara mera än en partihandlare. Nu har det emellertid blivit så, att vi fått bara en, nämligen Vin- och spritcentralen. Och då jag sökt bilda mig en mening om denna organisation och dess verksamhet, har det knapt varit möjligt att få klart för mig, om det är monopol, om hur mycket eller hur litet staten egentligen har att göra med densamma, eller om det uteslutande är ett enskilt företag med monopolkaraktär. Om man läser de här många handlingarna, får man på åtskilliga ställen det intrycket, att företaget är nära nog statligt. Men vi hörde sistlidna lördag här i kammaren, att så icke skulle vara förhållandet, utan att de, som egentligen insatt några medel i spritcentralen, vore enskilda personer. Jag får nu säga, att även om staten ingenting direkt insatt, så har dock indirekt genom de åtgärder, som vidtagits av statliga organ, denna sammanslutning fått en helt annan ställning än ett enskilt företag med hänsyn därtill, att ingen annan, vare sig bolag eller enskilda, medgivits sökt rättighet att idka partihandel, sedan Vin- och spritcentralen erhöll sådan. Det är då naturligtvis av största vikt att få klarlagt, hurudant verkligen förhållandet är och hur man vill från statsmakternas sida ha det arrangerat för framtiden beträffande partihandeln. Och det synes mig på grund av mångahanda ting, som förefallit och relaterats här, och även de andra saker, som vi fått del av, som om det vore oundgängligen nödvändigt att sätta några rāmärken, som visa, hur långt partihandeln med spritdrycker får sträcka sig på andra områden, som icke ligga omedelbart för denna rörelse. Vi ha här förut talat om den där apoteksvaruhistorien, bolaget Astra, och jag skall icke nu ingå på den saken. Då man sagt, att den alls icke hänger samman med rusdrycksfrågan, så hörde jag en skämtare påstå, att det icke var sant, ty man kunde gott tänka sig, att om man försökte sälja mycket av den vara, som folk kallar »å vi dö», eller sulfitbrännvin, så behövdes medicinalier för att klara upp det där. Jag vill icke säga, att så är förhållandet, men säkert är, att skola vi verkligen ha monopol på partihandelssområdet. så få vi också i lag eller förordning bra noga bestämma, huru det skall vara, och sätta ut rāmärken på detta område. Den övertygelsen är orubblig hos mig, men jag har icke tid att ge mig in på alla de skäl, som varit avgörande för mig i den frågan.

Så kommer jag vidare till de andra saker, som ha sammanhang med denna rörelse. Det förefaller mig då synnerligen egendomligt, att hela grunden till denna väldiga affär är ett bra ringa kapital, som blivit satsat av aktiebolaget Stockholmssystemet. Hela stamaktiekapitalet utgör 400,000 kr., och det är naturligtvis icke mycket att komma med, när det gäller en sådan jätteaffär. Så kommer härtill ett preferensaktiekapital på 19,600,000 kr. Men avgörandet synes vara koncentrerat hos de tio personer, som representera stamaktiekapitalet. Dessa ha ingått förbindelse att deponera aktierna i riksbanken, och staten har rätt att lösa dem till sig till pari. Men det förekommer också en bestämmelse, som jag tycker verkar egendomlig, och jag hade icke väntat att få se en sådan bestämmelse i handlingarna. Det heter, att de tio aktieägarna ha rätt att deponera stamaktierna i en annan bank och belåna dem. När jag läser namnen på de tio pelarna i Sveriges sprithistoria, tycker jag, att det icke är mycket att komma med en sådan bestämmelse. Det är vanliga aktiegeschäftsbrukare, som belåna aktier, och det trodde jag sannerligen icke dessa tio om. Vidare är det egendomligt, att endast en av dem äger tala å bolagsstämma, där man skall sätta till alla funktionärer hos bolaget. Men det underligaste är ändå, att denna organisation har mycket hårt kritiserats av kontrollstyrelsen, som icke funnit skäl att tillstyrka ett sådant arrangemang utan tvärtom har med näbbar och klor satt sig emot detsamma. Därav kan man naturligtvis draga vissa slutsatser, och det är nog så, att när kontrollstyrelsen och de ledande i Vin- och spritcentralen och kända i vissa systembolag också äro ense, så kunna de på detta område öfver huvud göra vad som helst och hur som helst. Men när de däremot icke varit fullt eniga, så ser det åtminstone ut, som om kontrollstyrelsen fått draga det kortaste strået, och Vin- och spritcentralen har avgått med segern. Så har i verkligheten blivit fallet, och det är ju ägnat att förvåna i utomordentligt hög grad.

När jag läst i handlingarna, är det även åtskilliga andra saker, som framstå såsom synnerligen oklara. För att taga ett exempel får man ifråga om köpet av Grand hotell den upplysningen, jag tror, att det är i 1920 års styrelseberättelse — jag citerar icke orden, men jag instämmer för att meningen är rätt — att om det skulle visa sig, att företaget icke bär sig till följd av depressionstiden, kunde staten där få präktiga lokaler till, som man anser, jämförelsevis facilt pris. Det tyder på, att det skulle vara ett statsföretag. Men vi veta, huru man här i riksdagen synnerligen mycket diskuterar och har mycket att säga, vare sig staten skall inköpa en fastighet eller sälja några fastighetsbitar. Det är då ägnat att väcka rent av häpnad, att staten indirekt skulle kunna lägga sig till med så pass mycket utan att riksdagen haft det minsta att göra med den saken. Jag tror verkligen, att när man kan komma in på sådana ting, är det skäl i ändå, att man skriver till Kungl. Maj:t och begär en grundlig undersökning av alltsammans.

Det är också ägnat att en smula förvåna, när man ser, hur många dotterbolag det här företaget har. Jag vill inte riktigt på-

*Ang.
partihandeln
med samt ut-
skänkningsen
av rusdrycker.*

(Forts.)

*Ang.
partihandeln
med samt ut-
skänkingen
av rusdrycker.
(Forts.)*

stå, att jag räknat rätt, men i en hast har jag kommit till, att det är 19 stycken, och det är icke litet, utan det är sannerligen en mycket stor koncern. Man har icke haft någonting liknande i Sverige på långt när, utan vi få väl gå över till den stora republiken på hinsidan Atlanten för att finna något liknande. Det är säkert en så stor stat i staten, att när vi på sin tid skrivit om, att vi skulle ha utredning och kontroll av truster och karteller, äro nog de flesta av våra svenska truster och karteller någonting oändligt litet gent emot denna stora koncern. Med den inkomst på sprit, som ligger under detta här, synes det ändå icke behöva saknas medel, om man vill inlåta sig på stora ekonomiska saker, och det har man ju också visat exempel på.

Jag nödgas nu lämna Vin- och spritcentralen och skall litet grand gå över och motivera, varför vi reservanter även skrivit något om att vi vilja ha utredning och klarhet i åtskilliga stycken, där det gäller utskänkingen och vad därmed äger sammanhang. Vi ha funnit, att det beträffande en hel del av de s. k. allmänna bestämmelser, som kontrollstyrelsen utfärdat, icke egentligen föreligger några bärande direktiv i rusdrycksförsäljningsförordningen. Naturligtvis kan den bekanta § 63 användas att förklara nästan vad som helst. Den paragrafen är för övrigt så vag, att den, såsom det heter i visan om kråkan »kan vara nyttig till mången god ting», men det synes ändå vara skäl i att få i någon förordning fastare bestämmelser, några rågångar så att säga, inom vilka den kontrollerande myndigheten får röra sig. Det synes mig inte riktigt vara lämpligt, att den, som har att kontrollera, också skall positivt befalla eller styra och ställa om, hur allting skall vara. Ty ifall en sådan positiv befallning icke slår bra ut, kan vederbörande icke gärna kontrollera den, utan man får godkänna vad man själv befallt. Såsom förhållandena utvecklats sig, har det icke blivit kontroll på åtskilliga saker, utan det har varit ett dirigerande över en bank. Och hur det än varit, har man alltid klarat sig med det, att det var det bästa sättet och att det gjorts över huvud till medborgarnas bästa. Nåja, jag kan gå med på mycket, när det gäller medborgarnas bästa, men jag har ändå svårt för att tro, att det är riktigt lämpligt att behandla medborgare här i detta land i många fall som veritabla försökskaniner. Jag tror icke, att svensken är lagd för det. Han vill gärna ha någonting fast och bestämt i lagen, så att han vet sin rättighet och sin skyldighet. Men beträffande detta område betvivlar jag, att någon enskild kan hålla reda på bestämmelserna, så att man icke törnar emot dem. Man måste fråga sig fram för att få veta, vad man har rätt till och vad man icke har rätt till. Jag tror, att det vore lyckligt, om man även på detta område för det första gjorde så, att kontrollstyrelsen bleve en kontrollstyrelse rätt och slätt och framställde anmärkningar, där man ansåge sig ha skäl härtill, men över huvud taget icke styrde och ställde med hur allting skulle vara. Jag tror också, att det vore synnerligen lyckligt, om man så att säga fixerade en gräns, inom vilken kontrollen finge röra sig. När man läser författningarna, är

det i många fall så, att man fåfängt letar efter upplysning, om de få lov att tillämpas. Det är icke bra, när en statsmyndighet befäler någonting och säger, att det står så eller så i lagen, när den därmed avser, att den själv på grund av en lagbestämmelse anser sig ha rätt att föreskriva det eller det. Jag tror sålunda, att det är olyckligt, att man satt in i rusdrycksförsäljningsförordningen en så vag bestämmelse som den i 63 §. Åtminstone borde denna bestämmelse kompletteras med någonting, som närmare angav gränsen för kontrollstyrelsens befogenhet. Jag vet alltför väl, att denna min åskådning naturligtvis stöter på oerhört starkt motstånd. Man har förklarat, att det är det bästa, att det hela göres från en central plats och att alla bestämmelser utgå därifrån. Jag är av en motsatt uppfattning. Jag vill understryka ännu en gång, att vårt svenska folk icke är upplagt för att lida under envælde, icke ens om det är ett upplyst envælde. Vi hålla starkt på de bestämmelser, de lagar och förordningar, man ger oss, men vi vilja knappast utan protester lyda varken styrelser eller enskilda, som äro sig själva nog. Och det är skäl i att på allvar se på saken i hela dess vidd, och det är just detta, som jag vågar påstå, att reservationen givit uttryck åt. Vi ha icke på förhand sagt, att det skall vara så eller så och att det inte skall vara så eller så, men vi ha gått in för, att vi skola ha så klara bestämmelser att medborgarna kunna veta, vad de verkligen ha att rätta sig efter på det här området, liksom på andra områden.

Med dessa få ord skall jag, herr talman, be att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den reservation, som är avgiven av friherre Fleming m. fl.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr L i t h a n d e r: Herr talman! Jag är icke säker på, att det är i överensstämmelse med förordningen, att man tager spriten efter klockan 12, men eftersom vi börjat, så få vi väl fortsätta med det.

Jag har vid detta betänkande antecknat en reservation. Jag har gjort det, därför att jag för min del skulle velat yrka på en något skarpare motivering än den som här föreligger, och det är även i ett par saker, som jag icke kunnat vara alldeles ense med utskottet. Sålunda heter det på sid. 9, att det är »av vikt för frågans lösning, att under tiden för utredningen praxis icke föres vidare i någondera riktningen utan att utredningens resultat avvaktas under bibehållande av sakernas nuvarande läge». Jag för min del har ansett, att den utveckling, som frågan tagit, icke varit lycklig och riktig och att den icke stått i överensstämmelse vare sig med de utfästelser som blivit gjorda ej heller med statens verkliga nytta och intresse. Jag skall erinra om att från början, när denna sak först kom till stånd, har det från vederbörande framhållits, att statsverket här skulle få inkomster år för år av stor betydelse. Man har, synes det mig, duperat den ena finansministern efter den andre, och man är i färd med

*Ang.
partihandeln
med samt ut-
skänknigen
av rusdrycker.*

(Forts.)

Ang.
partihandeln
med samt ut-
skänknigen
av rusdrycker.
(Forts.)

att duperas även svenska riksdagen, om man icke ser upp med vederbörande och om icke sakerna granskas på annat vis än hittills skett. Det kan vara särskild anledning att göra en sådan granskning efter det uttalande, som gjordes härom dagen vid behandling av frågan om en läkemedelscentral, då doktor Bratt här i kammaren förklarade, att det alls icke var meningen att inleverera några vinster till statsverket, utan det berodde på, hur man inom spritcentralen ville taga den saken, sedan man avsatt för det ena och andra ändamålet. Detta står så stiek i stäv mot vad som förut gjorts gällande från samma håll vid olika tillfällen, att jag icke kunnat underlåta att påpeka det. Det vore ju också onaturligt, om finansministrarna kunnat vara med på denna sak — jag skall icke nu inlåta mig på det fullkomligt orimliga uti, att alltsammans skett utan riksdagens hörande, när det gäller så stora belopp, som här är fråga om — ifall de icke sett en möjlighet till att staten härigenom skulle få stora vinster. Det har naturligtvis utlovats, och så har det sagts tillförne, men nu ha vi fått höra ett anförande, som går i motsatt riktning. För övrigt har erfarenheten givit vid handen, att staten icke har fått vad den skulle ha haft.

Under det första räkenskapsåret 1917 avskrevs på budgetskontot 135,000 kronor och kvarstod på vinst- och förlustkonto 32,000 kronor. Följande år överfördes till reservfonden 400,000 kronor, och 10,000 kronor stod kvar på vinst- och förlustkonto. Under det tredje året, 1919, har man avsatt till en pensionsfond 1,000,000 kronor. Det brukar eljest i regel vara statsutskottet, som avgör i fråga om användningen av dessa medel och i vad mån inleverering skall ske. Man har vidare avsatt till andra fonder. På good will-kontot har man avskrivit 3,400,000 kronor samt avsatt till reservfonden 1,000,000 kronor och till pensionsfonden 1,000,000 kronor, varefter man balanserat 24,000 kronor. Är det rim och reson att komma med så små belopp? Det är ju dessa som i sista hand och under bästa förhållanden skola tillfalla statsverket. Med en apparat av den omfattning och framför allt med den möjligheten att genom samverkande omständigheter uppnå ett gynnsamt resultat borde man kunnat åstadkomma något bättre.

Jag skall nu icke tala vidare om den saken utan har endast velat framhålla den samverkan som ägt rum mellan finansministrarna, kontrollstyrelsen och denna koncern och som slutligen utmynnat i att man kunnat fullkomligt godtyckligt, med en rätt som endast tillkommer bevillningsutskottet och riksdagen, gå till en beskattning av svenska folket. När det gäller att redovisa dessa medel, har man däremot alla möjliga bestämmelser, så smart uttänkta, att det icke förvånar mig, att finansministrarna blivit duperade. Men jag vill varna för att, såsom hittills skett, med förbundna ögon gå vidare med på denna vägen. Jag skulle i detta sammanhang vilja säga, att det enda riktiga vore, att denna koncerns transaktioner, sedda mot bakgrunden av de utfästelser man gjort gent emot riksdagen och myndigheterna, bleve föremål för riksdagens revisorers granskning. Med mindre borde riksdagen icke åtnöja sig. Det är gott och väl,

att det funnits några av Kungl. Maj:ts utsedda revisorer i bolaget, mycket präktiga, snälla och beskedliga karlar, men någon verklig revision har det icke blivit, och de ha icke haft ögonen öppna för en del saker, som är efter år undandragits riksdagens bedömande.

*Ang.
partihandeln
med samt ut-
skänkingen
av rusdrycker.*

(Forts.)

Det är för stora belopp det här gäller och för stora intressen för statsverkets vidkommande, för att det skall få fortgå år efter år på detta sätt. Det är därför jag för min del icke velat gå med på att det skall bli status quo, utan det bör bli en granskning och där bör ordnas så, att man verkligen följer den förordning, som för närvarande råder, just för att få fram en konkurrens, som kan hålla denna koncern i schack. Utan en dylik tävlan blir det svenska folket, som får sitta emellan, och herrarna däruppe komma fortfarande att göra hur de tycka och tänka och vilja. När det gällde att få veta resultatet för innevarande år, gjordes det en framställning från en riksdagsman här, som är delägare, och det utlovades en revisionsberättelse. Denna framställning gjordes i slutet av januari, och det blir nu fyra månader, som gått sedan dess, men ännu har man icke velat lämna ut årets revisionsberättelse. Jag skulle vilja rikta den frågan till den härvarande representanten för koncernen, om det finnes någon särskild anledning att ännu så sent som den första juni undanhålla riksdagen den kännedom den vill erhålla. Jag tycker, att vi åtminstone borde kunna få papperen på bordet, så att vi få se den ringa anpart av bolagets vinstmedel, som till slut skola tillföras statsverkets inkomstmedel.

Denna fråga berör ekonomiska intressen av stor omfattning och likaså många enskilda individer. Jag talar icke här om dem, som kunnat säkerställa sig inom denna koncern. De ha nog bäddat åt sig och ordnat det på ett för dem förmånligt sätt, men jag talar om alla dem, som ställts utanför sin förutvarande verksamhet och på alla möjliga sätt bundits och hindrats, när de velat ägna sig åt den verksamhet, varvid de varit vana. Det är detta jag velat beklaga.

Den, som har studerat de handlingar som beröra detta ämne, har icke kunnat undgå att uppröras av de övergrepp mot folk, som fått ske. Jag har vid något tillfälle i en remissdebatt, jag minns nu icke vilket år det var, sagt, att det på detta område rått en rättslöshet som inom intet annat område av svensk verksamhet. Ju mer man sätter sig in i saken, dess mer får man belägg för att så är förhållandet.

Det är också anmärkningsvärt vilken genomgående advokatyr, som här överallt framträder. I inlagor, som äro inlämnade, kan man utläsa hur man t. ex. velat göra gällande, att riksdagen vid prövningen av några motioner föregående år skulle lämnat bolaget decharge för vissa åtgärder, mot vilka anmärkningar blivit gjorda. Med den saken förhöll det sig så att dessa motioner, som gällde ersättningsfrågor och där bevillningsutskottet avgivit ett betänkande på några rader, visserligen icke ledde till att riksdagen särskilt tog avstånd från koncernens åtgöranden. Men att anse detta såsom en decharge från riksdagens sida det kan jag icke vara med om.

Det skulle vara frestande att gå litet närmare in på kontrollsty-

*Ang.
partihandeln
med samt ut-
skänkingen
av rusdrycker.*

(Forts.)

relsens befogenhet och på cirkuläret nr 71 och undersöka saken, men det kanske blir tillfälle att göra detta någon annan gång, och jag skall därför icke vid denna sena timme taga kammarens tid i anspråk för den saken.

Det står på sidan 2 i bilagan, att det finnes tre vägar för att komma till utövande av partihandel. Det är ju ganska intressant i alla fall att finna, att samtliga de tre vägarna, som lagen tänkt sig, icke lett till annat än att det icke desto mindre är ett monopol, som utövar denna verksamhet. Jag vill här stryka under, att vad motionärerna här kräva icke är någon fri näringsutövning i vanlig mening, utan endast den fria utövning, som såväl nykterhetskommittén förutsagt skola äga rum, som ock lagen, om den skall tolkas i den anda som den bör tolkas, klart och tydligt uttalar sig om, då den säger att denna näringsutövning skall ske i överensstämmelse med de förhållanden, som just ligga till grund för denna lag.

Gör man en dylik tolkning utan spetsfundigheter, då kommer man till ett riktigt resultat, och då kan man icke vindicera rätten till partihandel åt ett enda monopol. Jag vill ännu en gång säga herrarna, både stadsbor och landsbor, att skall här i fortsättningen bara en enda firma råda, så får staten skylla sig själv om den här får göra samma erfarenheter, som alltid kommer att bli följden när man inrättar ett monopol och blir ställd under detsamma.

Det säges på sidan 9, att denna tanke vunnit stöd överallt på ansvarigt håll. Ja, den har fått stöd, men icke från riksdagen, och om man studerar papperen och ser hur allting gått till, skall man finna att så är förhållandet. Det har varit konferenser med den finansministern och den finansministern, men detta är ju ett typiskt exempel på just det som riksdagen är så mån om att värja sig för, nämligen att det skall utveckla sig så att vi få ministerstyrelse. Det är brukligt, att regeringen går till riksdagen för vida mindre belopp och vida mindre betydande ärenden än vad här är fråga om. Men det förhåller sig så, att man här råkat ut för personer, som kunnat måla saker och ting på ett sådant sätt, att vederbörande fallit för frestelserna. Det är ganska egendomligt att se på sidan 10, huru denna koncern, sedan den nekat all utövning av denna näring, lämnat en firma rätt att driva partihandel med »svensk champagne». Det har varit ett administrativt godtycke och en tillämpning av gällande lag, som dess bättre är ganska okänd i vårt land.

På sidan 22 står det, att kontrollstyrelsen icke tagit någon som helst del i sagda koncentrationsrörelse, på grund varav styrelsen saknade egen erfarenhet om huru densamma i detalj utvecklade sig. Men samtidigt vägrar man alla andra denna näringsutövning. Det är i sanning en helig oskuld, som här ger sig tillkänna. Det röjer en sådan fullkomlig brist på kännedom om vad som händer och sker, när man vet, att det är, just tack vare den intimaste kontakt med vissa vederbörande, som detta ägt rum, och tack vare vilken kontakt det över huvud taget kunnat äga rum. På samma sida står det vidare, att det icke fanns någon möjlighet för kontrollstyrelsen att hindra koncentrationen. Jag säger för min del: Denna koncentration hade icke

varit möjlig, om den icke fått den direkta medverkan från alla, som kunnat ha någon inverkan på densamma. Det står ju här gång på gång att man vunnit regeringens stöd. Detta stöd borde ha kommit via riksdagen.

Det finnes en bestämmelse beträffande överlåtelsen av denna koncern, som är ganska anmärkningsvärd och mycket farlig. Det säges nämligen där i § 2, att då skola inlösas icke blott bolagets skulder utan även dess »andra förbindelser». Vad veta vi i närvarande stund om vad det är för förbindelser eller villkor, som det kan falla bolaget in att ikläda sig? Men de bli bindande, och regeringen och riksdagen ha ingen inverkan vid förbindelsernas ingående, och det är så klokt uttänkt, att bolaget fortfarande behåller makten att bestämma, vilka som skola komma in däri och avgöra frågorna. En köpman går aldrig med på ett sådant villkor obesett, där han ger carte blanche för något, som han icke känner till, vilket staten här gjort. För övrigt är det ju ganska märkvärdigt, att en regering gått med på att Kungl. Maj:t skall tillsätta »på förslag av bolagets styrelse». Det borde väl Kungl. Maj:t själv kunna sköta om.

Vidare står det på sidan 39 i slutet av näst sista stycket en sak rörande förtroendemannens rättigheter, som det kan vara intressant för dem, som vilja studera ämnet, att taga litet noggrannare del av. Jag skall emellertid icke nu närmare uppehålla mig därvid.

På sidan 85 kommer man till ett slutbelopp av 51 miljoner kronor, men det har icke ansetts vara tillräckligt stort för att det skulle erfordras något formligt beslut från riksdagens sida. Denna koncern, som skulle inleverera till staten, den har, som vi se här, undan för undan dels reducerat det som staten skall få till ett minimum, sedan den tillgodosett sina egna intressen i möjligaste mån, och den har svällt ut genom att göra den ena stora affären efter den andra: Grand hotell, Carnegiebryggeriet m. fl., visserligen sedan man rådgjort med ett statsråd men icke på den väg, som vi i alla fall böra hålla på här i riksdagen. Jag känner verkligen icke till vilket samband, som råder mellan aktiebolaget Vin- och spritcentralen och Stockholms restaurangaktiebolag eller om det ens över huvud taget finns något samband, men det kan ju hända en dag, att riksdagen får en överraskning i form av ett meddelande om att aktiebolaget Vin- och spritcentralen nu gripit över även Stockholms restaurangaktiebolag, så att riksdagen kanske finner staten vara ägare till både det ena och det andra, inklusive varietéer ute på Djurgården. Man kan icke alls vara säker för en sådan utveckling, och åtminstone är det väl en hel del av herrarna här, som skulle reagera mot någonting sådant.

Man talar om att ersättningsfrågan är klarerad. Ja, det var några ersättningsfrågor till personer, som innehaft handelsrättigheter före 1874. När nu riksdagen godkände utskottsutlåtandet i den frågan, gör man gällande att riksdagen därmed godkänt Vin- och spritcentralens hela inlösningsskyldighet och ersättningsverksamhet. Det är ett mycket lätt och lekande sätt att skaffa sig decharge.

På en annan sida har man framhållit, att man skaffar sig den

*Ang.
partihandeln
med samt ut-
skänkingen
av rusdrycker.*

(Forts.)

Ang.
partihandeln
med samt ut-
skänknigen
av rusdrycker.
(Forts.)

ökade sakkunskap, som finnes att få inom yrket. Men när jag läser igenom förteckningen, finner jag, att styrelsen består av en general-krigskommissarie, en expeditiöschef, en bankdirektör och en förtroendeman med en statssekreterare som suppleant. Sedan finnes en särskild styrelse, bestående av en medicine doktor, en professor, en förutvarande agent i en vin- och sprithandel, en kanslisekreterare, en f. d. skraddare, en direktör o. s. v. Men var har man sakkunskapen? Det finnes absolut, mig veterligt, absolut icke någon som helst sakkunskap, men det är mycket väl avlönade platser, och de nämnda medlemmarna ha kastat sakkunskapen ur sadeln. Detta är enligt min uppfattning den största bluff, som på långa tider har ägt rum inom den svenska riksdagen eller det svenska samfundslivet över huvud taget, och jag skulle vilja rekommendera en granskning av saken från början till slut. Då skola herrarna få se, att vi, som dragit fram denna sak undan för undan, till slut skola få rätt och att det svenska folket skall reagera emot att vara föremål för den drift, som nu faktiskt äger rum därmed.

Man har så värnat om denna koncern, att det på varenda punkt med alla till buds stående medel utestängt all konkurrens. Samtidigt säger man, att det svenska folket är bäst betjänat med den anordning, som är träffad. Men varför är man då så rädd för konkurrens? Den som är säker på att han gör det bästa han kan, han är icke rädd för konkurrens, han säger snarare: Låt gärna några andra komma, i detta fall med samma skyldighet att till staten inleverera överskjutande medel. Men det bör vara så, att det finns möjlighet för den, som kan och vill göra bättre än vad som presteras, att få göra det. Det är det, svenska folket bör hålla på, och som de i alla fall till sist skola finna vara det enda riktiga.

Jag skall vid denna sena timme, herr talman, icke längre taga tiden i anspråk, ehuru väl man skulle kunna taga punkt för punkt till prövning och ehuru man i viss mån anser sig ha skyldighet att så göra. Som saken nu ligger skall jag, som sagt, inskränka mig till att yrka bifall till den av friherre Fleming m. fl. avgivna reservationen.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet B e s k o w : Herr talman! Det är med en viss tvekan, jag begärt ordet, eftersom det här är fråga om en enskild motion med begäran om en skrivelse till Kungl. Maj:t. Jag har icke heller för avsikt att på något sätt taga ställning till den frågan, huruvida utskottets förslag eller reservanternas bör av kammaren antagas, utan jag önskar endast med anledning av herr Lithanders senaste anförande lämna ett meddelande om den vinst, statsverket kan beräkna erhålla ifrån Vin- och spritcentralen under detta år och under nästa.

Under arbetet med de förnyade inkomstberäkningar, som måst uppgöras för budgeten för såväl 1921 som 1922, har jag fäst mig vid, att man ifrån Vin- och spritcentralen borde kunna påräkna en viss inkomst, och detta just med anledning av ett meddelande från dess styrelse, att 5 miljoner kronor på vissa villkor skulle ställas till

statens förfogande. Jag vände mig därför till Vin- och spritcentralen för att erfara vilka villkor dessa voro, och samtidigt bad jag Vin- och spritcentralens styrelse uppgiva, huru stort belopp, som kunde beräknas uppstå i vinst under år 1921, vilket belopp alltså skulle inlevereras 1922. Jag uttalade därvid den förhoppningen, att detta belopp skulle kunna sättas till dubbelt så mycket som styrelsen satt i utsikt för 1921, eller sålunda till 10 miljoner kronor.

På den framställningen har jag fått ett jakande svar. Styrelsen förklarar, att den är beredd att inbetala dessa 5 miljoner i år och 10 miljoner nästa år i form av kontanter. Men detta medgivande är avgivet under vissa förutsättningar. En av de viktigaste av dessa är, såvitt jag kan förstå, uppfyllt, vare sig riksdagen följer utskottets förslag eller reservanternas. Det finnes nämligen ett uttalande längst ned på sidan 5 i utskottets utlåtande, som lyder på följande sätt: »Därest den utredning i frågan, som utskottet sålunda funnit sig böra förorda, kommer till stånd, är det givetvis av vikt för frågans lösning, att under tiden för utredningen inga åtgärder vidtagas, som äro ägnade att föregripa ett eventuellt kommande beslut från riksdagens sida, utan att utredningens resultat avvaktas under bibehållande av sakernas nuvarande läge. Härförutom får det anses vara ett statsfinansiellt intresse av särskild betydelse under nuvarande situation, att åtgärder icke vidtagas, som kunna vara ägnade att minska statens vinstandel från partihandeln.» Vare sig sålunda denna kammare antar utskottets förslag eller reservationen, har riksdagen gjort ett sådant uttalande, att jag anser mig kunna förklara, att den förutsättning, Vin- och spritcentralen räknat med, är helt och hållet uppfyllt.

Det finnes även ett par andra, mindre betydande, reservationer i Vin- och spritcentralens skrivelse, men jag tillägger dem icke sådan betydelse, att jag anser mig på något sätt förhindrad att upptaga beloppen 5 miljoner för år 1921 och 10 miljoner för 1922 i de inkomstberäkningar, med vilka jag snart skall inkomma.

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr R ö i n g: Herr talman, mina herrar! Jag hade verkligen trott, att de båda ärade talare, som hade ordet före herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, skulle ha samma uppfattning om det läge den föreliggande frågan kommit i genom första kammarens beslut som jag fått om de två följande ärenden, vari betänkanden äro avgivna av bevillningsutskottet och i vilka ärenden första kammaren redan fattat beslut i strid mot den ståndpunkt jag förfäktat inom utskottet och i av mig avgivna reservationer, vilket föranleder mig att ej yttra mig vid betänkandenas föredragning. I den föreliggande frågan har första kammaren med stor majoritet bifallit utskottets hemställan, och, såvitt jag kan finna, skulle ett bifall från andra kammarens sida till reservationen endast innebära, att icke någon som helst skrivelse komme till stånd i frågan. De ärade talarna

*Ang.
partihandeln
med samt ut-
skänkingen
av rusdrycker.*
(Forts.)

Ang.
partihandeln
med samt ut-
skänknigen
av rusdrycker.

(Forts.)

och de ärade motionärerna skulle därmed ge det allra eklatantaste förtroendevotum icke blott till kontrollstyrelsen utan även till Vin- och spritcentralen.

Jag frågar er då, mina herrar: tjänar det någonting till att, under sådana förhållanden vid denna sena timme hålla långa anföranden för att föra fram anmärkningar mot kontrollstyrelsen och Vin- och spritcentralen, vilka kunna föras fram precis lika bra om ett par dagar vid en mycket tidigare timme på dagen än nu.

Det har hänt de ärade motionärerna, som det kanhända hänt oss litet var i det levande livet: de ha grävt en grop åt andra, men de ha själva fallit i densamma. Motionärerna hade hoppats, att riksdagen skulle anmärka mot kontrollstyrelsen och Vin- och spritcentralen för vissa dess åtgärder, men det har visat sig, att utskottets majoritet ej kunnat dela motionärernas uppfattning, och har första kammaren redan med stor majoritet bifallit utskottets hemställan. Jag är själv näringsidkare liksom herr Lithander, men jag kan omöjligen förstå, att det kan ligga i någons intresse, att vi ånyo få enskilda spirituosa- och vingrossister och att ånyo det privatekonomiska intresset kommer in i denna handel. Jag tar därför bestämt avstånd från herr Lithander och dem, som tänka på samma sätt som han i denna fråga. Jag anser ävenledes liksom utskottet, att, såvitt utskottet kan finna, har kontrollstyrelsen icke lämnat sådana föreskrifter rörande utskänknigen, att man har anledning göra någon anmärkning däremot. Men om man i ett hänseende har samma uppfattning som herr Lithander och jag, nämligen att förhållandet mellan Vin- och spritcentralen å ena sidan och staten å den andra icke är ordnat på ett så tillfredsställande sätt, som herr Lithander och jag önska, ja, då, herr Lithander, bör man, såvitt jag kan fatta, icke yrka bifall till reservationen utan yrka bifall till utskottets hemställan, som redan bifallits av första kammaren. Därigenom kommer en skrivelse till Kungl. Maj:t till stånd, i vilken skrivelse riksdagen begär en utredning för att få detta förhållande ordnat på ett mera tillfredsställande sätt, än nu är fallet. Jag påpekade redan i remissdebatten i januari detta förhållande och framställde en fråga till den dåvarande finansministern, vilken fråga han icke hann besvara, innan han lämnade sitt ämbete. Men det är alldeles uppenbart, med den syn som jag har på frågan, att det icke är riktigt, att detta bolag kan utvidga sin verksamhet genom inköp av andra företag utan riksdagens hörande eller använda sin vinst på det sätt, som bolaget i överensstämmelse med bolagsordningens föreskrifter kan finna vara lämpligt. Det är alldeles uppenbart, att i detta hänseende en utredning böra göras. Och den, som i likhet med mig och utskottets majoritet är intresserad av att en sådan utredning kommer till stånd, bör rösta för utskottets hemställan, till vilken jag, herr talman, anhåller få yrka bifall.

Herr Lithander: Herr talman! Ja, det är ju ganska be-tecknande, varthän vi kommit, när det är Vin- och spritcentralen som ger föreskrifter åt Kungl. Maj:t och inte tvärt om. Jag får för min del säga, att det är inte dessa fem eller tio miljoner kronor, som utlovats, värda. Vi veta för övrigt inte, om vi få dem, därför att de ut-

lovats. Och få vi dem, så tagas de ut genom en godtycklig beskattning, som går ut över svenska folket. För övrigt vill jag säga, att om Kungl. Maj:t vill ha fem eller tio miljoner kronor på vin- och sprithanteringen, så kunna de tagas ut vilket ögonblick som helst genom en accis av så och så mycket per liter. Då veta vi, vad vi få. Men det veta vi inte i närvarande stund. Och då slippa vi att bli beroende av denna koncern, som jag för min del skulle vilja varna för att ha någonting med att göra.

Herr Röing sade, att det skulle bli ett förtroendevotum för Vin- och spritcentralen, om andra kammaren går med reservanterna och sålunda, till följd av olika beslut i kamrarna, ingen skrivelse kom till stånd. Nej, det blir visst inte något förtroendevotum. Frågan har då fallit, men saken är lika öppen för kritik som förut och som med samstämmiga beslut. För övrigt vill jag säga, att här må riksdagen skriva eller icke skriva, den kritik, som är förtjänt, den skall nog komma i alla fall.

Jag ber, herr talman, att få förtydliga mitt yrkande därhän, att det endast gällde klämman i reservationen, just av den anledningen att motiveringen innehåller det beroende, som herr statsrådet vill att man skall stå i till Vin- och spritcentralen, men som jag vill varna riksdagen och svenska folket för.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet B e s k o w: Herr talman, mina herrar! Jag skall genast lugna herr Lithander med den förklaringen, att det inte är meningen, att Kungl. Maj:t skall låta sig föreskrivas villkor av aktiebolaget Vin- och spritcentralen. Det har från mig frågats: hur mycket pengar ha ni disponibla av er vinst från föregående år och hur mycket kunna ni disponera utöver utdelningen till aktieägarna för detta år? Och då har man svarat, att under de och de förutsättningarna, så blir det på det och det viset.

Det är alldeles självklart, att en förständig Kungl. Maj:t måste taga hänsyn till, att bolaget inte alldeles berövas sina likvida medel, och måste taga någon hänsyn till bolagets ställning i alla möjliga avseenden.

Herr Lithander har talat om möjligheten att få in medel till statskassan genom omsättningsskatt. Ja, det är något, som jag ju är fullkomligt på det klara med. Jag har redan i första kammaren utvecklat min syn på den saken, nämligen att man ur statsfinansiell synpunkt icke kan anse, att denna fråga har så oerhört stor betydelse, ty det finns ju givetvis bland annat den möjlighet att få in medel från sprithanteringen, som herr Lithander pekade på. Men då jag höll mitt föregående anförande tyckte jag, att tiden nu var så långt framskriden, att jag icke ville förlänga diskussionen i denna kammar genom att beröra de statsfinansiella synpunkterna.

Herr Lithander: Herr talman! En förständig Kungl. Maj:t skulle ha sett till, att inte bolaget tillåtits binda sina likvida medel i företag, som inte tillhöra dess verksamhet. Och det är så mycket anmärkningsvärdare, som den, som bundit medlen, är någon, vars verksamhet ju är begränsad till detaljhandel med vin och sprit,

Ang.
partihandeln
med samt ut-
skänknigen
av rusdrycker.
(Forts.)

*Ang.
partihandeln
med samt ut-
skänknigen
av rusdrycker.*

nämligen Stockholmssystemet. Kontrollstyrelsen har också med rätta gjort anmärkning på det förhållandet. Så det är nog mycket, som Kungl. Maj:t kan ha anledning att tänka på i detta fall.

(Forts.)

Herr Bratt: Ja, jag skall inte bli långvarig på något sätt, det är nämligen inte min mening att replikera herr Lithander. Det är nu tredje gången under denna riksdag vi tala om Vin- och spritcentralen. Och herr Lithander, som med hänsyn till motionen och väl även dechargedebatten visste vad som komma skulle, hade åtminstone kunnat bespara oss att tala därom i remissdebatten. Då hade det endast blivit två gånger.

Det är endast ett par ord, som jag skulle vilja säga med anledning av den fråga, som berördes av herr statsrådet och chefen för finansdepartementet. Han framhöll — och det är enligt min tanke fullkomligt riktigt — att om statsverket vill ha inkomster från sprit-hanteringen, så kunna dessa tagas på olika vägar: genom ökad brännvinskatt — det berörde inte herr statsrådet — vidare genom ändrade föreskrifter från kontrollstyrelsen rörande den vinst systembolagen skola lägga på sina varor eller slutligen naturligtvis från partihandeln. Men det finns inte mig veterligen någon finansminister, som haft den felsynen på denna sak, som herr Lithander ansåg vara den enda naturliga och riktiga, nämligen att Vin- och spritcentralen skulle skaffa statsverket stora inkomster. Herr Lithander säger, att det är uppenbart, att annars hade ingen Kungl. Maj:t kunnat ha något intresse för att främja denna koncentrationsrörelse, om det nämligen inte varit fråga om att det skulle bli mycket pengar. Jag vågar tro, att våra finansministrar ha intresse för dessa saker, även om de inte direkt ha med rikets finanser att göra. Kontrollstyrelsen och brännvinsförsäljningslagstiftningen ligga ju under finansdepartementet. Och för min del tror jag, att Vin- och spritcentralen har sin ojämför-^oligt största betydelse på helt och hållet andra områden än det statsfinansiella. Ja, jag vågar påstå, att Vin- och spritcentralen skulle i stort sett fylla sin uppgift, om den i stället för att vara ett bolag, som lämnar sin vinst till staten, vore ett rent kooperativt företag mellan de svenska systembolagen och höll sin prissättning så, att det antingen blev ingen vinst alls eller att, i den mån det blev någon vinst, denna procentvis gick tillbaka till de bolag, som köpt, efter den myckenhet de köpt. Jag säger detta endast för att framhålla det såsom ett sannolikhetsskäl för att det icke förhåller sig så som man i sin kritik mot Vin- och spritcentralen tycks tro, nämligen att det är någon viss person, som så att säga skulle dragit Kungl. Maj:t vid näsan under förespeglningar om de mest storslagna vinster.

Sedan har det antytts, och det antyddes även av herr Lithander, att Vin- och spritcentralen får minsann inte sitta här och föreskriva några villkor för Kungl. Maj:t. Det är Kungl. Maj:t och riksdagen, som skola göra det för Vin- och spritcentralen. Ja, jag tillåter mig säga, att Vin- och spritcentralen står under svenska lagar lika väl som varje annat företag men heller inte utom lagen på det viset, att riksdagen eller Kungl. Maj:t kan göra någonting med den, som inte står i lagen. Vill man göra det, så får man först stifta en ny

lag, som ger denna exceptionella rätt. Bolaget är ett bolag, och dess kapital är enskilda medel som sammanskjutits. Och eftersom herr Lithander tog upp mitt yttrande i dechargedebatten och, såvitt jag förstod, lade in en för mig helt främmande mening i vad jag då sade om frivilligheten från bolagets sida i vinstdispositionen, så må det vara mig tillåtet att yttra, att det frivilliga i denna sak det är själva initiativet, själva stadgarna. Det frivilliga hos bolagsstämman ligger också däri, att den har rätt att bedöma, hur mycket bolaget skall använda till konsolidering, innan det anser sig kunna lämna överskott till statsverket. Men med den sammansättning styrelsen har, där Kungl. Maj:t utser majoriteten, så är det alldeles uppenbart, att bolaget måste taga och helt naturligt också tar allra största hänsyn till Kungl. Maj:ts därvid uttryckta önskan. Men det måste dock hålla sig till de ekonomiska realiteterna, det kan icke lyfta sig självt i håret. Nu är det egendomligt, att det mest karakteristiska i den kritik, som riktats mot spritcentralen, låta ungefär så här: det är inte ni, som skola bestämma den saken; det är vi, som skola bestämma: ni har lovat en viss sak och ni fullgöra inte era skyldigheter. Om jag försöker gå till grunden av vad som kan ligga bakom detta enligt min tanke virrigt framställda krav, så är det så, att man tror, att staten härvidlag har gjort en motprestation av den beskaffenheten, att spritcentralen endast är förvaltare av statsmedel. Mina herrar, statsmedel bli Vin- och spritcentralens vinstmedel i samma mån som det i stadge-
 nlig ordning beslutas på bolagsstämman, att till staten överlämna dem. Den motprestation, som man föreställer sig att staten gjort, det är det monopol, som skulle vara oss lämnat av kontrollstyrelsen i samförstånd, »i intimaste och starkaste kontakt» med Vin- och spritcentralen. Jag vill då använda detta tillfälle till att säga, att då 1919 den nya rusdryckslagstiftningen trädde i kraft, så fanns i detta land inga av de vin- och sprithandlare, som förut tillhandagått systembolagen med varor, vilka då drevo sin rörelse. Och de enskilda personer eller firmor, som då begärde rättigheter av kontrollstyrelsen, voro sådana, som antingen redan sålt sin rörelse och ville börja ny rörelse och därmed draga på sig process från Vin- och spritcentralen om skadestånd, eller också var det så små, obetydliga agenturfirmer och annat, att det under vanliga förhållanden aldrig blivit fråga om att lämna dem någon sådan rättighet. Kontrollstyrelsen har verkligen icke samverkat med Vin- och spritcentralen. De herrar, som läsa dessa papper, skola finna — och det är väl en offentlig hemlighet, som det icke kan vara något oriktigt att här omtala — att det under viss tid rådde inte så ringa spänning mellan Vin- och spritcentralen och kontrollstyrelsen därför att kontrollstyrelsen icke gillade denna koncentrationsrörelse eller rättare sagt det sätt, varpå den skedde, utan officiellt uppdrag, utan de vedertagna former, som ämbetsverket ansett lämpligast. Jag säger icke detta för att kritisera kontrollstyrelsen; jag säger det endast för att om möjligt göra slut på den legenden, att det är enbart statsmakterna som genom sin tillskyndan tillskapat Vin- och spritcentralen. Jag vill å andra sidan ingalunda göra denna framställning för att vilja på något sätt förringa Vin- och spritcentralens ovillkorliga skyldighet att lämna till statsverket

*Ang.
partihandeln
med samt ut-
skänkingen
av rusdrycker.
(Forts.)*

Ang.
partihandeln
med samt ut-
skänknngen
av rusdrycker.

(Forts.)

allt det, som icke fonderas. Där är ingen frivillighet längre, ty det står i våra stadgar, och de stadgarna få icke ändras utan Kungl. Maj:ts medgivande.

Mig förefaller det icke vara så svårt att förstå detta förhållande, som herr Olsson i Kullenbergstorp ville göra det till. Men då herr Röing nu påpekar, att han för sin del icke anser, att förhållandet till staten är fullt och riktigt ordnat, tycker jag, att det är ett gott motiv, som även jag respekterar, för att man skall bifalla utskottets förslag. Det må gärna undersökas, och herrarna skola se, att det icke blir lätt för staten att få ett större grepp över denna rörelse, såvitt man icke vill gå en väg, som spritcentralens styrelse vid ett tillfälle hade under hand hemställt till Kungl. Maj:t om, nämligen att göra ett kontrakt av sådant slag som det mellan staten och tobaksmonopolet existerande, varigenom bolagsstämman binder sig för att icke till fonder avsätta mer än så och så mycket. Emellertid må herrarna icke tro, att när det avsättes till fonder eller när aktier nedskrivs till en krona man trollar bort pengarna. Jag var inne i första kammaren och åhörde debatten; det lät på vissa talare som om man smusslat bort pengar, när man gjort en avskrivning av en aktiepost. Den koncentration, som gjorts, har måst göras under den första tiden av bolagets tillvaro, bland annat därför att det här är fråga om en rörelse, som en mycket stor del av svenska riksdagen och en mycket stor del av svenska folket önskar måtte upphöra så snart som möjligt. Jag vet icke, beträffande tobaksmonopolet, om någon ifrågasatt, att vi skulle upphöra röka tobak inom överskådlig tid. Det bolaget kan således konsolidera sig sakta och smått endast under tillämpande av inom en sådan näring vanliga affärsprinciper, som för framtiden kommer att obehindrat fortsätta sin verksamhet. Men när det gäller ett partihandelsbolag för spritdrycker är det av stor vikt icke minst för dem, som önska att förbudet skall kunna realiseras eller strängare restriktioner vidtagas, att detta företag så konsolideras, att det står på egna ben. Riksdagen må sedan besluta i nykterhetsfrågan vad den vill, vad som blir över, när bolaget skall likvidera, det — så står det i stadgarna, och det kan icke bli på annat sätt — tillfaller statsverket.

En enda sak vill jag tillägga. Det skall icke taga mer än ett par minuter. Annars erkänner jag, att det är oriktigt att uppehålla kammaren i en debatt, där man egentligen icke fäktar för något visst yrkande. Herr Olsson i Kullenbergstorp ansåg, att det var så underligt, att det var 10 personer som hade stamaktierna. Han tyckte till och med att de tio borde vara sådana pampar, att de ej behöfve belåna sina aktier i privata banker. Var det inte så? Jag är en av de pamparna. Om jag gjorde aldrig så, skulle det icke finnas möjlighet för mig att lägga upp dessa 40,000 kronor. Därför, herr Olsson i Kullenbergstorp, har jag tillåtit mig belåna dem, belåna dem ända upp så långt det går. Och det är ingen risk; bankerna belåna dem, så det är ju i och för sig ingenting märkvärdigt. Ja, men varför har man nu valt dessa tio, varför kan inte staten övertaga dessa stamaktier? Mina herrar, staten tillsätter fyra av

styrelsens åtta ledamöter, däribland ordföranden. Om staten nu toge de andra aktierna, skulle staten åtminstone upphöra att tillsätta de fyra, och i stället skulle preferensaktieägarna tillsätta de fyra. Men vem är det som har preferensaktierna? Herr den och den, fru den och den, en redare i Göteborg, som har en miljon kronor, en annan innehavare är grosshandlare; man vet icke vilka människor det är, de gå i handel och vandel; och vilka blir det då på en bolagsstämma i Vin- och spritcentralen? Vi ha inte varit med om att kasta ut detta till slumpens avgörande, utan vi hava sagt: Vi taga tio, men Kungl. Maj:t skall få godkänna dem; det ligger väl åtminstone någon garanti däri. Dessa tio få sedan inte gå och rösta och splittra sig själva, då en tillfällig preferensaktieägaremajoritet skulle kunna komma och spoliera resultatet. Därför skola dessa tio giva en bland sig själva ett imperativt mandat. Det är icke den ende som bestämmer, det är majoriteten bland de tio, som skickar honom att rösta på ett visst sätt. Det är sålunda en garanti för det allmänna, och det är icke uttryck för — såsom kontrollstyrelsen egendomligt nog uppfattade saken — att denne ende skall styra en stor del av denna stat i staten. Utan denna anordning är till för att dessa tio skola ha samfällid vilja kontra tillfälliga strömningar bland preferensaktieägarna. På det viset kommer det sig, att fyra stycken tillsätts av Kungl. Maj:t och fyra av de tio, och dessa senare godkännas av Kungl. Maj:t.

Jag tror, att om man funderar aldrig så länge, man icke skall kunna hitta på en form, där det allmänna kan få större inflytande än nu. Nu vill riksdagen ha undersökning härom. Jag för miu del ber att få instämma i det yrkandet.

Herr Norman: Herr talman, mina herrar! Det är ju en något olämplig tidpunkt så här dags på torsdagsmorgonen att taga upp ett så pass omfattande problem som detta till närmare granskning, och hänsyn till denna sena timme och till kammarens ledamöter gör, att jag ej skall gå djupare in på den föreliggande frågan. Det kan emellertid inte hjälpas, att jag, då jag av en lycklig tillfällighet, för att använda herr Bratts egna ord från en tidigare debatt, kommit att bli talare närmast efter herr Bratt, nödgas taga upp något av vad han yttrat vid ett par tillfällen till närmare granskning.

Det förefaller mig som om det vid olika tillfällen framkommit litet olika uttalanden från herr Bratts egen sida. Det kan ej förnekas, herr Bratt, att det yttrades i dechargedebatten ord, som mycket väl kunna tydas så, att dessa saker har riksdagen platt intet att göra med. Herr Bratt sade då, att om det uppkommer vinst, densamma skall avsättas dels till reservfond — om vars storlek ingenting finns bestämt — dels till pensionsfond, dels också till den fond, med vilken större delen av preferensaktiekapitalet kan inlösas. Så nämnde herr Bratt någonting om, att det ej har varit någon större tanke på att denna institution skulle giva inkomst till statsverket. Jag har ordagrant antecknat ur det stenografiska protokol-

*Ang.
partihandeln
med samt ut-
skänknigen
av rusdrycker.*
(Forts.)

*Ang.
partihandeln
med samt ut-
skänknigen
av rusdrycker.*

(Forts.)

let över herr Bratts yttrande: »Vad penningarna och överskottet beträffar, har man därvid knappast tagit den saken med i beräkningen. Och detta så mycket mindre, som, vilket jag för min del flera gånger varit något förvånad över, även finansministrarna synas med största kallsinnighet hava betraktat Vin- och spritcentralen som inkomstkälla, tills nu med ens en regimförändring i det avsedet skett.»

Jag ber att mot herr Bratts påpekande i dechargedebatten få erinra om, hurusom finansministern — det var då herr Thorsson — i remissdebatten i första kammaren 1919 nämnde, vilket är återgivet i vår motion, att statsverket genom det sätt, varpå Vin- och spritcentralen tillkommit, har att påräkna de miljoninkomster, som denna rörelse skall giva, därigenom att bolaget försäkrat sig vara nöjd med 7 procents ränta på det nedlagda kapitalet och därigenom att alla övriga inkomster på grund av bolagsordningen komma att tillfalla statsverket.

I sitt interpellationssvar i andra kammaren den 11 juni 1919 försäkrar finansministern, att garantier föreligga för att de allmännas intressen skola bliva vederbörligen tillvaratagna i Vin- och spritcentralens verksamhet. Detta påstående från vederbörande finansministers sida synes stå i en fullkomlig och uppenbar strid mot vad herr Bratt ansåg lämpligt förkunna i dechargedebatten. Gentemot allt detta har utskottet, såsom framgår av utskottets föreliggande beänkande, påpekat, att det faller sig helt naturligt, att statsmakterna böra undersöka, huruvida inom den nuvarande organisationen av partihandeln det allmännas inflytande i önskvärd grad är tillgodosett, och att det är av synnerlig vikt, att klara bestämmelser finnas rörande medeldispositionen inom dylika företag. Och här framhåller utskottet nödvändigheten av en utsträckt och mera omfattande kontroll såväl i fråga om den löpande affärsverksamheten som i fråga om bolagsstämmans avsättningar till fonder o. d.

I detta utskottets uttalande ligger en på grundvalen av gjorda undersökningar vunnit erfarenhet om, att det ändå icke måtte vara så riktigt beställt som det borde vara här. Men så förefaller det, som om Bratt anser sig kunna sätta sig på rätt höga hästar och avfärda riksdagen, avfärda Kungl. Maj:t och avfärda för övrigt hela svenska folket med det, att de här sakerna sköta vi om själva. Det föreligger motsägelser i detta, som knappast herr Bratt med sin ovanliga skicklighet att jonglera med ord skall kunna fullkomligt bortförklara. Det är ordnat så, att här i riksdagen stenograferas yttrandena, och här går det icke lika lätt att bortförklara det som sagts, som det kan gå vid en hel del andra tillfällen, när icke stenografer antecknat just vad man sagt.

Vi ha här i landet fått genom de vidtagna organisationsformerna en spritbyråkrati, som har gjort sig synnerligen bred och gällande, och vars intressen icke synas sammanfalla vare sig med lojala affärsmäns intressen, med allmänhetens eller med statsverkets intressen. Det kan vara synnerligen av nöden påkallat, att

en mycket grundlig och omsorgsfull utredning härvid kommer till stånd; och jag vill uttala önskvärdheten av att på ifrågavarande områden det verkligen kommer till stånd en grundlig generalrevision, vari såväl det ena som det andra, som sammanhänger med denna spritbyråkrati och dessa olika organisationer, huvudorganisationer och alla underorganisationer med alla fungerande styrelser och styrelsemedlemmar och deras mellanhavanden, blir föremål för omsorgsfull och grundlig granskning.

Den sena timmen förbjuder mig att gå närmare in på frågan, och jag skall inskränka mig till att yrka bifall till reservationen.

Herr Lithander: Herr talman! Jag vill gent emot herr Bratt, då han ville göra gällande, att Vin- och spritcentralen var ett vanligt bolag, säga, att han då glömde, att konkurrensen här borteliminierats, och att det ifrågavarande bolaget har rätt att godtyckligt beskatta det svenska folket. Det är däruti skillnaden ligger.

Så sade herr Bratt, att det icke fanns några vin- och spirituosa-handlande kvar vid utgången av 1918, såvitt jag fattade hans datum rätt; men det är fel, det fanns några kvar, en del visserligen små och obetydliga; det var dock en av de stora, som då var med, och han hade lämnat in sin ansökan, men den blev icke behandlad av kontrollstyrelsen förrän i februari månad påföljande år, efter en tidpunkt då inlösningen skett.

I dag talade herr Bratt om skyldigheten att kunna lämna några penningar. Häromdagen var det frivillighet på den punkten som på så många andra. Man blir inte riktigt klok på, hur man har det med denna Vin- och spritcentral.

Jag tillåter mig, herr talman och herr statsråd, uppmana till försiktighet.

Herr Kant: Herr talman! Med anledning av herr Bratts anförande ber jag att få framhålla en enda synpunkt, som icke berörts av vare sig herr Norman eller herr Lithander. Herr Bratt ville göra gällande, att Vin- och spritcentralen är en rent frivillig sammanlutning i bolagsform, och att staten icke behövt göra någon som helst motprestation till bolaget. Men herr Bratt, är det inte så, att staten genom ett sitt organ, kontrollstyrelsen, skapat ett faktiskt monopol i avseende å partihandeln med rusdrycker till fördel för Vin- och spritcentralen? Jag förmenar, att härigenom har staten givit detta bolag en motprestation, som bör uppskattas till ett icke obetydligt värde.

Herr Bratt: En kort replik på ett par ord i en fråga, som är nog så viktig! Jag tror, att de herrar, som stått ut till kl. 2, möjligen kunna stå ut ett par minuter längre, så att det icke blir missförstånd och legendbildning om vad jag sagt eller icke lyckats säga angående Vin- och spritcentralen och om statens motprestation.

Jag har sagt, att staten icke tillskapat ett monopol. Det förhåller sig så, att man i nykterhetskommitténs betänkande och rusdrycks-

*Ang.
partihandeln
med samt ut-
skänkingen
av rusdrycker.
(Forts.)*

Ang.
partihandeln
med samt ut-
skänknigen
av rusdrycker.

(Forts.)

försäljningsförordningen har förutsatt att de personer och enskilda firmor, som, när den nya lagstiftningen trädde i kraft, drevo rörelse, skulle ha en viss utsikt att få fortsätta denna sin rörelse, men som nykterhetskommittén uttryckligen sagt ifrån, då den senare härom blev tillfrågad av Kungl. Maj:t, träffades denna anordning för att man skulle finna en avvecklingsform, och det var en nog så dubiös tillvaro, som bereddessa dessa partihandlare därigenom, att systembolagen också hade samma rätt som privata handlande, varjämte de hade rätt att sälja till allmänheten. Vid ingången av 1919 fanns icke någon annan möjlighet för statsmyndigheterna att förhindra monopolbildning på detta område än att uppamma nya rörelser, men inför det fait accompli, som förelåg, funno statsmyndigheterna utvecklingen sådan, att det borde byggas vidare på densamma.

Jag vill tillägga, att de pris, som Vin- och spritcentralen sätter på sina varor, bestämmer den ingalunda själv, utan de nagelfaras noga, och kontrollstyrelsen kan, när den vill, utan att utse nya partihandlare låta vilket systembolag som helst enligt lagen uppträda som partihandlare och självt importera. Det gör, att jag är tvivelsam, om det är riktigt, att riksdagen här fattar ett beslut, som skärper monopolställningen. Jag har för min del alltid trott, att, om jag så får säga, det fina i organisationen var, att så länge den motsvarade myndigheternas förtroende i avseende på varor och priser, kunde den till det helas båtnad sköta nu ifrågakvarande verksamhetsgren, men att, när den icke gjorde det, fanns det en utomordentligt stark press på densamma därigenom att man kunde låta systembolagen öppna konkurrens.

Som jag sade i dechargede-batten, ha vi i spritcentralen icke velat framställa oss som några ädla givare. De pengar, som inlevereras till statsverket, äro naturligtvis tagna från allmänheten. Vi uppträda icke som någon mecenat — en så falsk position skulle jag icke vilja intaga. Men jag vill framhålla, att någon motprestation från statsmyndigheternas sida för att förskaffa oss monopol icke förefinnes. Man har på detta område endast fullföljt lagstiftarens ursprungliga tanke, låt vara att man icke från början haft anledning antaga att utvecklingen skulle komma att gestalta sig så som blivit fallet.

Herr Lithander: Doktor Bratts påstående om att det vid utgången av 1918 icke fanns kvar någon enskild vinhandlare, är icke riktigt, ty det fanns en firma och det var en av de allra största. Att det icke fanns flera kvar berodde därpå, att den Brattska koncernen hade gjort sitt bästa för att plocka bort den ena efter den andra. Det skedde under ett tryck, som jag helst icke vill tala om i kväll.

Herr Kant: De ord, jag nyss uttalade, kunde måhända fattas som riktade mot doktor Bratt, men de voro naturligtvis riktade mot kontrollstyrelsen. Det är nämligen helt visst, att, när vi 1917 antogo nu gällande rusdrycksförsäljningsförordning, ingen av oss tänkte

sig, att 12 och 13 §§ i förordningen skulle tillämpas så, att det blev ett faktiskt monopol. Men det har blivit så, och det är tack vare, nej icke tack vare, jo tack vare kontrollstyrelsen. Men det är då sannerligen ingenting att tacka för.

*Ang.
partihandeln
med samt ut-
skänknigen
av rusdrycker.*

(Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o bifall till den av friherre Fleming m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen samt 3:o bifall till det av herr Lithander under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid av herr Olsson i Kullenbergstorp, i anledning varav herr talmannen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) avgivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 39, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av friherre Fleming m. fl. avgivna, vid betänkandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 105 ja mot 47 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 10.

Föredrogos vart för sig bevillningsutskottets betänkanden:

nr 40, i anledning av väckt motion om ändring i 45 § 3 mom. förordningen angående försäljning av rusdrycker; och

nr 41, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 55 § 2 mom. förordningen angående försäljning av rusdrycker.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 11.

Slutligen upptogs till behandling bevillningsutskottets betänkande, nr 42, i anledning av väckta motioner angående minskning av den maximikvantitet spritdrycker, som får utminuterat för kalendermånad.

*Ang. månads-
ransonen vid
utminutering
av sprit-
drycker.*

I anslutning till vad som föreslagits i två inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nämligen nr 123 i första kammaren av herrar *Karl August Nilson* och *Björkman* samt nr 194 i

Ang. månads-
ransonen vid
utminuter-
ing av sprit-
drycker.

(Forts.)

andra kammaren av herr *Jonsson* i Hökhult *m. fl.*, hemställde utskottet, att riksdagen måtte besluta att 48 § i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker skulle erhålla följande förändrade lydelse:

Spritdrycker må ej till någon utminuterats i större myckenhet än två liter i kalendermånaden.

Efter därom skriftligen gjord framställning äger dock bolag, om särskilda skäl föreligga, medgiva köpare rätt att för visst tillfälle inköpa större myckenhet än sålunda stadgats.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Röing*, friherre *Fleming*, *Antonsson*, *Wijk*, *Gustaf Nilsson*, *Lithander*, *Grevesmühl*, *Kant* och *Brännström*, vilka yrkat avslag å motionerna.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Röing*: Herr talman! Genom första kammarens beslut är föreliggande spørsmål vid 1921 års riksdag avgjort. Under sådana förhållanden ber jag med dessa ord endast att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Eriksson* i Grängesberg: Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 42, bifaller den vid betänkandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 73 ja, men 75 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

§ 12.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bankoutskottet:

nr 250, angående vissa framställningar rörande pensioner och understöd; och

nr 251, i anledning av väckta motioner om pensioner åt två änkor efter distriktsveterinärer; samt

från jordbruksutskottet:

nr 252 A, angående reglering av utgifterna för kapitalökning för år 1922 i vad angår jordbruksärendena;

nr 252 B, angående reglering av utgifterna för kapitalökning å tilläggsstat till riksstaten för år 1921 i vad rör jordbruksärendena;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i statsverkspropositionen, dels och i propositionen nr 2 med tilläggsstat för år 1921 gjorda framställningar om anslag till Sveriges utsädesförening;

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående av kronans anspråk på ägenderätt till vissa delar av den så kallade Skanörs store vång och Skanörs knä- eller norre vång samt Falsterbo vång; och

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående uppvärmning av till kreatursföda avsedd mjölk m. m. samt angående anslag till kontroll å lagens efterlevnad.

§ 13.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 44, i anledning av väckt motion angående ändring i tryckfrihetsförordningens stadganden om hemlighållande av protokoll i ministeriella ärenden och kommandomål samt statsrådsprotokoll m. m.;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avgivande av sådan förklaring, som avses i art. 36 andra stycket av stadgan för Nationernas förbunds högsta domstol;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 2 4:o tryckfrihetsförordningen;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 1 i ansvarighetslagen den 10 februari 1810 för statsrådets ledamöter, föredragande och Konungens rådgivare i kommandomål; och

nr 48, i anledning av väckta motioner om ändrad lydelse av 53 § i förordningen om landsting m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 3 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatens för år 1922 tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet;

nr 3 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens

Andra kammarens protokoll 1921. Nr 50.

för år 1921 tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet;

nr 148, i anledning av riksdagens år 1920 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1919;

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stat för vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte m. m. jämte två i ämnet väckta motioner;

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inredning och möblering av de nya byggnaderna för vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte;

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förökad anslag till statens uppfostringsanstalt å Bona m. m.;

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gottgörelse för tjänstehästar till chefen för försvarsdepartementet;

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till kontrollstyrelsen samt i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny stat för kontrollstyrelsens avdelningar för kontrollen över tillverkningsavgifter samt för rusdrycksförsäljningsärenden m. m.;

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av det under sjunde huvudtiteln uppförda ordinarie förslagsanslaget till kontroll å tillverkningsavgifter;

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till förstärkning av reservationsanslaget till kostnader för uppskattning av mark i och för framdeles skeende taxering till jordvärde- eller jordrättestegringsskatt;

nr 156, i anledning av väckt motion om ersättning till Neder-Torneå kommun för kostnader för epidemisjukhusvård;

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag rörande upptagande i 1922 års riksstat av anslag till bidrag till vägunderhållet på landet jämte två i ämnet väckta motioner;

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av medel till förstärkning av telegrafverkets rörelsekapital;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anvisande av medel för övningar och försök med viss teknisk materiel samt för anskaffning av dylik materiel;

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag för uppförande av ett bostadshus i staden Sollefteå för militär personal;

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för uppförande av vissa byggnader vid fångkolonien vid Singeshult;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid centralfängelserna å Långholmen och Härlanda;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av löneförhållanden vid statens tvångsarbetsanstalter m. m.;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till byggnadsarbeten m. m. vid statens tvångsarbetsanstalter;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av två statens uppfostringsanstalter för sinnesslöa;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till rese- och traktamentspenningar m. m.; och

nr 167, i anledning av väckt motion om rätt för landsfogden Bengt Falk att från och med den 1 januari 1919 åtnjuta ett första ålderstillägg jämte dyrtidstillägg därå;

andra sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till dels lag om ändrad lydelse av 4, 6, 7, 13, 30 och 33 §§ i lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring, dels ock lag om ändrad lydelse av 1, 3 och 4 §§ i lagen den 8 juni 1915 om övergångsbestämmelser i anledning av berörda lag den 30 juni 1913, ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bestridande av den på staten belöpande kostnad för pensionstillägg och understöd enligt lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring m. m.;

nr 9, i anledning av väckt motion om dyrtidstillägg å pensionsstillägg och understöd enligt lagen om allmän pensionsförsäkring samt ökning därav; och

nr 10, i anledning av väckt motion om fördubbling av vissa på grund av olycksfall i arbete utgående ersättningsbelopp;

bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående vissa ändringar i förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften m. m. ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 45, i anledning av väckt motion om fortsatt tillämpning av förordningen rörande en särskild stämpelavgift vid köp m. m. av vissa lyxvaror;

nr 46, med föranledande av kamrarnas återremiss i viss del av bevillningsutskottets betänkande nr 36 i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till förordning om allmän fastighetstaxering år 1922 ävensom en i ämnet väckt motion m. m.; och

nr 47, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande bevillningsutskottets betänkande nr 37 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid allmän fastighetstaxering år 1922 ävensom i ämnet väckta motioner; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till dels lag om ändring i vissa delar av lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse, dels ock lag om ändrad lydelse av 29 § i lagen den 29 juli 1892 angående sparbanker jämte i ämnet väckta motioner;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer m. m.;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl. m. m.;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg för år 1921 åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt till dyrtidstillägg å understöd åt äldre behövande flickskollärarinnor;

nr 61, i anledning av framställningar om dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk; och

nr 62, i anledning av framställningar om dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

§ 15.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Jonson</i> i Remröd	under 2 dagar fr. o. m. den 2 juni,				
» <i>Stjernstedt</i>	» 2 » » » 2 »				
» <i>Anderson</i> i Råstock	» 3 » » » 4 »				
» <i>Westman</i>	» 3 » » » 2 »				och
» <i>Löfgren</i> i Stockholm	» 14 » » » 3 »				

§ 16.

Ordet lämnades härefter till

Herr förste vice talmannen, som yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren måte besluta att sist bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för nästa plenum må uppföras bevillningsutskottets betänkande nr 43.

Denna hemställan bifölls.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2,37 på natten.

In fidem
Per Cronvall.